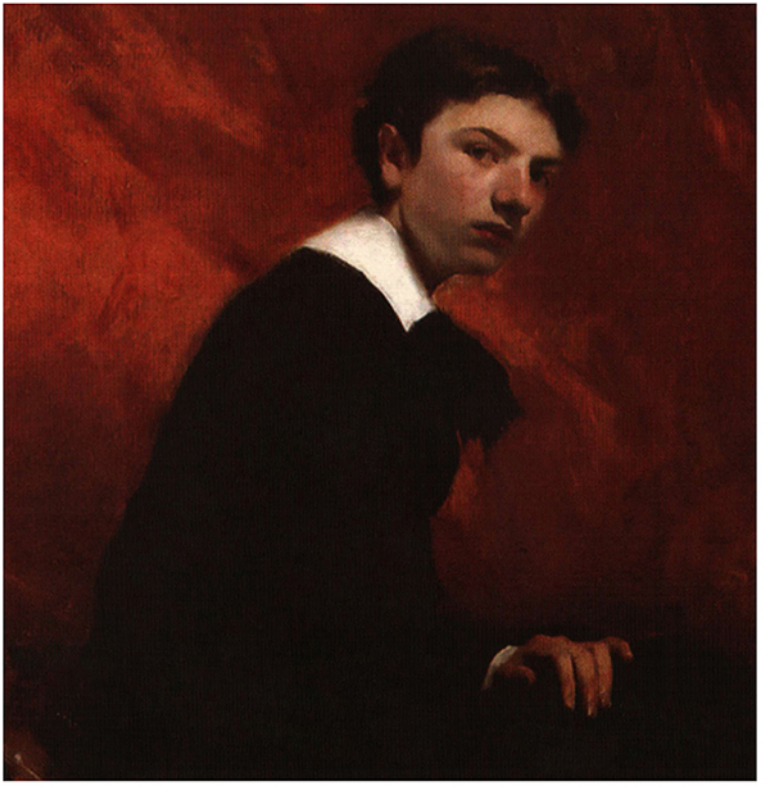
HALİDE EDİB ADIVAR

VURUN KAHPEYE

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

ROMAN

CAN

HALİDE EDİB ADIVAR

VURUN KAHPEYE

Can Yayınları 1628

© 2007, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Eski harflerle 1. basım: 1926
Latin harfleriyle 1. basım: 1943
Can Yayınları'nda 1. basım: 2007
6. basım: Ekim 2011
Bu kitabın 6. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Mehmet Kalpaklı - Gülbün Türkgeldi

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-0774-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

HALİDE EDİB ADIVAR

VURUN KAHPEYE

Selim İleri'nin sonsözüyle

ROMAN

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Sinekli Bakkal, 2007
Ateşten Gömlek, 2007
Handan, 2007
Mor Salkımlı Ev, 2007
Türk'ün Ateşle İmtihanı, 2007
Son Eseri, 2008
Yolpalas Cinayeti, 2008
Tatarcık, 2009
Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri, 2009
Kalp Ağrısı, 2010
Zeyno'nun Oğlu, 2010
Âkile Hanım Sokağı, 2010

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar'daki Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de gazetelere yazmaya başladığı kadın haklarıyla ilgili yazılardan ötürü gericilerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması'nda bir süre için Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra eğitim alanında görev alarak öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya kaçarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce onbaşı, sonra üstçavuş rütbesi verildi. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası ile siyasal görüş ayrılığına düştü. 1917'de evlendiği ikinci kocası Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. 1939'a kadar dış ülkelerde yaşadı. O yıllarda konferanslar vermek üzere Amerika'ya ve Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Adıvar, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi ve 1964'te öldü.

İçindekiler

Sunuş 9
1. Aliye kasabaya geliyor 21
2. Aliye mektepte 29
3. Hacı Fettah Efendi ile Tosun Bey 41
4. Aliye'nin nişanlısı 59
5. Hacı Fettah Efendi Yunan karargâhında 73
6. Mevlit ve ferdası 82
7. Yunanlıların mutemedi 94
8. Şeytanın kızı 109
9. Kârbanı aşk ıssız bir beyabandan geçer 130
10. Fırtınadan evvel 158
11. Cephanenin atıldığı akşam 163
12. Vurun kahpeye 190
13. Tosun'un avdeti 204
Vurun Kahpeye: Birkaç izlenim 209
Kitabı yayına hazırlayanların yararlandığı kaynaklar 213

Sunuş

Vurun Kahpeye, 1923 yılında *Akşam* gazetesinde tefrika edilmiş, 1926'da ise eski harflerle basılmıştır. Kitabın Latin harfleriyle ilk baskısı 1943 yılında yapıldı. Halide Edib'in, bugüne dek üç kez filme aktarılan ve sadeleştirilerek defalarca basılan bu romanı Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerinde, Anadolu'daki bir kasabada geçiyor. Romanda, düşman işgalini yaşayan Anadolu halkının Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı algılayışı hikâye edilir: bir yanda ulusal direnişin simgesi Kuvayı Milliye güçleri, öbür yanda geçmişin dinî taassubunu sürdüren bir sözde din adamı ve onun yandaşları... Romanın asli kişisi Aliye, İstanbul'dan taşraya gelmiş idealist bir öğretmendir. Olay, Aliye'nin kasabaya gelişinden sonra, onun çevresinde yaşanır. Yazar kendi görüşlerini, Aliye'nin dilinden söyler.

Halide Edib bu romanında, Milli Mücadele'den bir sahneyi yansıtmakla birlikte asıl, din karşısındaki tavrını ortaya koymaya çalışır. O, İslam dinine hümanist yanından yaklaşır. Din, insanların korktuğu, bu nedenle ikiyüzlülükle de olsa yücelttiği bir şey değildir. İslam'ı şöyle tanımlar Halide Edib: "Din, nurlar içinde nihayetsiz bir rahmetin, şefaatin tecellisiydi. Kundakta ümmeti için şefaat talep eden Peygamber'in asi ümmetine melce olan Büyük Muhammed'in dini idi."

Halide Edib'in bu kitabı hakkında, yazarı İslam karşıtı olarak gösteren birkaç yazı yayımlandı. Oysa Halide Edib, dine değil, dinin taassubuna, karanlık ve korkutucu yüzüne karşıydı.

Romanın Can Yayınları'ndaki bu ilk baskısı, Halide Edib Adıvar'ın bizzat, 1926'da yayımlanan eski harfli ilk baskısının

üzerinde yaptığı düzeltme, ekleme ve çıkartmalar göz önüne alınarak hazırlandı. Bu değiştirmelere birkaç örnek vermek istiyoruz:

1926 baskısında:

"... birdenbire hâsıl olan burüdeti"

Halide Edib'in düzeltmesiyle:

"... birdenbire hâsıl olan soğukluk"

1926 baskısında:

"... harabiyet sahaları, bu kadar evladının gölgesi altında öldüğü güzel bayrak"

Halide Edib'in düzeltmesiyle:

"... harabiyet sahaları, gölgesi altında bu kadar vatan evladı ölen güzel bayrak"

1926 baskısında:

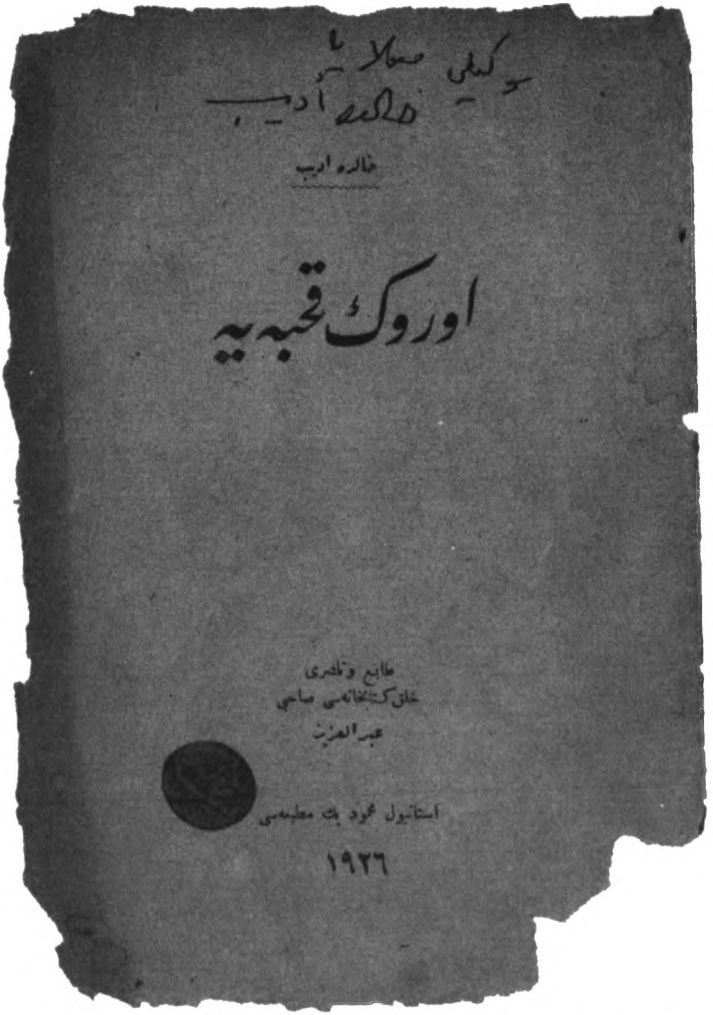
"... Bu belki bir halâsdı."

Halide Edib'in düzeltmesiyle:

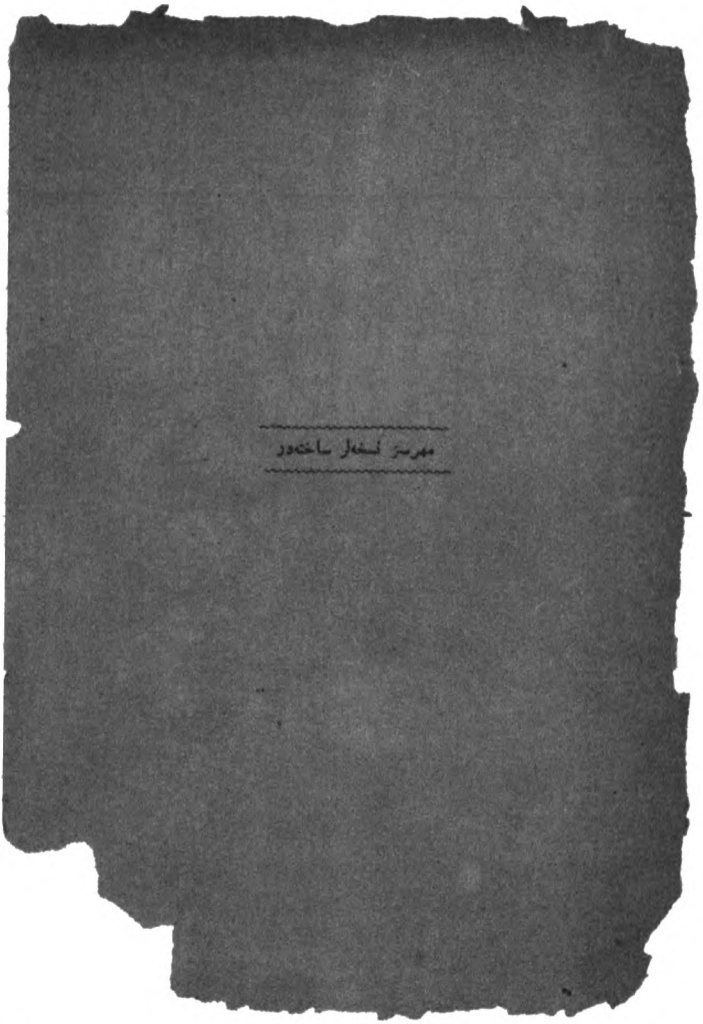
"... Bu belki bir kurtuluştu."

Hazırladığımız bu edisyonda, 1926 baskısı üzerinde yazarın kendisinin yaptığı birtakım sadeleştirme ve değişiklikler dışında bir düzeltme yapılmadı. Bugünün okuru için eski olan sözcükler dipnotlarla açıklandı.

MEHMET KALPAKLI

Romanın 1926 baskısının kapağı
Mührün okunuşu: Halide Edib

Okunuşu:
Mühürsüz nüshalar sahtedir.

اوندن صوكرا كى حياتى مأمور خانملريله ، اشراف اوغلارينك مكتبه برر كلوب تهديدلرى ، غوغالريله كچدى . فقط اوصمانشيئه رغماً مكتبه سكوتى وآسايشى اعاده‌ايتدى . بلكه‌تاصلسه بوايشده كندينه علاقه‌دار اولان معارف مديرى بارديم ايديوردى . بونكله براوالكچوق مشكلاته معارف مديرينك خانمى اوندن مصروض قالمشدى . چوجغنه مستثنا معامله يابيلماسنى طلب ايديور ، عليه :

— « خوجه بارچه‌سى ، قوجامك هپكز حلاقيسكز ، ايسترسه‌ك هان عزل ايدرز » ديه باربارياغيريوردى . تهلكه‌سنى صوكرا اكلادينى بر محنه ذاها واردى كه اوده قنطارجى حسين افندينك بويوك اوغلى اوزون حسينك مكتبه كلمسى ايدى .

عليه‌نك درس ويرديكى اودانك بان پنجره‌لرى قالين صاچاقلى ، قوجامان بر أوه باقيوردى . عليه سيرالرك آراسنده دولاشيركن بركون غيراختيارى اوقالين وبرآز قورقونج أوك پنجره‌سنه طونمش كبى يابيشمش غريب صارى برچهره كوردى .

درين ودالغين درسخانه‌نك جامارينى دهلرك كندينه دالان ايكى دونوق سياه كوزه اوزون ، صارى پچمسز بر يوز ، آزيجق چاريق اوزون بر بورون كورونيوردى . برآز متردد ، برآز جليز وكندى كندينه چكيلمش اشراف دليقانليرينك خصوصيتلرينى ، ضعفلرينى متكلف برصورتده كندينه طوپلامش برباشدى . عليه بوباشى كورمش كبى درسلرينه دوام ايتدى ، چوجوقلرله مشغول اولدى ، فقط بو ثابت وغريب انسان يوزى اوتى آزيجق توحش آزيجق استكراهله نهاً بورغوليوردى . كرچه معارف مديرينك ده ياغلى طمعى اوستنده‌كى

مملکت ، خرابات ساحه‌لری ، بر خبر اولدیغی کولکه‌سی آلتنده
اولدیکی کوزل یاراق بو نازین قیزك و طوسون بکك قورقونج و یکی
هیجانك بر چرچیوه‌سی ساده‌جه بر ساحه‌سی ایدی. طوسون بك وبو
کوزل قیز ایشته بو اختلال بو نهایتسز مشقت کونلرینی بردنبره جانلا-
ندیران ایکی حیات اویونجیسنك صحنه‌سندن باشقه برشی دکلدیلر. طوسون
بك بر هفته‌دنبری اونی صارصان دلبر خولیانك بردنبره بویله غضبله ،
مرحمتله ، انتقام آلهه‌سی کبی اوزرینه کلیشی ایله تخیل ایده‌مدیکی
و اسم ورمه‌دیکی بر ضربه قدرتلی و آزغین هویتی علیه‌نك
بو خارق‌العاده دقیقه‌ده‌کی خارق‌العاده باشلی و فیرطه‌لی کوزلریله
زنجیرلنمش و اراده‌سنه جوق طاتلی بر اذا ایجنده ترك ایتمشدی. اوکنج
قیزك هرخطه حیرتله قلبنك قورقونج بر ضربانیله باقدیغی کوزل
دوداقلرندن برشیلر بوشاندیغنی ، کوزلرینك باشله دولدیغنی کورپوردی.
اوشیمدی بوحیات خیالنه‌صوسزلقدن أولن ادملرك منبعلره باقدقلری
کبی باقیور ، بو شایان حیرت شیئی کوزلریله ایچیوردی .
حالبوکه هیجاندن اینجه کوکسی قبارمش ، صاری یوزی بر قاسیرغه کبی
حدتله طوسون بکه هایقیران قیز اوقدر شدتلی شیلر سویله‌یورکه ...

— طوسون بك بو زوالللی قصبه‌یه نیچون نه‌حقله‌ظلم ایدیورسکز؟
بوتون قادینلری ، وبوتون چوجقلری ماتم ایچنده دشمق قوغمق ایچون
سلاحه صاریلانلره اهالیه اذیت براشارمی قتاح افندیی نه‌یاپدیکز ؟
علیل قاریسی سوقاقلرده آغلایه‌رق دولاشیور ، اداملریکز هرکسی
دوکیورمش ، قصبه‌دن بیلکلرجه لیرا ایسته یورمشکز ؟

علیه‌نك بوهیجانله باشلادیغی لاقردیلر سلیم وحیدر قپودانلری

حركته كتيردى . طوسون بك ساده اونك يوزنى كوزيور كبى ايشديور وبو لفظ هيجانك پتمه‌سى ايچون نفس آلمه جسارت ايده‌ميوردى . بونكله برابر حيدرك و سليمك حركتلرينى كورديكى وقيصق برسبله : «سز كيدك بنى مركزده بكله‌يكز» ديدى .

بو عليه‌نى ايقاظ ايتدى ، قارشيسنده دونمش كبى دوران و رنكى خارق‌العاده صارارمش بر قورقونج آدام نه دوشنيوردى ، بوكا نه تأثير يابمشدى ؟ عمر افندى قپودانلر ايله آشنا اولديغى قدر كيدنجه قارشى قارشيه يالكز قالديلر . طوسونك آرقه‌سى ضيادە ، يوزى كولكه‌لر ايچنده ، عليه‌نك بياض پرده‌لردن فيرطنه‌لى و كوزل يوزى پشيل چارداقدن سوزولن صاريشين ضيالك ايچنده برآن بر برلرينك كوزلرينك ايچنه دالديلر قالديلر . هرشيئى ايكيسى‌ده اونوتمش كبى ايدى ، يالكز كوزلريله دكل ، بوتون كنج وجودلرينك ذراتيله بر برلرينى پارچالايه‌جق كبى جكيور ، جانلرى كوزلرندن بر برينه اوزانان ايشيقده بر برينه كيدله‌ميوردى . يالكز اوجسز صحرالرده وحشى قپلانلرى بر برلرينه جنسيتلرينك انجذابيله ، قاصيرغه‌سيله سوق ايدن ، چفتلشديرن مادى بر ابتلا دكلدى . «بو» دها زياده دنياده انسانلرە تارخ يابديران ، انسانلرى اشكنجه‌يه ، أولومه تبسم و وجد ايچنده كوتورن ازلى عشقلردن برينه بكزه‌يوردى . طوسون بك رؤياده كبى الليرنى اوزاتدى . كنج قيزك كندى‌ده‌اسم وبرمه‌دينى برتهيجله صارصيلان نارين اوموزلرينى طوتدى . وكوزلرنده نهايتسز برانقيادله عليه‌نك كوزلرينه دالدى !

— نه ايستيورسه‌ك اونى سويله ؟ سنى كدريله آغلاتمه‌جق قدر قلبكى آلان يوقصبه‌دن برشى آلمايه‌جغم . بنى هرزمان ايچون قولك ،

سونه‌جكدى. يونكه بلكه قصبه‌نك برهفته‌دنبرى قاره طوپراقلره ايشيغى و حرارتى پك يافلاشمش اولان كونشى و آى‌ده صوغويا جق وكوكلرك اوزاق درينلكلرينه كيده‌جكدى . فقط يوتون رنك ، ضيا و حرارت سونسه‌ده او آرتق راحت ايده‌جكدى .

— ٤ —

عليه‌نك نشانليسى

پرشنبه صباحى اشراف عمر آغانى جاغيرمادن قطارجيلرك آونده براجتماع يابلدى . حاجى فتاح افنديدنك عاقبتى شدتله مراق ايديورلردى . فقط اصل مسئله كنديلرينك ويرمك مجبور اولديغى پاره ايدى . طوسون بكك آدملرى اهاليدن پاراسز بر شى آلماش و اهاليه ويركيدن مصون اولدقلرينى بالكز معين عدده زنكين اشرافك مدافعه ايجون پارا ويرمكى سويله‌مش واهاليى قزانمشلردى . فقط ويركيه محكوم اولان اشراف بركيجه ايجنده قصبه‌نك يوز بيك ليرايه محكوم اولديغنى اهاليك هيسندن پارا آلناجغنى يانشلرينه‌دهش بر قورقو واديشه هواسى يرانمشلردى . فصيله اولارق حاجى فتاح افنديدنك مجهول عاقبتى يوتون يوتون سهلك و قورقونج بر حس ويريوردى . قصبه اهاليسنده بردنبره حاصل اولان بيوك سزن طوسون بك ، توپلريله طوپلانمش هر درلو احتماله قارشى حاضر بولنيوردى . بوكركينلك بالخاصه قادينلرى وفقيلى خلق حتى چوجقلرى اقا ايجنده اندشه ايجنده براقيوردى .

جوق زمان صباحه‌قدر کندی ارادەسنی و باشنی آیرمیور قورشونه
جورن ایچکیلری ، اکلنجه‌لری آراسنده نمرلرینی کومدروب علیه‌نی
کتیرمك ایسته‌مش ، سوکره مخیله‌سندن بویله برحالده علیه‌نك طاتلی
کوزلرینه کلجك استکراه ونفرتی کورورکی اولمش ، سوقسنمسی
ایچندهی . بعضاً اوقوسنه‌قدر کندینی تعقیب ایدن بو ایکی کوز خیالی
قارشیسنده بیر خرستیان‌کبی بر تصور ایدییور ، خاچ چیقاریورکمال
خشوعله کندیسنی شیطانك فریبدن قورتارمامی ایچون عیسایه یالوار
ریسوردی . رکون اوداسنده آصیلی مریم آنانك اوکنده بویله برهیجان
ایچنده یالواریور ، علیه‌به بوتون خرستیان اولیاسنك غضبنی دعوت
ایدییوردی . اوداده یالکز رسمك آلتنده‌کی قندیل واردی . بوقندیلك
نورشدی تزه‌ك ضیاسی اوسنده بردنبره ، مریم ، آنانك تزه‌دیکنی فیلدادیکنی
کورمشدی . بویلکه رکلامسی . بونك ایچون حالادیزلرینك اوسنده ،
فقط کوزلری رسمه دیکلمش ایدیلر بکلمشدی . رسم باشی اورتولی ،
یوزی ایچه کوزلری اوکنده ، اوزون پارمقلری دیزلرنده بیرانسك
عریب بر (مریم)ی ایدی . بومریمك باشنده‌کی هاله حقیقت آیدینلاتمش ،
(مریم) فیلدامش ، ایچه باشنی قالدیرمش ، یورغون و قپالی کوز
قپاقلرینی بردنبره آچمشدی . اورمان عذابندن قورتولمق ایچون دعاایدن
دامیانوس آچی رصیحه ابله براولوکی قاس قانی بوز اوستی دوشمشدی .
جانلانان مریمك قپالی کوزلری آلتنده علیه‌نك منکشه کوزلری واردی .

اوکیجه برسرخوشلق نوقی دیبه بوتون قراركاهك دوقتورلری
طرفندن تداوی ایدیلن دامیانوس برایرتسی صباح (مریم)لك رسمی
قندیلی ابله برابر اوطادن قالدیرتمشدی . دوقتورلر اوکا صیق بر رهبر

— ۱۰ —

فرطه‌دن اول

عمر افندی آتنه‌یه گیدیلنجه ، تارلالرینك برقسمنه حاجی فتاح افندی صاحب اولمشدی . قنطارجیلرك حسین افندی علیه‌یه صاحب اولمق بکلرکن بو ، دامیانوس آنجق طوسون بکك اله گیرلمه‌سندن صوکرا قابل اولاجغنی سویله‌مشدی . بوندن دولایی حسین افندی خیلی یوتانلیلره کوسکون وگیزلیدن گیزلی‌یه کندیسنه قوای ملیه‌سوی ویرمکه باشلامشدی . براز مل حرکته طرفدار تلقی اینديکی هر آدمه یونان ادارمسی ، دامیانوسی چکیشدیریور، یونك آر استه‌ده‌علیه‌لك یونان قوماندانه بوز وردیکنی ، بلاسی اعدام ایدیلمجك ایکن اونك نفی ایله قورتاردیغنی ، بناءً علیه شاید تورك قوتلری گلیرسه اولاعلیه‌لك جزا کورمسی لازم گلدیکنی سویله‌یوردی. بونکله برابر بنه دامیانوسك عالملرینه دوام ایدیبیور ، اوکا هردرلو ذوق مالزمسی وزمینی حاضر لایوردی . دامیانوس، علیه‌لك حاجی فتاح افندی و اوزون حسین افندینك دشمنلغی قارشوسنده ، ایرکچ کندیسنه دخالت ایده‌جکنه ، ایتمزسه اونی آتنه‌یه گوندره‌جکنه قانع بولنیوردی.

فقط دامیانوس، علیه ایچون قوردیغی خیالر تحقق ایتمدن آسیای صغرادن یونان وضعیتی حقنده آتنه‌ده ایضاحات ویرمك اوزره پایتخته دعوت ایدلمشدی . بوکاسبب یالکز آناطولی یونان اردوسنده اك ملیپرور احواله واقف قوماندانده طاتمش اولماسندن دکل ، رازده

1

Aliye kasabaya geliyor

"Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!"

Aliye kasabaya muallime[1] olarak geldi. Yüzü, henüz açılmayan bir gül goncasının mahcup[2] kırmızılığını, çekingen güzelliğini taşıyordu. Pembe, ince yüzü üstünde iki kocaman menekşe gibi siyah kirpikli gözleri, küçük bir çocuk burnu, yüzünün bütün bu müteredditi[3] ve cazip[4] inceliğiyle tezat yapan bir nar çiçeği goncası gibi garip bir ağzı vardı. Biraz yumuşak ve kıvırcık siyah saçları, itina[5] ile örttüğü sıkı, siyah baş örtüsünün altından şakaklarına, ensesine boşanıyor, yanaklarına, boynuna dökülüyordu.

Aliye, rakik gözlü[6], enli omuzlu, Yemen'den Kafkas'a, Kafkas'tan Suriye'ye geçmiş ve kaybolmuş kahraman,

1. Bayan öğretmen.
2. Utangaç, sıkılgan.
3. Çekingen, kararsız.
4. Çekici, ilgi uyandıran.
5. Özenle.
6. Sevecen bakışlı.

fakat isimsiz ve talihsiz bir yüzbaşı ile dal gibi narin, zavallı ve hassas Fatihli bir verem kadının çocuğu idi. Asker babası ona henüz inkişaf etmeyen[1] derunî kudretini[2]; verem anası, veremlilerin ezelî[3] ve marazî[4] hassasiyetini vermişti. Anasını çok küçükken kaybetmiş ve bütün çocukluğu Dârülmuallimat'ın[5] tahta sıraları etrafında geçmişti. Bütün yetim kızlar gibi şifasız bir şefkat ve muhabbet[6] ihtiyacı, yine bütün kimsesizler gibi her nazardan[7] kendi ruhuna kaçan, gömülen çekingen ve sumut[8] bir ruhu vardı. Annesi öldükten sonra babasının izini Kafkaslar'da kaybetti ve bütün sevmek ihtiyacını serhademe[9] Güllü Kadın'ın ihtiyar ve tembel kedisine inhisar ettirdi[10]. Son senesinde asabi[11] ve ateşli bir genç muallimenin "Anadolu'da çalışınız" telkinini[12], herkesin bir moda diye sadece bahsedip münakaşa yürüttüğü bu fikri, ruhuna yakıcı ve müspet[13] bir emel olarak yerleştirdi. Şahadetname[14] alır almaz taşrada iş almak için Maarif'in[15] koridorlarında dolaşmaya başladı. Fatih'te fakir ve ters,

1. Gelişmeyen.
2. İçten gelen gücünü.
3. Öncesiz.
4. Hastalık derecesinde.
5. Kız öğretmen okulu; İstanbul'da 1869 yılında kuruldu. Rüştiye ve âliye olmak üzere iki dereceli idi. Sonraları İstanbul dışındaki şehirlerde de bu tip okullar açıldı.
6. Sevgi.
7. Bakıştan.
8. Sessiz.
9. Başhademe.
10. Verdi, ayırdı.
11. Sinirli.
12. Aşağıladığı düşünceyi.
13. Olumlu.
14. Diploma.
15. Milli Eğitim Müdürlüğü'nün.

ihtiyar bir halanın evinde oturuyordu. Basit bir yağmurluk içinde dalgalanan ince vücudunun, siyah baş örtüsü içinde hassas bir çiçek gibi açılan güzel başının davet ettiği, cezbettiği[1] ilan-ı aşklar[2] ve takipler onu alakasız bıraktı. Maarif'in koridorlarında iş bekleyen yorgun ve meyus[3] yüzlü muallimelerin taşra hizmetinden, vebadan ürker gibi kaçan, İstanbul'da bir yer bulabilmek için her zillete[4] katlanan tavırlarına istihfafla[5] baktı.

Nihayet hiçbir kimsenin gitmediği (...) kasabasının münhal[6] muallimliğini kendisine verdikleri zaman tek ve eski bir sandıkla Haydarpaşa'dan trene bindi, gitti.

Sabah hayli erkendi; sandığını arabada bıraktı, Maarif Dairesi'ne girdi. Odanın kapısında bir gözü kör, başı beyaz paçavra ile sarılmış ihtiyar bir adam, sac bir mangalda kömür yakıyor, bir ayağı kopuk hasır iskemleyi aynı zamanda duvara dayayarak muvazene[7] yaptırıp üstüne oturmaya çalışıyordu. Yerde kabarmış kirlerin, üzeri sulanmış sıkça tesadüf edilen[8], donmaya yüz tutmuş tükürük ve balgamlara basmamak için ihtiyatla[9] yürümek lazım geliyordu; loş ve tavanı örümcekli bu Daire'nin çok ağır, insanın içine çöken bir kokusu vardı.

— Maarif Müdürü Bey'i görmek istiyorum.

1. Kendine çektiği.
2. Sevgisini açıklamalar.
3. Umutsuz.
4. Alçalmaya, hor görülmeye.
5. Küçümsemeyle.
6. Açık bulunan.
7. Denge.
8. Rastlanan.
9. Sakınarak.

Bu kokulu, bîçare muhit[1] onun nazlı sesine sert bir perde ilave etmişti. İhtiyar hademe, Daire'ye gelen kadınları, kudretini izhar[2] için yegâne[3] vesile telâkki ettiği[4] halde Aliye'nin sesi onu sarstı:

— Zabah zabah Müdür Bey'i nereden bulacaan?

— Gelinceye kadar beklerim.

Hademe döndü, muhitle tezat yapan taze ve nermin[5] hayal, onun köhne[6] kalbinde karmakarışık hisler uyandırdı. Hiddetlenmek mi, azarlamak mı lazım, müşfik[7] bir tavır almak mı lazım bilmiyordu. Gayri ihtiyarî[8] etrafına bakındı. Kendi de bilmeyerek oldukça yumuşak bir sesle:

— Burlarda nerede oturup bekleyecen?

— Ayakta beklerim.

— Bu iskemleye otuman mı?

Aliye hademeden gideceği mektep hakkında malûmat[9] almaya çalıştı. Neharî[10] idi; muallimeler ev tutup oturuyorlardı. Ev bulmak kabil[11] miydi? Hademe, tek çapaklı gözünü kısarak düşündü, genç kıza baktı, eşrafın oğulları, yeni Maarif Müdürü'nün evinden cuma günleri taşan dümbelek[12] seslerini, koltuğunun altında taşıdığı beyaz suyu, giden muallimenin macerasını düşündü.

1. Çevre.
2. Göstermek.
3. Tek.
4. Fırsat saydığı.
5. Yumuşak.
6. Yıpranmış.
7. Sevecen, şefkatli.
8. İstemeksizin, elinde olmayarak.
9. Bilgi
10. Yatısız, gündüzlü.
11. Mümkün.
12. Ağzına deri geçirilmiş, çanak biçiminde, darbukaya benzer bir çeşit çalgı.

Bunların hepsini unutmak için sordu:

— Ortalık İstanbul'da nasıl gidiyo?

Merdivenlerden hayli ters bir ses, biraz da iknaya[1] çalışır bir ısrarla diyordu ki:

— Siz o kadının namussuz olduğunu, ahalinin istemediğini mazbata etmeniz lazım.

Kalın ve hoş bir erkek sesi:

— Nasıl idek efendim, garının bir kötülüğünü gozumuzla gormedük. Bühtân[2] olma mı?

— Nasıl bühtân, ben gördüm ya! Muhasebecinin karşısında sabahlara kadar içip, şıkır şıkır oynadığını ben gördüm ya!

— Siz yazsanız daha bir tesiri olu...

— Olmaz. O, merkezde her şeyi benim üstüme atacak, Nazır'a şikâyet edecek. Siz bir mazbata yapmalısınız.

— Hele ben bir bizim eşrafa bir danışam baham.

O kadar dalmışlardı ki, sofada yanakları al al olmuş, biraz ürkmüş, biraz isyanla gözleri büyümüş Aliye'yi, ancak burun buruna gelince gördüler.

Maarif Müdürü'nün toparlak siyah sakalı, bulanık sünepe[3] ve mürai[4] gözleri, hilekâr uzun yüzü altında iğrenç, ince dudaklı bir ağzı vardı. Yanındaki meclis-i idare azasından[5], yerli Ömer Efendi, abanî[6] sarıklı, temiz yüzlü, kır sakallı, taşranın bazan insanın canını gören, görmüş geçirmiş, mahzun, siyah gözleriyle insana bakan bir siması vardı. İkisi de Aliye'yi görünce şaşırdılar. Maarif

1. Kandırmaya.
2. Yalan, iftira
3. Sümsük.
4. İkiyüzlü.
5. İdare meclisi üyesinden.
6. İpekten, sarımtırak dallı nakışlarla işlenmiş bir tür beyaz kumaş.

Müdürü'nün bulanık gözleri daha bulandı, burnu uzadı, bütün yüzü daha hilekâr ve kibirle riyakâr[1] bir tevazuyu[2] karıştıran tavrını aldı, tehalükle:[3]

— Safa geldiniz hanım kızım; odaya buyurunuz da maksad-ı ziyaretinizi[4] anlatınız, dedi.

Aliye kendine yavaş yavaş yaklaşan, nefesi ve yıpranmış, yağlı redingotu acayip kokan adamla kendi arasına kırık iskemleyi koymak arzusunu duyuyordu. Fakat cesur olmaya çalışan bir sesle:

— Ben İstanbul'dan gelen yeni muallimeyim, efendim. Nerede kalacağım, mektebim hakkında malûmat almaya geldim, dedi.

Maarif Müdürü, Aliye'yi odada müzakereye[5] davet ettikçe o anlamamış gibi, işini ayakta, oracıkta halle çalışıyordu.

Müdür Bey'in tebessümü, kör hademenin garip sırıtışı onda bir tehlike hissi, niçin olduğunu bilmeden siper alan manevî bir ruhiyat[6] yapmıştı. Müdür ona mektepte yatıp kalkmayı teklif ettiği zaman Ömer Efendi oldukça endişeli:

— Eksük etek, nasıl oluu? Yanunda Gantarcıların Hüseyin'in evi de...

Müdür tehevvürle[7] atıldı:

— Sizinki taşra zihniyeti. Bu İstanbullu medenî hanımlar yalnız evde de yatar, ne zannediyorsunuz? Bu yaşta yapayalnız taşraya çıktıktan sonra...

1. İkiyüzlü.
2. Alçakgönüllülüğü.
3. Can atarak.
4. Gelişinizin nedenini.
5. Konuyla ilgili görüşmeye.
6. Görülmeyen bir ruh hâli yaratmıştı.
7. Öfkeyle.

Aliye, Kantarcıların bir tehlike olduğunu, Maarif Müdürü'nden olanca şiddetiyle iğrendiğini hissettiği için derhal Ömer Efendi'nin tarafına geçti.

— Buranın namuslu ve ihtiyar bir ailesi içinde bana bir oda bulmak kabil olur mu, dedi.

— Ben bizim evde bir danışam, belki bizim eve alırız.

— Ömer Efendi kendine işte kiracı da buldun.

Müdür Bey küçük bulanık gözlerini kırptı.

Bu sahneden Ömer Efendi, Gülsüm halaya bahsederken gözleri yaşla doluyordu.

— Tasvir gibi[1] bir gız, bizim irahmetli Emine'yi andım, demişti. O irz düşmanı papaz zıfatlı Müdür gıza hemen goz attı. Gız öyle aslan yürekli ki...

Nihayet Gülsüm halayı ikna etti ve karı koca beraberce Daire'ye Aliye'yi getirmeye gittikleri zaman, gözleri ateş gibi yanıyor, dişleri sımsıkı, kediden kaçan küçük bir fare gibi müdürün odasında bir köşeye sıkışmış buldular. Müdür bütün hile ve kuvvet ve kudretine rağmen öteki muallimelere oynadığı oyunu Aliye'ye derhal oynamayı münasip[2] görmemiş, bu defa ahaliden mazbata isteyecek bir vaziyete düşmeden emelini yerine getirmeye karar vermişti.

Gece ocağın karşısında yatan Aliye, Gülsüm halanın katı ellerini harikulâde yumuşak bir temasla saçlarında duyuyordu:

— Gızım, pambik gızım...

Odanın dışında Ömer Efendi ayakları ucuna basarak içeriye kuru incir dolu bir tabak uzatıyordu:

1. Resim gibi.
2. Uygun.

— Gülsüm, Aliye Hanım belki biraz yemiş yer.

Aliye sıcak bir kalp havasının kendini sardığını duydu, ince kollarını Gülsüm halanın baş örtüsüyle sarılı ihtiyar boynuna doladı. Ana kız gibi öpüştüler.

İki ihtiyarın kıymetli ve rahmetli Eminesi'nin yerini birdenbire doldurmuştu.

2

Aliye mektepte

Aliye bir hafta mektebe gidip geldikten sonra, ocağın karşısında yatar ve Gülsüm halanın nasırlı elleri saçlarını rikkatle[1] okşarken, gözlerinin daldığı alevlerde dimağının[2] rüyet[3] sahasına giren yeni sahneler şunlardı:

Mektebin pis ve karanlık toprak avlusunda kokusuna mâni olamadığı kırık kapılı hela, Maarif Müdürü'nün şüpheli işlerine âlet olan ikinci muallime Hatice Hanım'ın rastıklı[4] kaşları, elinden düşmeyen sigarasından sapsarı olan kınalı elleri, sonra bu kadının kendisine eski saraylarda yeni bir gözdeye karşı ihtiyar ve günü geçmiş gözdelerin mübalağalı[5] tabasbuslarıyla[6] karışık gayzları[7]... Muhayyilesine hâkim olan[8] bu hayalin bir de canlı tarafı vardı. Bazan koşuşan, çok zaman makine gibi sıralara yapışık hasta ve soluk yüzleriyle oturan, İstanbul'un

1. Sevecenlikle.
2. Bilincinin.
3. Görüş.
4. Boyalı.
5. Abartılı.
6. Yaltaklanmalarıyla.
7. Öfkeleri.
8. Hayal etme gücüne egemen olan.

serbest ve yaramaz çocuklarının yüzlerine benzemeyen yağlı, küçük, püskülsüz fesleriyle kız çocuklara tahakküm eden[1] erkek çocuklar, gözünün önünden gelip geçiyordu. Kızlar o kadar acınacak, silik idiler ki, Aliye üzerinde yalnız merhamet izleri bırakıyorlardı. Fakat oğlanlar daha mütecaviz[2], daha canlıydı ve oldukça kasaba halkını temsil eden[3] sınıflara garip surette bir benzeyişleri vardı.

Evvela kasaba esnafının çocukları vardı. Bunlar sinnen[4] en sağlam ve en çocuğa benzeyen bir sınıftı. Ekserisinin[5] yuvarlak kırmızı yanakları, yanık yüzleri, siyah gözleri vardı. Yalınayak, yamalı şalvarlarla gelirlerdi ve diğerleri gibi burunları akardı ve elleri simsiyahtı. Buna rağmen Aliye onları en çok sevmişti.

Bunlar da öteki erkek çocuklar gibi kızların, fırsat buldukça saçlarını çekiyor ve dövüyorlardı. Fakat kendi kız kardeşlerini, hatta kendi sınıflarından olan kızları ötekilere karşı himaye ediyorlardı[6]. Muallime Hatice Hanım bu sınıfa hiç ehemmiyet vermez, ders saatinde ekseri sigarasını yakar, sakızını çiğner, önlerine yazı meşki[7] diye attığı ezelî bir besmele, herhangisi başını kaldıracak olursa, "Seni kör olasıca piç!" diye üstüne saldırırdı.

Adedi az olmasına rağmen imtiyazlı[8] iki sınıf çocuk,

1. Baskı yapan.
2. Saldırgan.
3. Belirgin özelliklerini yansıtan.
4. Yaşça.
5. Çoğunun.
6. Koruyorlardı.
7. Bir öğretmenin, aynını yazmaları için öğrencilerine verdiği yazı örneği.
8. Ayrıcalıklı.

eşraf çocuklarıyla memur çocuklarıydı. Eşraf[1] çocuklarının ekserisi cılız, fena bakılmış, sümüklü, kirli, fakat mütehakkim[2] ve ahlaksızdı. Hepsinin cebinde bir tabaka tütünü var. Hemen hepsi Hatice Hanım'la karşılıklı sigaralarını yakarlar, avluda çömelirler; hem sigara dumanlarını savurur, hem evlerinde olanı biteni anlatırlardı. Bu karnı şiş, nefesi kokan, yarı sakat, marazlı[3] çocukları Aliye sevmemişti.

Küçük ve âlil[4] vücutlarında öyle marazî ve vaktinden evvel yetişmiş bir cinsiyet ve sefahat[5] ve bunu öyle mürai[6] bir şekilde örtmeleri ve öyle mutlak surette çalışmaktan kaçan tembel bir halleri vardı ki, herhalde eşrafın müstakbel vârisleri[7] uzun senelerin damla damla biriktirdiği servet için çok tehlikeli görünüyorlardı. Bunların karşısında bir de bunlarla tahakküm ve kibarlık yarışı eden süslü, büyük memur çocukları vardı.

Aliye, ilk sınıfa girdiği zaman, pencerelerine kâğıt yapışmış pis dershanede epeyce birikmiş sigara dumanı, laubali[8] sırıtan bir sürü küçük yüz gördü. Sınıf olanca kuvvetiyle yeni, yalnız ve zayıf görünen muallimeye kafa tutmaya karar vermiş görünüyordu. Onu şimdi yarı güldüren, yarı kalbini hâlâ hiddetle halecânlandıran[9] olayı hatırlıyordu. Yanakları çukur çukur, mavi gözlü, toparlak bir oğlan, bu eşraf oğullarından Kantarcıların Hüseyin'in

1. Bir yerin zenginleri, sözü geçenleri, ileri gelenleri.
2. Zorba.
3. Hastalıklı.
4. Hastalıklı, sakat.
5. Uçarılık.
6. İkiyüzlü.
7. Gelecekteki mirasçıları.
8. Saygısız, çekinmesi olmayan.
9. Titreten.

küçük oğlunun ayağına sıranın altından ayağını sallarken çarpmıştı.

İlk dikkati ve vazifeyi tespite çalışan Aliye'nin, karşısındaki mütesanit[1], kapalı ve yaramaz kütlenin samut[2] ve anlamamaya azmetmiş[3] inadı karşısında yavaş yavaş yanakları kızarmaya başlamıştı. Birdenbire köşede bir vaveyla[4] duydu. Tozlu tahtaların üstünde Kantarcıların Sabri ile yüzünü birdenbire sevmeye başladığı çocuğu yuvarlanır buldu. Sabri küçüğü yatırmış, kafasını eğmiş, ensesine alabildiğine yumruk atıyordu. Çocukların hepsi karışmış, dershanede, kol bacak birbirine girmiş, alabildiğine feryat başlamıştı.

Aliye buna karşı alacağı vaziyeti kararlaştırmadan Hatice Hanım elinde bir değnekle koşmuş, sağa sola değneği sallamaya başlamış ve hâsıl olan[5] kargaşalıkta hemen Sabri'nin dövdüğü küçüğü kulaklarından yakalamış, o da dövmeye başlamıştı.

O zaman Aliye feveran etti:[6]

— O çocuğu bırak, dedi.

Sonra Sabri'yi kendi yakaladı. Hatice Hanım'ın ellerine verdi.

— Bunu şimdi aşağıya götür. Evine gönder. Uslu oluncaya kadar mektebe gelmesin, dedi. Hatice Hanım'ın onun eşraf çocuğu olduğu izahını[7] hiç dinlemedi ve bu, derhal sükûnu[8] iade etti. Ondan sonraki hayatı memur

1. Dayanışma içinde olan.
2. Suskun.
3. Karar vermiş.
4. Çığlık.
5. Ortaya çıkan.
6. Birdenbire öfkelendi, parladı.
7. Açıklamasını.
8. Huzuru.

hanımlarıyla, eşraf oğullarının mektebe birer birer gelip tehditleri, kavgalarıyla geçti. Fakat o, her şeye rağmen mektepte sükûneti ve asayişi iade etti. Belki nasılsa bu işte kendine, mekteple alakadar olan[1] Maarif Müdürü yardım ediyordu. Bununla beraber onu en çok müşkülata maruz bırakan[2] Maarif Müdürü'nün hanımı olmuştu. Çocuğuna müstesna[3] muamele yapılmasını talep ediyor[4], Aliye'ye:

— Hoca parçası, kocamın hepiniz halayığısınız, istersek hemen azlederiz[5], diye bar bar bağırıyordu. Tehlikesini sonra anladığı bir sahne daha vardı ki, o da, Kantarcı Hüseyin Efendi'nin büyük oğlu Uzun Hüseyin'in mektebe gelişiydi.

Aliye'nin ders verdiği odanın yan pencereleri kalın saçaklı, kocaman bir eve bakıyordu. Aliye, sıraların arasında dolaşırken bir gün gayri ihtiyarî o kalın ve biraz korkunç evin penceresine donmuş gibi yapışmış garip, sarı bir çehre gördü.

Derin ve dalgın, dershanenin camlarını delerek kendisine dalan iki donuk siyah gözle uzun, sarı, biçimsiz bir yüz, azıcık çarpık, uzun bir burun görünüyordu. Biraz müteredditi[6], biraz cılız ve kendi kendine çekilmiş eşraf delikanlılarının hususiyetlerini, zaaflarını[7] mütekâsif[8] bir surette kendinde toplamış bir baştı. Aliye bu başı görmemiş gibi derslerine devam etti, çocuklarla meşgul

1. İlgilenen.
2. Güçlükler karşısında bırakan.
3. Ayrıcalıklı.
4. İstiyor.
5. Görevden alırız.
6. Soysuzlaşmış.
7. Düşkünlüklerini.
8. Yoğunlaşmış.

oldu, fakat bu sabit ve garip insan yüzü onu azıcık tevahhuş[1], azıcık istikrah[2] ile zihnen[3] burguluyordu. Gerçi Maarif Müdürü'nün de yağlı yakası üstündeki top sakallı, mürai yüzü, bulanık gözleri, sefih[4] ve çirkin ağzı onu aynı istikrahla dolduruyordu. Fakat nasılsa ondan korkmuyor, herhangi dakika kapıdan dışarı atabilecek kudreti kendisinde hissediyordu. Bu, daha tehlikeli, daha tehlike noktaları vazıh[5] olmayan bir korku telkin ediyordu[6].

Kantarcıların Hüseyin Efendi'nin küçük oğlu Sabri'yi, Aliye dışarı attığı günden beri sınıfta sükûnet teessüs etmiş[7], küçük gözlerde günlerden beri Aliye'nin dersleriyle uyandırmaya muvaffak olamadığı dikkat ve alaka olanca ateşiyle yeni muallimeye karşı uyanmıştı.

Küçük hayatlarında bir eşraf çocuğuna henüz böyle muamele eden muallime görmemişlerdi. Esnaf ve küçük memur çocuklarının gözlerindeki dikkatte perestiş[8] ile karışık bir minnet[9] vardı. Eşraf ve büyük memur çocukları sinmiş, fakat müteyakkız[10] ve muntazır[11] görünüyorlardı.

Birdenbire dershanenin kapısı vurulmadan bir darbe ile açılmış, önde günlerden beri yan pencereden mek-

1. Ürkme.
2. İğrenme.
3. Beynini.
4. Zevk ve eğlenceye düşkün, uçarı.
5. Açık.
6. Aşılıyordu.
7. Kurulmuş.
8. Tapınma.
9. Sevinç.
10. Tetikte, uyanık.
11. Bekler.

tebi gözetleyen adam, sapsarı ve hadîd, bir sima ile[1], elinde küçük Sabri, içeriye dalmıştı. Donuk siyah gözleri parıl parıl yanıyor, biraz çatık ağzı çok çirkin bir takallüs[2] içinde haykırıyordu. Onun ne dediği anlaşılmadan, Aliye daha kudretli[3] bir hiddetle kapıya doğru yürüdü. Asker babasının sağlam iradesinden tevarüs ettiği[4] sükûnla ve kuvvetli bir sesle:

— Siz kimsiniz, ne hakla kapıyı vurmadan giriyorsunuz?

— Ben Kantarcıların Hüseyin Efendi'nin oğlu Uzun Hüseyin Efendi'yim, siz ne hakla bir eşraf çocuğuna sui muamele[5] ediyorsunuz?

Uzun Hüseyin Efendi, ekseriyetle olduğu gibi İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ne senelerce devam etmiş, nispeten dürüst İstanbul lehçesi, fakat mebzul[6] mecelle tabiratıyla[7] konuşuyordu. Muallime Hatice Hanım Sabri'nin elinden tutup evine iade ettiği zaman pencereden mektebi gözetleyen Hüseyin Efendi feveran etmiş, "Ben o kahpeye gösteririm," diye evinden fırlamış, o hızla yukarıya çıkmış, içeriye dalmıştı. Arkasından Muallime Hatice Hanım mütecessis[8] gözleriyle bakıyor, Sabri sırıtıyor, çocuklar büyük bir merakla sahneyi takip ediyorlardı. Dal gibi bir kızın, fazla olarak bir nevi eşraf ve Maarif Müdürü'nün keyiflerine göre değişen, yalnız onlara eğilmekle kasabada kalabilen bir kadının, Uzun Hüseyin

1. Öfkeli bir yüzle.
2. Kasılma.
3. Güçlü.
4. Miras aldığı.
5. Kötü davranış.
6. Bol.
7. Fıkıh hükümleriyle bu konudaki türlü içtihadı bir araya getiren, Tanzimat'tan sonra hazırlanmış olan, yasa yerine kullanılan eserdeki deyimlerle.
8. Meraklı.

Efendi'nin yüzüne korkusuz gözlerle bakıp bir vali azametiyle[1] onu tevbihine[2] fena halde şaşırmıştı. Hüseyin Efendi de herhangi kadın üstünde tasarrufı şahsî[3] ve tahakkümü tabiî bulan bir zihniyetin altında tahtı sallanan bir hükümdar gibi telaşa düşmüş, muğlak[4] bir gazâb[5] sonuna kadar, hakkını, kudretini muhafaza için silahlanan bir vaziyet almıştı. Hatta İstanbul şivesini unutarak:

— Sen kim oluyon garı, diye haykırdı. Sen muallime değil misin? Sen bu kasabanın muallimesi değil misin? Ne haddine bir eşraf çocuğunu koğuyon, ne haddine benim suratıma haykırıyon? İstanbul'un hayâsız[6] garılarına, erkeklerin suratına haykıran, yol iz bilmeyen garılarına burada lüzum yok. Ne okutmanı, ne de seni isteyoz.

Aliye'nin pembe yüzü, dudakları kadar kızardı. Onun da muhitinin[7], düşüncelerinin, tahsilinin biriktirdiği cinsiyetinin şerefini muhafaza etmek için toplanan azim[8] ve arzusu galeyan ediyordu[9]. Fakat ne bir zaaf, ne gözyaşı, ne de korku gösterdi. Alev yanakları ve alev gözleriyle kendi de hayret ettiği sakin, fakat biraz birdenbire kalınlaşan boğuk bir sesle:

— Şimdi buradan dışarı çıkın Efendi, dedi. Kasaba demek siz [demek]; değilsiniz, ben, Anadolu'ya çocuklarını okutmak için geldim. Bu kasabada sizin gibi terbiyesi eksik adamların yüzünden kalamazsam, başka yere

1. Büyüklüğüyle.
2. Azarlamasına.
3. Kişisel baskısı.
4. Anlaşılmaz.
5. Öfke.
6. Utanmaz.
7. Çevresinin.
8. Kesin kararı.
9. Coşuyordu.

gider, vazifemi yaparım. Çıkınız ve beni Maarif Müdürü'ne şikâyet ediniz. Fakat ben de bir kadın mektebine hususî odasına girer gibi, hem de söylediğini bilmez bir tarzda gelen sizi şikâyet edeceğim. Haydi, çabuk, şimdi!

Bunları söylerken yavaş yavaş gözleri Hüseyin Efendi'nin gözünde kapıya doğru yürüdü. O kadar kuvvetli, o kadar ince, genç vücudu, sıhhati ve tevazünü[1] ile Hüseyin Efendi'den daha kavi[2] menekşe gözleri öyle alev içindeydi ki, Hüseyin Efendi süratle çekildi. Aliye tamamıyla kapıyı kapadı. Bir şey olmamış gibi çocuklarla meşgul oldu.

Yalnız akşam dönerken çocukların bu şayanı hayret[3] şeyi biraz daha görmek istiyorlarmış gibi uzaktan kendini takip ettiklerini gördü. Muallime Hatice Hanım ayrılırken ona bir mecnuna[4] bakar gibi korkmuş gözlerle baktı.

Aliye bütün sıkıntılarını, yorgunluklarını Gülsüm hala ile Ömer Efendi'nin yanında unutuyordu. Birdenbire onların irahmetli (rahmetli) Eminelerinin boş ve yaralı kalplerindeki yerini almıştı. O geldi geleli temiz örtülü minderleri, inik perdeleriyle uykuda olan ev uyanmış, renklenmiş ve neşelenmişti. Şimdi pencerelerinde kırmızı, turuncu sardunyalar açıyor, köşe minderinin yanındaki iskemlelerin üzerinde gazeteler, kitaplar duruyor, ortada Aliye'nin yazı yazdığı, fakat aynı zamanda yemek yedikleri, çay içtikleri masa duruyordu. Karı koca, Aliye'nin hatırı için yerde, sinide yemek yemekten

1. Uygunluğu.
2. Dayanıklı, güçlü.
3. Şaşılacak.
4. Çılgına, deliye.

sarfınazar etmişler[1], onunla masada yiyorlardı.

Kantarcıların Hüseyin'in mektebe tehdide geldiği günün akşamı Aliye vak'ayı Ömer Efendi ile Gülsüm halaya anlatmıştı. Ömer Efendi birdenbire cüppesini toplamış, minderin üzerine bağdaş kurmuş, üstü abanî[2] sarıklı fesini arkaya itmiş, düşünüyordu. Gülsüm yerde dizini dikeltmiş, çorap örüyordu. Baş örtüsü altından buruşuk ve iyi yüzü derhal gölgelendi. Aliye masanın başında çocukların vazifelerini tashih ediyordu[3]. Bu iyi ihtiyarların, şu hadise yüzünden neşelerinin kaçtığını görünce onları güldürmeye, işi bir şaka gibi telakki etmeye[4] çalıştı. Ömer Efendi başını salladı. Aliye bir melek gibi, o, şimdiye kadar kasabaya gelen eksik eteklerin, bu Kantarcıların Uzun Hüseyin ile Maarif Müdürü yüzünden uğradığı belâları bilmiyordu. Onların ne Allah'tan korkuları, ne de Peygamber'den utanmaları vardı. Hele böyle kimsesiz ve genç bir kız bulurlarsa... Aliye güldü.

— Kimsesiz mi, dedi. Kim söylemiş, Ömer Buba (baba) ile Gülsüm Ana'nın çocuğuna nasıl ulaşırlarmış bakim?

İhtiyarların derhal yüzleri değişti, ikisinin de berrak gözlerinde harikulade bir muhabbet ve rikkat parladı.

İkisinin de yanaklarına yaşlar döküldü. İkisi de Aliye'yi muhabbet ve vefanın[5] yenilmez kuvvetiyle saran bir sesle:

— Sana artık biz Emine diyeceğiz, dediler.

Ve Aliye yarı ciddi, yarı gülerek Gülsüm Ana'nın boynuna sarılırken:

1. Vazgeçmişler.
2. İpekten, sarımtırak dallı nakışlarla işlenmiş bir tür beyaz kumaş.
3. Düzeltiyordu.
4. Saymaya, kabul etmeye.
5. Sevgi bağlılığının.

— *Sizin toprağınız benim toprağım, sizin eviniz, benim evim, burası için, buranın çocukları için bir ışık, bir ana olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billâhi*, dedi.

Hakikaten, Aliye bütün dedikodulara, bütün müşkülata rağmen[1] kalbinin en genç ve en imanlı kudretiyle mektepte çalışıyordu. Maarif Müdürü'nün şüpheli yardımına, karısının kıskanç bühtanlarına[2] Hüseyin Efendi'nin tehlikeli gayzından[3] doğan etrafındaki vahim[4] havaya rağmen mevki[5] kazanıyordu. Evvela kasabanın yerli kadınlarının muhabbetlerini[6] kazanmıştı. Mektepte çocuğu olan her ana, ona büyük bir muhabbetle sarılmıştı. Fazla olarak Hüseyin Efendi'nin muhitindeki ihtiras[7] ve biraz da incizap[8], onu Ömer Efendi'den Allah'ın emriyle istemesine müncer olmuş[9] ve Aliye derhal reddetmişti. Bundan sonra sıra ile eşraf oğullarının taleplerini birer birer reddedişi ona çok iyi bir isim yapmıştı. Tabii bu Maarif Müdürü'nün ümitlerini kabartmış, öteden beride Aliye'nin kendisine âşık olduğu için gençleri reddettiğini söylemişti. Bu, yerli kadınlarla muhabbetlerine mukâbil[10], memur hanımlardan ona karşı pek kuvvetli bir husumet[11] uyandırmıştı. Bir zaman geldi ki bü-

1. Güçlüklere karşın.
2. İftiralarına.
3. Öfkesinden, hıncından.
4. Korkulu, tehlikeli.
5. Yer. Burada "saygı".
6. Sevgilerini.
7. Çevresindeki tutku.
8. Kendine çekme.
9. Varmış.
10. Sevgilerine karşılık.
11. Düşmanlık.

tün kasaba leh ve aleyhinde[1] yalnız Aliye ile alakadar, yalnız Aliye'yi konuşuyordu. Hatta Aliye, Yunanlıların İzmir'i işgali kadar heyecanlı bir mevzuydu. Fakat henüz bu alaka, fazla tehlikeli değildi. Çünkü hâlâ onu temiz ve açık yüzü, kapalı başı ile elleri cebinde dolaşırken gören her kasaba erkeğinin kalbinde ümit tamamen sönmemişti. Yalnız bütün kasaba halkını vaziyet ve hayatıyla alakadar etmeye muvaffak olan bu kadın, Uzun Hüseyin Efendi'ye muadil[2], belki daha tehlikeli bir düşmanı, Hacı Fettah Efendi'nin şahsında peyda etti[3]. Fettah Efendi'de bu hakiki kanaat taassup[4] ve galeyanına belki de Aliye'nin çok açık ve temiz hayatıyla zaaf verdiği kara kuvvetin gayreti sebep olmuştu ve onun için tehlikeliydi.

1. Yandaşı ve karşıtı.
2. Eşdeğer.
3. Kişiliğinde edindi.
4. Bağnazlık.

3

Hacı Fettah Efendi ile Tosun Bey

Aliye meselesine kasabada ancak Yunanlıların ileri hareketiyle Kuvayı Milliye'nin[1] çarpışması, aynı derecede bir kuvvetle hisleri tahrikde rekabet edebildi[2]. Memleket derhal ikiye ayrıldı. Hemen herkes Yunanlıları istememekte müttefik[3] olmakla beraber, bir kısım aynı derecede kuvvetle Kuvayı Milliye'ye aleyhtardı[4]. Hele Maarif Müdürü gibi İstanbul Ferit Paşa[5] hükûmetine bağlı olanlar, bir de şahsî korkularla titriyordu. Eşraf, Kuvayı Milliye'nin bir nevi Bolşeviklik[6] ve eşrafın mallarını alıp halka dağıtacak bir şey diye telakki ettikleri için endişedeydiler. Hele Yunanlıların mütemadiyen[7] ilerlemesi, Kuvayı Milliye'nin ordusuz günleri, onları bütün bütün yeni mukavemet[8] kuvvetine aleyhtar yap-

1. "Ulusal kuvvet". İstiklal Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükümet ve bu hükümetin askerî kuvveti.
2. Kışkırtmada yarışabildi.
3. Hemfikir.
4. Karşıttı.
5. 4 Mart 1919'da göreve getirilen Türk sadrazamı.
6. Rusya'da XX. yüzyıl başlarında doğan ve Lenin tarafından geliştirilen devrimci hareket.
7. Ara vermeden, sürekli olarak.
8. Direniş, karşı durma.

mıştı. Bütün bunlar arasında Aliye de güzelliği ve gençliği haricinde bir şahsiyet[1] oluvermişti. O, çok coşkun bir ruhla çocuklara millî marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancıların şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu. Bu, tabiî olarak ona kuvvetle bir Kuvayı Milliye taraftarlığı rengi veriyordu.

İşte kasabada işler bu merkezde olduğu günlerde bir hadise onun karşısına, hayatında iki büyük âmil olan[2] simaları[3], Hacı Fettah Efendi ile Tosun Bey'i çıkardı.

Bu, bir cuma günü ve cuma vakti oldu. O, çocukları toplamış, bayrak, şarkı hepsi tamam, tabur halinde gezmeye çıkarmıştı.

Aynı zamanda da cuma namazından sonra Hacı Fettah Efendi halkı meydanda toplamış, yüksek sesle Kuvayı Milliye aleyhine vaaz ediyordu:[4]

— Bıyıksızları, gâvurlar gibi yakalık takanları, din düşmanı olanları istemeyiniz! Onlar ki ellerine kudret geçer geçmez mukaddesatı[5] çiğner, kadınlarımızın örtülerini kaldırır, sünnet[6] ve farzı[7] inkâr ederler. Onları istemeyiniz! Ey ahali onların kanı kâfirlerin kanı gibi helaldir.

Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükûmet, nereden gelir ve kim olursa olsun, camilerimizi, dinimizi

1. Değerli kişi.
2. Sebep olan.
3. Kimseleri.
4. Öğütte bulunuyordu.
5. Kutsal sayılan her türlü inanç ve davranışları.
6. Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ile onun herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz.
7. Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan.

siyanet ederse[1] ona biat ediniz[2]!

Aliye çocukların başında kasabanın son dar sokağından meydana çıkıyordu. Karşısında kasabanın beyaz minareli eski ve güzel camii göz kamaştırıcı, göğe dayanmış, eski bir kabartma gibi duruyor; önünde koyu bir kütle, Hacı Fettah Efendi'nin güneşte bütün hususiyetiyle meydana çıkan kır sakallı sarı ve hud'a[3] ile taassup bayrağı gibi kendi sözleriyle gaşyolmuş[4] başına bakıyorlardı. Aliye işte bu anda, "Yürüyelim ileriye," diye haykıra haykıra marş söyleyerek adımını uydurmuş giden bayraklı çocuklarıyla meydana çıktı. Bütün basit düşünceli, fakat sıcak ve temiz kalpli insanlar gibi çok kuvvetli bir isyan ve istikrah[5] duydu. Esasen son günlerde Maarif Müdürü ile Kantarcıların Hüseyin Efendi muhtelif zamanlarda zavallı çocuğu tazyik etmiş[6] durmuşlardı. Biraz fazla yorgun ve her haricî darbeyi mübalağa[7] ile telakki eden bir hassasiyet hâsıl olmuştu[8]. Orada sessizlikle duran siyah kütle, içine isimsiz bir eza veriyor, müphem[9] bir şekilde korkutuyordu. Halk ne düşünüyordu? Eğer onlar Hacı Fettah Efendi ile iseler, kendisi de emin değildi. O kendini Hacı Fettah Efendi'nin "bıyıksızlar, yakalıklılar" diye tavsif ettiği[10] ve "kanlarının helal" olduğunu söylediği sınıftan addediyordu[11]. Bu kalabalık dö-

1. Korursa.
2. O kimsenin egemenliğini tanıyınız.
3. Aldatma, dalavere.
4. Kendinden geçmiş, esrimiş.
5. İğrenme, tiksinti.
6. Sıkıştırmış.
7. Abartı.
8. Ortaya çıkmıştı.
9. Belirsiz.
10. Nitelendirdiği.
11. Sayıyordu.

nüp kendisini taşlayacak gibi geliyor, arkası ürperiyor, elleri soğuyordu. Annesinin mariz[1] ve zayıf ruhuyla oracıktan dönmek, dar sokakta kaybolmak istiyordu. Fakat birdenbire sinen ve duran çocuk kütlesinin önünde kaçamıyordu. Ve yavaş yavaş en kuvvetli insanlara bazan arız olan[2] ve insanı ruhundan, dimağından ayırıp bir küme et ve sinir yapan maddî, hatta bedenî korkulardan birine nefsini[3] teslim ediyordu.

Bir aralık Hacı Fettah Efendi'nin küçük gözleri daraldı, sesi kısıldı, elleriyle işaretler yaparak halka muhteris[4] bir fısıltı ile bir şeyler telkin ediyordu[5]. O, ahalinin ikide birde başlarını çevirip kendine baktıklarını zannediyordu, avuçları soğuyor, şakakları terliyordu. Çocukları geri çevirecek mi, ileriye yürütecek mi, bir türlü karar veremiyordu. Gözleri kararır gibi olduğu bir anda idi, iki ses birden duydu. Sağından duvarın arkasından bir baş uzandı, sarı, keskin, iştaha ile[6] gayzla, fitne ve hile dolu uzun bir baş.

— Gördün mü eşraf evladına hakareti, gördün mü Kantarcıların Hüseyin'i beğenmemeyi? Nihayet benim ayağıma, benim kollarımın arasına yalvara yalvara düşeceksin.

Bu, Hüseyin'in kendi idi.

Solunda bir çocuk sesi vardı, katı, küçük ve kirli bir el onun eline muhabbetle sarılmıştı. Yanakları çukur, gözleri mavi bir yüz, ona galeyanla çevrilmişti. Eğildi, o da Hidayet'in yüzü idi.

1. Hastalıklı.
2. Sonradan ortaya çıkan.
3. Kişiliğini.
4. Ateşli, öfkeli.
5. Aşılıyordu.
6. İstekle.

Ellerini temizlettirmeye muvaffak olamadığı, fakat ateşli ve rakik[1] kalbine sahip olduğu çocuk:

— Hoca Hanım, korkma, ben sana kim bir şey yaparsa keserim, diyordu. Bu çocuk, Kantarcıların Sabri'den kurtardığı fakir çocuktu.

O zaman kendi de hayret ettiği bir sükûtla başladı:

Senin için ey bayrağımız
Ölürüz de vermeyiz

Kırk küçük boğaz olanca kuvvetiyle bağırıyor, kırk çift küçük ayak mübalağalı bir intizamla Aliye'nin arkasından yürüyordu. Fettah Efendi birdenbire kısık sesinin en ateşli ve gayzlı kuvvetiyle bağırıyordu:

— Görüyor musunuz? Erkeklerin içinde yüzü gözü açık namahremler[2] Müslümanların kalbini fesata vermek[3] için şarkı söyleyerek dolaşıyorlar. Bunlar, bunlar mel'undur[4], bunların eline çocuklarınızı teslim etmeyiniz, eğer bir gün yalnız içimize Yunan girdiğini değil, başımıza taş yağdığını görmek istemiyorsanız, bu karıların üstleri başlarıyla beraber kendilerini de parçalayınız, yoksa Cenabı Hakk'ın bütün gazâbları[5] üzerimizden eksik olmayacaktır.

Ahali bir küme halinde toplanmış ona bakıyor. Fettah Efendi haykırıyor, Aliye de çocuklarıyla bu kalabalığın önünden geçeceği kısa mesafeyi dünyalar kadar uzun ve nihayetsiz hissediyordu.

1. Merhametli.
2. Dinsel etik açısından yabancı olanlar (mesela, bir erkek için anası, kız kardeşi ve eşi gibi yakınları dışında olan bütün kadınlar).
3. Karışıklık çıkarmak.
4. Tanrı tarafından lanetlenmiştir.
5. Hiddetleri.

Her adım bir saatten fazla görünüyor, her nefes almak ebediyet[1] kadar uzun geliyordu. Başını çevirip ahaliye hiç bakmıyordu. Tam geçtiğini farzettiği bir an başını çevirdi. Kendisini kalabalığın ortasında buldu, kapanık ve gazâblı yüzler gördü. Birisi yüzüne tükürmek için vaziyet alıyor zannetti, başından bir taşın vızlayıp geçmesini bekliyordu. Birdenbire kalabalığın ortasında Ömer Efendi'nin temiz ve toparlak yüzünü gördü, onda endişe ve elem[2] büyük hatlarla yazılmıştı. Tebessüm etti. Menekşe gözlerinde halkı yumuşatan, fakat Fettah Efendi'yi çıldırtan bir ziya çaktı[3], sonra bir sahne tertibatı[4] gibi bu mavi ışıkla ufukları çevrilmiş olan bu tozlu meydanın beyaz camiinin önünde duran siyah kütle evvela sallanmaya, sonra tereddütle sağa sola gidip gelmeye başladılar. Yeni bir şey olmuştu, ne idi? Dört nal bir süvari kütlesi yaklaştı, elli kişilik bir Kuvayı Milliye süvarisi ilk günlerin şairane[5] çalımı ve gösterişiyle meydana girdiler. Kumral ve uzun bir genç kumandan elinde bayrak, dolu dizgin hepsinin önünde ilerledi. En evvel bir çocuk dizisi önünde bandıra[6] direği gibi narin, menekşe gözlü Aliye'yi, arkasında güneşte altın bir bulut halini alan adi tozların ortasında çiçek gibi yüzleriyle çocukları gördü. İki çift genç göz birbirlerine bu altın bulut içinde bakıştılar. Kumandan Tosun Bey, gür ve amir[7] bir sesle dağılan halka haykırdı:

1. Sonsuzluk.
2. Keder.
3. Işık parladı.
4. Sahne düzeni.
5. Şiirsel.
6. Geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak. Yazarın burada kastettiği: bayrak direği.
7. Emreden.

— Merhaba arkadaşlar, dağılmayınız, toplanın, size söyleyeceklerim var.

Tosun Bey çetesi, kasabanın muhtelif evlerinde ağırlandığı zaman Tosun Bey'in kendisi, Ömer Efendi'nin evine misafir edildi. Ömer Efendi'nin biraz Kuvayı Milliyeci tanınması, biraz da evinin buna müsait[1] olması, eşrafa bu kararı verdirdi. Kantarcıların Küçük Hüseyin Efendi her ne kadar bu güzel ve tehlikeli kumandanı Aliye'nin olduğu eve misafir etmemek için uğraştıysa da muvaffak olamadı. Hacı Fettah Efendi bu gürbüz delikanlıların atların üstünde boş ovada dolaşmalarına rağmen Yunanlılara karşı muvaffak olacaklarına inanmıyordu. Bu şüphesini Kantarcıların Büyük Hüseyin Efendi'ye de ihsas etti[2]. Ömer Efendi zaten Kuvayı Milliyeci tanınmıştı. Bir gün Yunanlılar girerse ve Kuvayı Milliyeci ararlarsa zaten doğruluğu ve iyiliğiyle göze batan Ömer Efendi'yi köpeklerin ağzına atıverirlerdi. Hem bu çeteler her yerde kadınlara saldırıp duruyorlardı. Herkesin namuslu ve yerli kızlarını buna maruz etmektense işte İstanbul'dan gelmiş, kimsesiz, belki de hakikat kahpe olan Aliye'yi Tosun'un önüne atıvermek müreccahtı[3]. Onun şimdiye kadar erkeklere yüz vermemesi filan hep ağızdı. Namuslu olsa yüzü açık gezer miydi?

Böylece Tosun, henüz Ömer Efendilere misafir olmadan evlatlığı Aliye ile münasebetleri uydurulmuş, galiz[4] teferruatla[5], kasaba içinde Fettah Efendi'nin himmetiyle[6] yayılmıştı.

1. Uygun.
2. İma etti.
3. Yeğdi.
4. İğrenç.
5. Ayrıntılarla.
6. Gayretiyle.

Tosun, Karadeniz sahillerinin yetiştirdiği bülend[1], haşin[2] ve kartal yüzlü, mütehakkim[3] ve güzel bakışlı bir genç yüzbaşı idi. Yunanlıların İzmir'e girdiği gün, hemşehrîlerinden bir çete ile dağa çıkmıştı. Kat'i[4] bir imanı, o kadar müthiş bir kin ve isyanı vardı ki, Yunan ordusu en çok onun çetesinden ürkmüş, binaenaleyh[5] Türk köyleri arasında da en çok onun çetesine ait mezalim[6] hikâyeleri intişar etmişti[7]. Filhakika[8], Yunanlılara müzahereti[9] olduğunu işittiği adamlara en müthiş cezalar tayin ediyor ve kendisinin bu zaafını anlayan kasaba ve köylerdeki ağalar birbirlerini imha[10] için, Tosun kasabalarından geçerken birbirleri aleyhine en ince tezvir[11] ve fesat[12] planları kuruyorlardı. Halk, o havalide birbirlerine garaz bağlarlarsa hep "Tosun Bey gelsin de ben sana gösteririm", "Tosun Bey'in hışmına seni bir uğratayım da gör", diye tehdit ediyorlardı.

Buna mukabil Tosun Bey de bir seneden fazla süren bu kurtuluş sergüzeştinde[13] ahalinin bu zaafını hayli öğrenmiş ve tezvirlere, ifsâdâta[14] o kadar çabuk kapılmıyordu. Bundan dolayı ahalinin Hacı Fettah Efendi hakkında,

1. Uzun.
2. Sert.
3. Hükmeden.
4. Kesin.
5. Bundan dolayı.
6. Kıyımlar.
7. Yayılmıştı.
8. Gerçekten.
9. Yardımı.
10. Yok etme.
11. Yalan söyleme.
12. Ara bozuculuk.
13. Macerasında.
14. Ara bozmalara.

o daha ayağının tozunu silmeden verdiği tafsilata[1] kapılmadı. Artık çetesine hayli intizam vermiş, çetesini geçindirmek için yaptığı tahsilatı[2] oldukça muntazam bir şekle sokmuş ve bariz[3] bir surette daha insaflı ve hatta müsaadekâr[4] davranıyordu. Yunanlıların girdiği yerlerde, halkın mütemayil[5] görünmek mecburiyetini, hiç olmazsa hazmedebilecek bir zihniyete dahil oluyordu.

Beyaz patiska perdelerin ortasından tahta çardağın yeşil yaprakları arasında altın salkımlar, altın ayın ışığında yuvarlak, olgun, sarı parlıyordu. Tosun Bey alçak sedire arkasını dayamış ve uzun bacaklarını birbiri üzerine atmış, başlığını itmiş, yanmış yüzünden alnı beyaz bir leke gibi açılmış, siyah kirpikleri arasında sarı ve parlak gözleri yumuşamış, çardaklara dalmış dinleniyordu. Uzun kollarını nihayetlendiren biçimli, fakat kavi[6] ellerini dizlerinin üzerine sükûnla bırakmış, Ömer Efendi'yi dinler gibi oturuyordu. Bütün kavi ve kadir[7] erkeklerin yumuşadıkları zaman etrafa verdikleri harikulade rikkat, tespih çeken Ömer Efendi ile sofrayı hazırlayan Gülsüm halanın kalbine garip bir surette nüfuz ediyordu[8]. Tosun Bey ortadaki tahta masadan kaldırılan defterlere ve hokkaya bakıyor, bu iki ihtiyarın bir mektepli çocukları olduğuna hükmediyordu. Mektep ona zihninin, hatta kalbinin çok kudretle aldığı gündüzki hülyayı tekrar ediyordu. Altın tozlar içinde yürüyen çiçek yüzlü çocuklar,

1. Ayrıntılı bilgilere.
2. Para toplamayı.
3. Belirgin.
4. Göz yuman, izin veren.
5. İstekli görünen, eğilimi olan.
6. Güçlü.
7. Erkli.
8. Etkili oluyordu.

önlerindeki narin menekşe gözlü kız ve bu gözlerin kendi gözlerine daldığı uzun ve ebedî dakika...

Bu kasaba çok güzel bir kasaba idi, tozu bile altın bir bulut gibi; şu asma, şu karşıki kırmızı damların üstünde uzanan baca gölgeleri, altın ay, her şey çok güzeldi. Dünya, bütün memleketin sefaletine, esaretine, bedbahtlığına[1] rağmen, çok güzeldi. Bu, şimdiye kadar sükûnları kudretle çarpan Tosun Bey'in kalbinde tatlılığı bir ıstırap, bir acı olan çarpıntılar bırakmıştı. Ne olduğunu bilmiyordu. Hep Ömer Efendi'den kasaba hakkında malûmat alıyor, kasabanın eşrafı, bu havalideki Kuvayı Milliye'yi iaşe[2] için ne verebileceğini tahkik etmekle meşgul görünüyordu. Fakat başında ve yüreğinde o altın bulut içindeki genç yüzün hüviyetini mütemadiyen burgu gibi soran âmir bir sual vardı. Fakat o hayatını hep maksat için yaşamış demir iradeli, çok nezih[3] hayatlı, hemen hemen hiç kadına temas etmemiş bir Türk genciydi. Kendi çetesinde en korkunç itidalle[4] imha ettiği adamlar, geçtiği yerlerde kadınlara bakanlardı. Memleketin namusu onlara emanet edilmişti. Memleket onları besleyecek, elbet besleyecekti. Fakat onlar da onun namusunu kendi kanlarıyla kefalete almışlardı. İşte bütün bunlar onu genç muallime hakkında tecessüs[5] göstermekten men ediyordu[6]. Yalnız bu tatlı işkence ve mütemadi[7] yeni çar-

1. Mutsuzluğuna.
2. Besleme, bakma.
3. Temiz ahlaklı.
4. Soğukkanlılıkla.
5. Anlama merakı.
6. Yasaklıyordu.
7. Sürekli.

pıntıyı azıcık tahfif eden[1] bir fikir bulmuştu. Her zaman yaptığı gibi ertesi gün kasabanın mekteplerini gezecekti ve belki...

Aliye, o günün heyecan ve tehlikesinden çok üzülmüş ve biraz hastalanmıştı. Karşıki küçük odaya Gülsüm halanın serdiği şilteye fena bir baş ağrısıyla uzanmıştı. Onda da mektepte Tosun Bey'e çarpıntı veren altın bulut hülyasının başka bir cephesi, siyah başlıklı güzel ve kumral kumandanın erkek yüzü vardı. Fakat o ince İstanbul çocuğu, bu çarpıntıyı Tosun Bey'den daha vazıh[2] görüyor ve bu mücadele günlerinde, bu mücadele kahramanlarının kalpleri yalnız memleket için çarpması lazım geleceğini düşünüyor ve bu tehlikeli misafire hiç görünmemeye karar veriyordu. Halbuki beraber otursalar, konuşsalar Aliye ona ne kadar kuvvet verecek, fikrini yeni vadilere dökecek, memlekete faydalı şeyler öğretecekti. O, bu düşünceyi hep şeytanın kendisini kandırıp onun yanına çıkarmak için icat ettiği bir düşünce sanıyordu. O, kapı aralığından erkeklere görünen her yakışıklı, namdar[3] adam arkasından koşan bir kız değildi. Hayır, o, isimsiz hayatı bir kahramanlık menkîbesi[4] olan bir Türk zabitinin kızıydı. Hayır, kendine hükmedecek ve bu genç kumandanın yanına çıkmayacaktı.

Karşılıklı iki odada iki genç kalbin ivicâclı[5] ıstırap ve saadet titremelerine, tatlı işkencelerine sabaha kadar altın ay, mavi gökten baktı ve güldü.

Sofada sabahleyin Tosun Bey'in gür sesi Ömer Efendi'ye:

1. Hafifleten.
2. Açık.
3. Ünlü.
4. Hikâyesi.
5. Doğru hareket etmeyen.

— Sizin çocuk da mektebe gidiyor değil mi, dedi.

Tosun Bey'in zihninde Ömer Efendi ile Gülsüm halanın çocukları toparlak al yanaklı, yanık yüzlü, tıknaz, siyah örgülü bir küçük kızdı. Akşam Gülsüm hala kitapları toplamış, sofrada Ömer Efendi:

— Emine'nin çorbasını verdin mi, demişti. O zaman kızlarının biraz hasta olduğunu da ilave etmişti.

Ömer Efendi gülerek, bütün yüzü çocuk gibi açılarak:

— Hiç gitme mi Tosun Bey, demişti. Sonra daha alçak ve daha karanlık bir sesle:

— Hacı Fettah Efendi için dediklerimi unutma ha! Bu, dün siz gelirken bıyıksızları, yakalıklıları öldürün diyor, Yunanlılara taraftarlık ediyor, ümmeti Müslüman'ı[1] birbirine düşürüyordu. Mahalleye, namuslu bir kızı, az daha yüzü açık diye parçalattıracaktı. Bunların yok edilmesi lazımdır, demişti.

Fakat her misafir olduğu evde bu gibi lakırdılar işitmiş ve bazan bu ifadeler yüzünden darağaçları görmüş olan Tosun Bey'in kesik kumral bıyıkları altındaki kuvvetli ağzı takallüs etti[2]. Çizgiler hâsıl oldu.

— Düşüneyim ve tahkik edeyim[3] Ömer Efendi, dedi. Ve sonra o da birdenbire tatlı bir yüzle sordu:

— Bu adam sana hiç fenalık etti mi Ömer Efendi?

Ömer Efendi birdenbire boşandı:

— Hiç etmez mi Efendim, fenalık etmediği adam kaldı mı? Kantarcılarla birleştiler, benim Cingözoğlu Ali'nin böğründeki[4] bağımın kaç dönümünü... diye uzun

1. Yazar burada ümmeti Muhammed, ümmeti İslam yerine kullanmış; Müslümanların tümü.
2. Kasıldı.
3. Soruşturayım.
4. Yan tarafındaki.

uzun anlatmaya başladı ve konuşarak merdivenden indiler ve gittiler.

Aynı sabah Aliye'nin harareti[1] var, kemikleri kırılıyor, başı ağrıyordu. Yerde aynı ince şilte üstünde sağdan sola dönüyor, beyaz perdelerin arasından görünen yeşil çardağın altın üzümlerine bakıp düşünüyor, Gülsüm halanın hazırladığı çorbaya başını çevirip bakmıyordu. Tosun Bey'in misafirliği evi hayli heyecana getirmiş olduğundan Gülsüm hala bereket versin, her dakika onun başında duramıyordu. Ve o, yatakta yatarken Tosun Bey kız mektebini yirmi dört saatten beri hissettiği çarpıntı ile ziyaret etmişti.

Mektep tertemizdi. Hatice Hanım'ın sınıfı sallana sallana "Elif-lâm-mim" suresini[2] bir ağızdan bağırarak okuyorlar. Hatice Hanım da masa başında beyaz baş örtüsü altındaki rastıklı kaşlarını çatmış, yine sallana sallana dinliyordu. Tosun Bey'i yerlerden temenna ederek[3] kabul etti, mektebe yaptığı hizmetlerden, kendisine İstanbul'dan mütemadiyen gönderilen çoluk çocuk muallimelerin açık saçıklıklarından, hoppalıklarından, kâbiliyetsizliklerinden bahsetti:

— Efendim, benim sınıfımda her çocuk namaz surelerini bilir. Hiç olmazsa Amme cüzünün[4] sonuna kadar ezberler. Yeni hanımlar hep dinsizlik, milliyetsizlik öğretiyorlar. Ben dokuz yaşında kızların bile yüzlerini siyah peçelerle kapadım. Halbuki İstanbul'dan yeni gelenler kendi yüzleri açık geziyorlar. Şimdi on üç yaşında bâliga-

1. Ateşi.
2. Bakara suresi.
3. Eli başa götürerek verilen selam.
4. Kuran'ın son cüzü.

lar[1] saçlarını açıyorlar. Artık bunların terbiyesi sayenizde inşallah verilir de...

Tosun Bey mektebin her tarafını kartal gözleriyle arıyordu. Herhalde bu çocuklardan bazısını dün görmüştü. O genç kız, acaba bir talebe mi? Hatice Hanım'ın lâkırdılarını işitmeden dinledi, sonra sordu:

— Siz yalnız başınıza mı burada çalışıyorsunuz?

— Hemen hemen öyle Efendim. İstanbul'dan yeni bir hoca geldi ama söz beynimizde[2]... Dün çarşıdan çocukları yüzü gözü açık geçirmiş, halkın taassubuna[3] dokunmuş, galiba hücum etmişler, bugün hasta imiş, gelmedi.

Kuvayı Milliye kumandanlarının müşterek ve bariz bir hususiyeti vardı. Çavuşundan paşasına kadar içlerinden yeni bir şeyler isteyen herhalde hiç mutaassıp[4] olmayan, mühim bir surette yeni kadına taraftar olan bir şey vardı. Tosun Bey Hatice Hanım'a sert sert baktı:

— Muallime Hanım, namus kadının yüzünü açıp açmamasında değildir. Din de peçe demek değildir. Öyle kapalı kadınlar vardır ki kapı arasından her türlü rezaleti yaparlar. Onun için yeni Hoca Hanım'a yüzü açık diye kasabanın hücuma hiç hakkı yoktur. Çocukları İstanbul usulü güzelce okutan herhangi hoca hanıma birisi yan bakarsa biz onun terbiyesini...

Hatice Hanım derhal atıldı:

— Elbette Efendim, biz de eski İstanbulluyuz. Bu genç kızların bazan öyle iyileri olur ki...

Tosun mektepten herhalde çok fena bir zihniyetle[5]

1. Bulûğ çağına ermiş olanlar, erişkinler.
2. Söz aramızda.
3. Tutuculuğuna.
4. Tutucu, bağnaz.
5. İzlenimle.

çıkıyordu. Dünkü kalabalık, o menekşe gözlü, güzel ve açık yüzlü kimsesiz İstanbullu muallimeye sataşmış demek... Ömer Efendi'nin Hacı Fettah için söyledikleri haklıydı. O pis Hacı Fettah Efendi'ye gösterecekti. Kasabanın altın tozu o gün hakiki toprak, mesut ve güneşli havası alelâde[1] göründü. Bu kız mektebini bir daha ziyaret edemezdi, fakat dünkü hadiseyi yeniden tahkik edecek, öğrenecekti.

Kasabaya geldiğinin üçüncü günü Tosun Bey bütün eşrafı, büyük olduğu için, Kantarcıların selamlığında[2] topladı. Aralarında Hacı Fettah Efendi de olduğu halde hepsi geldiler. Kendisi en son geldi. Yanında kendisinin bir nevi emir zabiti olan Selim Kaptan'la Haydar Kaptan vardı. İkisi de Karadenizli, kartal gibi bülend gençlerdi. Uzun minderlere eşraf sıra ile bağdaş kurdular, oturdular. Yalnız aralarında Tosun Bey uzun bacaklarını minderden sarkıttı, oturdu ve iki genç kaptan kapının yanında iki sandalyeye oturdular. Ortalıkta endişeli ve ağır bir hava hâsıl oldu. Kantarcıların Hüseyin Efendi'nin çarpık aile burnu biraz daha sağa doğru uzanmış, sarı yüzü daha sararmıştı. Fettah Efendi'nin benzi[3] sarığı kadar beyazdı.

Tosun Bey ele gelmeyen kesik genç bıyıklarını biraz karıştırdıktan sonra kısa bir nutuk söyledi, dedi ki:

— Ağalar, memleketimize düşman girdi. Ne mal, ne ırz, ne de can bıraktı. Bizler düşman kovmak için dağa çıktık. Tabii olarak henüz memleket resmî hazinesinden bizi besleyemez. Bizi düşmanı kovuncaya kadar siz besleyeceksiniz. Bilirsiniz ki ben fukara ahaliden ne para

1. Sıradan.

2. Saray, köşk veya konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek konukların alındığı bölüm.

3. Yüzünün rengi.

alır, ne de maiyetime[1] aldırırım. Öyle diğer çeteler gibi aklımıza gelen parayı da istemeyiz. Bu havaliden muayyen[2] miktarda bir defaya mahsus olarak bir para kesece-ğiz. Bunun haricinde kim sizden beş para isterse kafasını koparırım. Gücünüz neye yeter, siz söyleyiniz?

Ağaların kimi öksürdü, kimi yutkundu, Fettah Efendi'nin küçük gözleri zehirle doldu; fakat kimse söz söylemedi, yalnız Ömer Efendi:

— Siz ne istiyorsanız bizim halimizi düşünerek bir teklif edin, dedi.

Tosun Bey tavana baktı. Bir an düşündü, sonra kat'i bir sesle:

— Otuz bin lira, dedi, fakat birini ahaliden almaya-caksınız. Size bir liste hazırladım, yalnız ismi geçenler-den alacağız.

Kantarcıların Hüseyin Efendi on bin lira, Hacı Fettah Efendi beş bin lira, Garipler'in Mustafa Ağa üç bin lira, eşraftan Mehmet, Ömer, Hacı Ziya, Ahmet, Latif Ağalar kalan on iki bin lirayı taksim edecekler.

Bu, Efendiler, benim altmış kişilik kuvvetimin bir senelik masarifidir[3]. Size müfredat hesabı[4] da gönderece-ğim. Ta ki bu gençler memleketleri için değil, para için dövüşüyor demeyesiniz; bir diyeceğiniz var mı?

Umumî bir öksürme ve boğaz ayıklama oldu. Fakat herkes kapıda oturan Haydar'la Selim Kaptan'a bakıyor. Herkes meydanda görünmeyen tabancaları nerelerinde sakladıklarını düşünüyordu. Yalnız Fettah Efendi ayağa kalktı, beyaz yüzünün yanak kemiklerinde iki kırmızı leke hâsıl olmuştu, biraz çapaklı küçük gözleri bakıyor,

1. Adamlarıma.
2. Belirli.
3. Giderleridir.
4. Ayrıntılı hesabı.

mintanından fırlayan ince boynundaki alelâde ceviz kadar duran yumru, elma kadar şişmiş görünüyordu.

— Hâşâ, diye haykırdı. Benim değil beş bin lira, beş lira verecek iktidarım yoktur. İhtiyarım, akşama içecek çorba bulamıyorum. Beyler canımı almak istemezler. Hem bu kasaba otuz bin lira nasıl verir? Yunanlıların buraya geleceği malûm değil ya. Beyler bizi Allah'a bıraksın, gitsin, biz muhafaza[1] istemiyoruz. Lazım gelirse biz kendi kendimizi muhafaza ve müdafaa ederiz[2].

Ahali korkuyla, fakat ümitle birbirlerine bakındılar.

Tosun Bey'in yüzünde hiçbir tahavvül[3] yoktu, yine bıyıklarını eliyle çekmeye çalıştı. Yine sükûnla kimseye bakmadan:

— Hacı Fettah Efendi, cuma günü meydanda Kuvayı Milliye'nin kanı gâvurlar gibi helaldir; Yunanlıları isteyiniz, onları istemeyiniz diye beyanatta[4] bulunmuş, bunu bana söyleyenlerden üç dört kişi burada mevcuttur. Türklerin vatanını Yunan'a vermek, kendilerini birbirlerine kırdırmak isteyen Hacı Fettah Efendi isterse pis parasını Yunan'a versin, onun parasına hiçbir mücahit[5] dokunmaz, fakat kendisine cezasını vereceğiz, dedi.

Hacı Fettah Efendi'nin gözündeki ateş sönmüş ve kendi yere çökmüştü. Tosun Bey ayağa kalktı:

— Selim, Hacı Efendi'yi alın, muhafaza edin, hükmünü sonra vereceğim. Ağalar da kararlarını bana yarın akşam burada tekrar bildirirler, dedi.

Ve ayakta, gelen kahve fincanlarına bakmadan, etrafındakilerin ricalarını dinlemeden çekildi, gitti.

1. Korunma.
2. Savunuruz.
3. Değişme.
4. Açıklamada.
5. Kutsal ülküler uğruna savaşan kimse.

Ertesi gün perşembe idi ve Aliye evlerine gelen misafirin yanına henüz çıkmamıştı. Daha ertesi cuma günü Tosun Bey kuvvetlerinin kasabayı terk edeceklerini duymuş[tu]. Kendi iradesinin zalim tahakkümü[1], her gece o ince şilte üstünde başını, kalbini işkence içinde didikleyen hayali sönecekti. Bununla belki kasabanın bir haftadan beri kara topraklara ışığı ve hararet pek yaklaşmış olan güneşi ve ayı da soğuyacak ve göklerin uzak derinliklerine gidecekti. Fakat bütün renk, ziya ve hararet sönse de o artık rahat edecekti.

1. Acımasız baskısı.

4

Aliye'nin nişanlısı

Perşembe sabahı eşraf, Ömer Ağa'yı çağırmadan, Kantarcıların evinde bir ictimâ[1] yaptılar. Hacı Fettah Efendi'nin akıbetini[2] şiddetle merak ediyorlardı. Fakat asıl mesele, vermeye mecbur oldukları para idi. Tosun Bey'in adamları ahaliden parasız bir şey almamış ve ahaliye vergiden masun[3] olduklarını, yalnız muayyen adette zengin eşrafın müdafaa için para vereceğini söylemiş ve ahaliyi kazanmışlardı. Fakat vergiye mahkûm olan eşraf bir gece içinde kasabanın yüz bin liraya mahkûm olduğunu, ahalinin hepsinden para alınacağını yaymışlar, müthiş bir korku ve endişe havası yaratmışlardı. Fazla olarak Hacı Fettah Efendi'nin meçhul akıbeti bütün bütün tehlikeli ve korkunç bir his veriyordu. Kasaba ahalisinde birdenbire hâsıl olan soğukluğu sezen Tosun Bey kuvvetlerini de toplamış, her türlü ihtimale karşı hazır bulunuyordu. Bu gerginlik bilhassa kadınları ve fakir halkı, hatta çocukları eza[4] içinde, endişe içinde bırakıyordu.

Eşraf evvela bu hale Ömer Efendi'nin sebebiyet

1. Toplantı.
2. Sonunu.
3. Muaf.
4. Sıkıntı.

verdiğine, Kantarcılardan ve Hacı Fettah Efendi'den intikam almak için Aliye'nin güzelliğini kullanarak Tosun Bey üzerinde nüfuz yaptığına kaniydiler[1]. Celsenin[2] başında en kaba ve ölçüsüz sözlerle Aliye'ye sövdüler. Birçok muhayyel[3] ahlaksızlıklarından bahsettiler. Nihayet kadınları, bilhassa Fettah Efendi'nin ihtiyar karısını, Aliye'ye göndermeye ve ondan tavassut[4] için ricaya karar verdiler.

Yerli kadınlar, hatta aleyhinde olan Kantarcılar ailesi Aliye'nin çok lehindeydi. Bundan istifade etmek istiyorlardı.

Bu aralık eşraftan Nazif, şayanı hayret[5] bir şey söyledi. Kendi ailesi Ömer Efendi ailesiyle içli dışlı idi. Aliye'nin Tosun Bey'in yanına hiç çıkmamış olduğunu, hatta Tosun Bey'in Aliye'nin aynı evde olduğunu bilmediğini anlattı. Bu Aliye lehinde kuvvetli bir takdirden ziyade kadrini[6] küçültecek bir tesir yaptı. Kendi keselerini sıyanet[7] için Aliye'nin işvebaz[8] ve ahlaksız olmasını tercih edeceklerdi. Nihayet karar verildi. Perşembe günü öğleye kadar mektep vardı. Öğleden evvel kasaba kadınlarının mektebe Aliye'ye ricaya gitmeleri takarrür etti[9] ve derhal kadınlara malumat verildi.

Aliye, o sabah, mektepte çocukların hepsinde kapanık ve biraz da kindar bir hava sezdi. En garibi, umumi-

1. İnanmışlardı.
2. Toplantının.
3. Uydurma.
4. Aracılık.
5. Şaşılacak.
6. Kıymetini.
7. Korumak.
8. Cilveli.
9. Kararlaştırıldı.

yetle kendisine çok muhabbetli[1] olan fukara ve esnaf çocuklarında bile bu kapanık ve muarız[2] his vardı. Bilhassa kendisine ilk günden beri bir çocuk taabbüdü ile[3] bağlı olan Durmuş'un çukur yanakları, düşük mavi gözleri bulanıktı. Birdenbire kasaba çocukları, halkın ruhunu, bu müşterek[4] felaket tasavvur ettikleri[5] olay karşısında birleşen ruhunu, mektepte aksettiriyorlardı. Aliye, Kantarcıların Sabri'nin suratının düşük olmasını anlıyor. Fakat bu küçüğün aynı çocuğun derdiyle hemdert[6] olmasını bir türlü anlamıyordu. Çünkü Ömer Efendi'den Tosun Bey' in ahaliyi tekaliften[7] muaf[8] tuttuğunu, bütün yükün eşrafa yüklendiğini işitmişti. Hatta evinde misafir olduğu Ömer Efendi bile müdafaa için para vermekten kurtulamadığı gibi kendi küçük servetine göre hayli çok olan bin lira gibi bir meblağ[9] vermeye mecbur tutulmuştu.

Esasen bu yedi günlük fevkalade hayat, içini kavuran yeni ateş, Aliye'yi o kadar hırçın ve bedbaht yapmıştı ki, çocukları savmak için öğle vaktini iple çekti.

Sokakta telaşlı ve kalabalık ayak sesleri mektebe yaklaştı. İhtiyar ve telaşlı bir ses dağılan çocuklardan birine soruyordu.

— Hocanım nerede ki? Bizi bir yol yanına goturuver baham!

— Ben ne bilem, işte horda, sen bir yol içeri gir!

1. Sevgi dolu.
2. Karşı çıkan.
3. Tapmasıyla.
4. Ortak.
5. Zannettikleri.
6. Dert ortağı.
7. Önerilerden.
8. Ayrıcalıklı, bağışlanmış.
9. Tutar.

Aliye pencereye gitti. Sokakta bir kadın kafilesi[1] vardı. Önde başı bezler içinde bir ihtiyar kadını, iki kadın koluna girmiş bir ölü, bir matem ehemmiyetiyle getiriyor, ihtiyar başını ve elini hızla sallıyor, Aliye'nin işitemediği bir şeyler söylüyordu. Arkasındaki kafilede kiminin kucağında çocuk, kimi örtüsünü bir gözünün etrafına sıkı sıkı sarmış, hepsi birden başlarını sağa sola matem günlerinde yaptıkları gibi sallıyorlardı. Aliye'nin kalbi ani bir korku ile attı. Meselenin Tosun Bey'e aidiyetini[2] müphem[3] bir surette sezmişti. Acaba Hacı Fettah Efendi'yi veyahut eşraftan başka birini mi astı? Telaşla, kadınlara koştu, içeri almaya çalıştı; çıkan çocuklar ve giren kadınlar birbirlerine girmişler, hep bir ağızdan konuşuyorlardı. Öndeki ihtiyar, Hacı Fettah Efendi'nin gözlerini hatırlatan kuru ve derin gözlerle bakıyor, ötekilerin bir kısmı bir ağızdan şikâyet ediyor, bir kısmı da Aliye'nin hep birden boynuna sarılıyorlardı.

— Ah, erkeklerimiz, öz ebilerimiz (ev sahiplerimiz) perüşan oldu, ocağımız söndü. Öz ebilerimizi asacaklarmış, ah sen bizi gurtaracan!

Hep ağlıyorlar, hep birden müthiş vakâyii[4] anlatıyorlar, çarşıda dayaklardan, Hacı Fettah Efendi'nin asılmasından, tagayyüp eden[5] eşraftan, gizli işkencelerden inanarak, korkarak bahsediyorlar, nihayetsiz bir zulüm ve ıstırap havası içinde kıvranıyorlar ve hepsi Aliye'ye yalvarıyorlardı.

— Sen bizi kurtar aman, ah aman ah, güzel garda-

1. Topluluğu.
2. İlişkinliğini.
3. Belirsiz.
4. Olayları.
5. Kaybolan.

şım, diye yüzünü, ellerini öpüyorlardı. Hele küçük Durmuş'un annesi, Durmuş'u yakalamış, taşlığa çömelmiş, çocuğa sarılmış, bağırarak, elini sallayarak ağlıyordu. Bu ana oğulun ağlamasında ıstırap ve felaketten fazla belki kasabaya gelen bu fenalıklarda Aliye'nin bir dahli olması[1] fikrinin onları ta'zibinden[2] ileri geliyordu. Aliye onları uzun uzun teselli[3] ve teskine[4] çalıştı. Nihayet birdenbire çok sararan ve incelen yüzünde gözleri iki şimşek gibi çaktı:

— Size ölmüş anamın, şehit babamın ruhuna yemin ediyorum ki, eğer kasabada Tosun Bey'in yaptığı fenalığa mâni[5] olmazsam elimle Tosun Bey'i öldürürüm. Haydi, şimdi rahat rahat evlerinize gidiniz. Ve hakikat bu sözler onları teskin etti. Evvela Hacı Fettah Efendi'nin ihtiyar karısı kolundaki genç ortaklarıyla beraber Aliye'nin yüzünü öptü, takdis etti[6].

— Efendi'nin, gıymatlı (kıymetli) canını sana emanet ediyoruz, dediler. Ötekiler hepsi, büyük bir emniyet ve muhabbetle birer birer boynuna sarıldılar. Kapıdan çıkarken hepsi carını[7] çekiyor, iki gözünü birden açıyor, Aliye'ye öyle itimat eden ve seven bir çocuk, bir hayvan yavrusu bîçareliği[8], kimsesizliğiyle bakıyordu ki, etrafında coşan bu muhabbet ve kendine dayanan emniyet, onun asker babasının salabeti[9] ve mertliğini, hasta anne-

1. Parmağı olması.
2. Eziyet etmesinden, kederlendirmesinden.
3. Avutmaya.
4. Yatıştırmaya.
5. Engel.
6. Kutsadı.
7. Bazı yerlerde kadınların boydan boya örtündükleri çarşaf.
8. Zavallılığı, çaresizliği.
9. Katılığı.

sinin rikkat ve merhametini en bariz ve yüksek bir şekilde ruhunda topluyordu. Gözlerinden onun da yaşlar boşandı ve yaşların arasında gözlerinde sevimli bir hatıra ile güldü ve şaka olarak verdiği bir sözü bağırarak tekrar etti:

— *Sizin toprağınız benim toprağım, sizin eviniz benim evim; burası için, buranın çocukları için bir ışık, bir ana olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billâhi!*

Fakat Aliye, Tosun Bey'i nasıl öldürebilirdi? Mektepten eve giderken beyninde ilk tutuşan şule bu oldu. O, gözyaşlarının ince yanaklarından aşağı aktığının farkında değildi. En kuvvetli bir hayat cereyanı içinde vücudunun bütün zerreleri yaşıyor, bütün dünyanın tahassüs[1] ve teheyyücü[2] ile titriyordu. Tepesinden parmaklarının ucuna kadar en derin ve şedit[3] bir hayatla yaşıyor ve yanıyordu. Evvela vücudunun o mübarek, o korkunç ölüm hatırasını düşündü. Bunu, hayatını kurtarmak için Tosun'u öldürmeye yemin ettiği Hacı Fettah Efendi yapmıştı. Sonra altın toz bulutu içinde gelen siyah başlıklı, altın gözlü, güzel ve genç kumandanın kendi gözlerine bakan ve yanan gözleri geldi, geçti. Yemin ederken, kadınlara acırken farkında olmayarak o gözlere, hatta düşman olarak bile bir daha bakmak, onunla çarpışmak ihtimalinin verdiği sarhoşluk vardı. Bu müthiş hadise, Tosun Bey'i görmemek için onun iradesinin[4] zalim kararını kırmıştı. Belki yine, gayri şuurî[5] bir surette kendine öyle iki ateş gibi bakan göze arzusunu yaptıracağına

1. Duygusu.
2. Heyecanı.
3. Şiddetli.
4. İsteğinin.
5. Bilinçsiz.

inanmıştı. Fakat, o sözünden dönmezse, o kasabaya kestiği bu müthiş parayı almak için ahaliye zulmederse, Hacı Fettah Efendi'yi, belki başka adamları da asarsa?.. Şimdi o, tozlu meydanda darağaçları görüyordu. Ya kendisine kimsesiz, bîçare çocuklar gibi bakan kadınların gözlerinde bir daha silmek mümkün olmayan yeis[1] gölgeleri, yeis yaşları görürse ne yapacaktı? Onun zalim, haris[2] güzelliğini, mert ve asil görünüşünü hayvanî ve maddî zevahirden[3] ibaret addediyor[4], bu zavallı halkı fukarasına kadar ezip mahvetmeye azmetmiş[5] bir kanlı ve aç gözlü adam diye düşünmeye çalışıyordu. O zaman, o zaman? Hâlâ ettiği yemini yerine getirmek mecburiyetinin gölgesi bile onun vücudunu yıldırım gibi ıstırapla, acı ile sarsıyordu.

Nihayet hâlâ güzel gözleri ateş gibi parlar, solgun yanaklarından sıcak merhamet gözyaşları akar ve bir nar çiçeği goncasına benzeyen ağzı ilahi bir fedakârlıkla mütehezziz iken[6], evlerine geldi ve kısa merdivenleri çıktı. Küçük sofada Tosun Bey'in odasının kapısını açık buldu. İçeride siyah Karadeniz kostümü, yanından sallanan başlığıyla onu ayakta buldu. Karşısında Haydar ve Selim, sapsarı emirlerini alıyorlardı. Ömer Ağa da ayakta, iyi yüzü endişeli ve sinmiş görünüyordu. Ve bunların arkasında beyaz patiska perdelerin arasından yeşil çardağın üzerinde olgun üzümler, güneşin altın ışığında yanıyorlardı. Ve Aliye'yi oraya kadar getiren hayat ve his yıldırımı onu odanın ortasına kadar, Tosun Bey'in karşısına

1. Karamsarlık, üzüntü.
2. Hırslı.
3. Görünüşten.
4. Oluşmuş sayıyor
5. Yok etmeye karar vermiş.
6. Titrerken.

kadar şimşek kudretiyle yolladı. Ve Tosun Bey bu hayat yıldırımıyla vurulmuş gibiydi. Arkasında bıraktığı otuz senelik cenk ile cidal ile[1] hatta sergüzeştle dolu hayatın bütün sahneleri küçüldüler, birleştiler, bir sinema dekoru gibi geriye çekildiler ve bu ince ateşli yüzdeki menekşe renkli, ateşli iki göz, seyyal[2] bir ateşe benzeyen nar çiçeği goncasından ağzın adi bir çerçevesi oldular. Tosun Bey şimdiye kadar ne yaşamış, ne de bir şey görmüş ve hissetmişti. O, sade bu gözlerin ve bu dudakların ateşi ve hayatıyla yepyeni ve kadir bir hayatla doğmuştu ve bütün gördüm ve yaşadım zannettiği şeyler çok defa kanını akıttığı bu harikulade memleket, harabiyet[3] sahaları, gölgesi altında bu kadar vatan evladı ölen güzel bayrak, bu narin kızın ve Tosun Bey'in korkunç ve yeni heyecanının bir çerçevesi, sadece bir sahasıydı. Tosun Bey ve bu güzel kız, işte bu ihtilal, bu nihayetsiz meşakkat[4] günlerini birdenbire canlandıran iki hayat oyuncusunun sahnesinden başka bir şey değildiler. Tosun Bey, bir haftadan beri kendisini sarsan dilber hülyanın birdenbire böyle gazâbla, merhametle, intikam ilahesi gibi üzerine gelişiyle tahayyül edemediği[5] ve isim veremediği bir darbe, kudretli ve azgın hüviyetini Aliye'nin bu harikulade dakikadaki harikulade yaşlı ve fırtınalı gözlerine zincirlenmiş ve iradesine çok tatlı bir eza içinde terk etmişti. O, genç kızın her hattına hayretle, kalbinin korkunç bir darabanıyla[6] baktığı güzel dudaklarından bir şeyler boşandığını, gözlerinin yaşla dolduğunu görüyordu. O, şimdi

1. Kavgayla, savaşla.
2. Akıcı.
3. Haraplık, viranlık.
4. Eziyet.
5. Hayal edemediği.
6. Atışıyla.

bu hayat hayaline susuzluktan ölen adamların menbalara[1] baktıkları gibi bakıyor, bu şayanı hayret şeyi gözleriyle içiyor, içiyordu. Halbuki heyecandan ince göğsü kabaran, sarı yüzü bir kasırga gibi hiddetle Tosun Bey'e haykıran kız, o kadar şiddetli şeyler söylüyordu ki...

— Tosun Bey, bu zavallı kasabaya niçin, ne hakla zulmediyorsunuz? Bütün kadınları ve bütün çocukları matem içinde [bırakmak], düşmanı kovmak için sizler gibi silaha sarılanlara, ahaliye eziyet etmek yaraşır mı? Fettah Efendi'yi ne yaptınız? Alil[2] karısı sokaklarda ağlayarak dolaşıyor. Adamlarınız herkesi dövüyormuş, kasabadan binlerce lira istiyormuşsunuz?

Aliye'nin bu heyecanla başladığı lakırdılar, Selim ve Haydar Kaptanları harekete getirdi. Tosun Bey, sade onun yüzünü görüyor, onun sesini işitiyor ve bu tatlı heyecanın bitmemesi için nefes almaya cesaret edemiyordu. Bununla beraber Haydar'ın ve Selim'in hareketlerini gördü ve kısık bir sesle:

— Siz gidin, beni merkezde bekleyin, dedi.

Bu sözler Aliye'yi ikaz etti, karşısında donmuş gibi duran ve rengi harikulade sararan bu korkunç adam ne düşünüyordu, ona ne tesir yapmıştı? Ömer Efendi, Kaptanlar ile aşağıya kadar gidince karşı karşıya yalnız kaldılar. Tosun'un arkası ziyada[3], yüzü gölgeler içinde, Aliye'nin beyaz perdelerden fırtınalı ve güzel yüzü, yeşil çardaktan süzülen sarışın ziyanın içinde, bir an birbirlerinin gözlerinin içine daldılar, kaldılar. Her şeyi ikisi de unutmuş gibiydi, yalnız gözleriyle değil, bütün genç vücutlarının zerratıyla[4] birbirlerini parçalayacak gibi çeki-

1. Kaynaklara, pınarlara.
2. Sakat.
3. Işıkta.
4. Parçacıklarıyla.

yor, canları gözlerinden birbirine uzanan ışıkta birbirlerine kilitleniyordu. Bu, yalnız uçsuz sahralarda vahşi kaplanları birbirlerine cinsiyetlerinin incizabıyla[1], kasırgasıyla sevk eden, çiftleştiren maddî bir iptila[2] değildi. Bu, daha ziyade dünyada insanlara tarih yaptıran, insanları işkenceye, ölüme tebessüm[3] ve vecd[4] içinde götüren ezelî[5] aşklardan birine benziyordu. Tosun Bey rüyada gibi ellerini uzattı. Genç kızın kendi de isim veremediği bir teheyyücle[6] sarsılan narin omuzlarını tuttu ve gözlerinde nihayetsiz bir inkıyatla[7] Aliye'nin gözlerine daldı.

— Ne istiyorsan onu söyle; seni kederiyle ağlatacak kadar kalbini alan bu kasabadan bir şey almayacağım. Beni her zaman için kulun, kölen addet. Yalnız benim eşim olmaya, benim karım olmaya muvafakat et[8], dedi.

Bu son cümle Aliye'yi daldığı vecdden uyandırdı.

Yavaşça ellerini çekti; fakat onun gözlerinde de aynı zebunu esaret[9] vardı; kendi narin ellerini uzattı, Tosun Bey'in kudretli ellerini titreyen parmakları içine aldı. Sonra, nermin[10] yanağını bu kavi[11] elin üzerine koydu. Tosun Bey'in ölünceye kadar hatırladığı tatlı bir ihtizazla:[12]

— Bu toprak benim toprağım, bu kasaba benim kasabam, bunu sev, bunu muhafaza et, dedi. Bir an kesilen

1. Çekmesiyle.
2. Düşkünlük.
3. Gülümseyiş.
4. Aşırı heyecan.
5. Başlangıcı olmayan.
6. Heyecanla
7. Boyun eğişle.
8. Uygun gör, kabul et.
9. Tutsaklığın güçsüzlüğü.
10. Yumuşak.
11. Güçlü.
12. Titreyişle.

nefesini fısıldar gibi ilave etti:

— İstediğin zaman seninim, istediğin yolda yürürüm.

İki ateş gibi, bir küçük an içinde, dudakları birbirini yaktı, ikisinin ruhuna da ateş damgası bastı ve ayrıldılar.

Ömer Efendi yukarıya çıktığı zaman Tosun Bey pencerenin önünde, ayakta duruyordu. Odada Aliye yoktu.

Ömer Efendi, kasabadaki vaziyetten, kendisine teveccüh eden[1] şüpheli gözlerden rahatsızdı. Fazla olarak bir gece içinde bütün halka sirayet eden[2] Tosun Bey düşmanlığından müteessir[3] ve itimadı hayli sarsılmıştı. Bundan dolayı Aliye'nin feveranının[4] nasıl telakki edileceğini[5] bilmiyor ve endişe ediyordu. İki gözlerinde iki cennet hülyasıyla pencereden mavi göğe bakan, Türkiye'nin cihana isyanında meydan okuyan garip ve nadir gence tereddütle[6] baktı, mütekallis[7] yüzü tebessüm etmeye uğraşırken gayri tabii[8] bir hal aldı:

— Bizim kızımızın söyledikleri inşallah canınızı sıkmadı. O, kasabayı çok sever.

— Bu hanım sizin kızınız mı, Ömer Efendi?

Bu, öyle bir tehalükle[9] söylendi, genç adam öyle elleri açık Ömer Efendi'ye doğru geldi ki, ihtiyar biraz şaşırdı: Evet onu rahmetli Emine'nin yerine evlat edinmiş-

1. Yönelen.
2. Yayılan.
3. Etkilenmiş, üzülmüş.
4. Köpürmesinin, parlayışının.
5. Algılanacağını.
6. Kararsızlıkla.
7. Kasılmış.
8. Acayip.
9. İstekle.

lerdi. O yalnız onların değil, bütün kasabanın kızıydı. O kadar çocukların terbiyesiyle uğraşır, o kadar fakirlerle, felaketzedelerle, bilhassa yerli kadınlarla hemdertti ki... Tosun Bey, Ömer Efendi'nin iki elini de birer birer dindar bir huşuyla[1] öptü. Bütün halinde fevkalade bir yumuşaklık ve rikkat vardı.

— Öyleyse ben de onu Allah'ın emriyle kasabadan isteyeceğim, dedi ve akşamki ictimâın[2] hazırlıklarını görmek için çıktı, gitti.

O akşam Hacı Fettah Efendi de dahil olduğu halde misli[3] görülmemiş bir ictimâ yapıldı. Tosun Bey kasabanın eşrafından bir çöp bile istemiyordu. Yalnız Aliye'yi onlardan Allah'ın emriyle istedi. Dedi ki:

— Aliye Hanım'ın kasabayı böyle sevmesi sizin hepinizi bana baba ve kardeş yapmıştır. Ben yarın vazife ile buradan gideceğim. Aliye Hanım benim nişanlımdır. Onu size emanet ediyorum. (...) kasabasındaki Yunan askerî kuvvetine bir baskın yapacağım, önlerindeki köprüyü atacağım, hattı tahrip edeceğim[4] Allah muvaffak ederse Yunanlıların bu tarafa doğru ileri hareketleri herhalde uzun bir zaman için durmuş olacaktır. On beş gün sonra geleceğim ve burada sizin elinizle yapacağınız düğünle zevcemi[5] alacağım. Hacı Fettah Efendi'nin ailesi, Aliye Hanım'a müracaat etmiş, onu da bu mesut gün şerefine affettim. Haydi bana hepiniz hakkınızı helal ediniz ve muvaffakıyetime dua ediniz.

Tosun Bey'le Ömer Efendi ayrıldığı zaman eşrafın

1. Saygı ile dolu olarak.
2. Toplantının.
3. Benzeri.
4. Yıkacağım.
5. Refikamı, eşimi, karımı.

hepsinde biraz Aliye'ye minnet[1] hissi vardı. Yalnız Hacı Fettah Efendi'nin gayzı[2] ve kini eskisinden çok fazla [idi] ve Kantarcıların Küçük Hüseyin Efendi'nin beyninde bir hançer vardı. İkisinin birden zihninde bir fikir hâkimdi: Tosun'un hareketinden (...) kasabasındaki Yunan kumandanını haberdar etmek, Tosun'un on beş gün sonra dönüp Aliye'yi almasını menetmek[3], Hacı Fettah Efendi, Kuvayı Milliye'ye karşı uyanan teveccühe, bulanık gözlerinde çirkin bir ziya ile baktı:

— Bizden para almamasını bir kahpenin nüfuzundan mı biliyorsunuz? Yunanlılar ilerliyor, Tosun Bey kaçacak delik arıyor. İşte şuraya yazıyorum, on günden evvel Yunan kuvvetleri bu kasabaya girmezse bana Hacı Fettah demeyiniz!

Eşrafta hâsıl olan şüphe ve kargaşalık arasında o da Kantarcıların Hüseyin'le çıktı. Kasabanın üstünde şaşaalı[4] bir sonbahar ayı vardı. Sokakların dar, karanlık çukurları arasından, eski şehnişlerden[5] beyazlı, siyahlı ışık gölgeleri kayıyordu. Uzaktan tek ve beyaz minarenin etrafından billûr sesli bir çocuk ezan okuyordu. Ömer Ağa'nın sokağından geçerken sokağın başından bir erkek ve bir kadın gölgesi köşeden aydınlık sokağa düşüyordu. Bunlar ince bir kadın ve gürbüz ve bülend, siyah Karadeniz kıyafetli bir delikanlıydı. İki baş birbirlerine yakın, iki el birbirini tutmuş geçiyorlardı. Küçük Hüseyin Efendi, Hacı Fettah Efendi'nin kolunu koparacak gibi sıktı ve birdenbire zihnini tırmalayan şeyi anlattı. Meydandaki camiye kadar, baş başa, dünyadan habersiz, korkunç

1. Gönül borcu.
2. Öfkesi.
3. Engellemek.
4. Parıltılı.
5. Balkonlardan.

planlarını yaparak yürüdüler. Camiin önünde Fettah Efendi kollarını aptes almak için sıvarken, ay ışığında nihayetsiz beyaz ve bomboş uzanan meydana baktı. Bulanık ve çapaklı gözleri kan içinde gülüyordu. İhtiyar dudaklarının arasında dökük dişlerinden siyah ve boş ağzı çirkin bir delik gibi açılıyordu:

— O kahpeye şeriat burada cezasını verecek! Hele sen, yarın sabah erken gel; hangimizin (...) kasabasına tebdil[1] gideceğini kararlaştıralım.

1. Kıyafet değiştirerek.

5

Hacı Fettah Efendi Yunan karargâhında

Çok erken, pek çok erkendi; ıssız Anadolu'nun tozlu yollarına girmemişlerdi; daha ıssız ve kurak tarlaların katı, beyabanında[1] Fettah Efendi'nin merkebi[2], Hüseyin Efendi'nin kısrağı toprak dalgalarında ine kalka gidiyorlardı. Hiçbir ses duyulmuyor, bir tek canlı mahlûk[3] kımıldamıyordu. Yalnız, arada bir, nereden geldiği bilinmeyen, ilk uyanan kuşların garip fısıltısı seziliyor, Yunan karargâhının olduğu kasabanın yeşil incir bahçeleri siyah bir küme gibi beliriyor, beyaz ve cılız bir duman tabakası kasabanın üstünden pembeleşen mavi göğe yükseliyordu. Bu kesif[4] incir bahçelerinin aralarındaki ince, dolambaç yollarına geldikleri zaman tozla beyazlanmış incir yaprağı kesafeti[5] arasında, uzak ve hafif horoz sesleri sükûnu yırtmaya başlamıştı.

Pek çok sürmeden kasabaya geleceklerdi. Ahali, Yunan neferlerinin[6] korkusundan tarlalarına, hatta bahçe-

1. Kırlarında.
2. Eşeği.
3. Yaratık, varlık.
4. Yoğun.
5. Sıklığı, yoğunluğu.
6. Askerlerinin.

lerine erken ve yalnız gelemedikleri için bütün bu mamur[1] ve şen bahçelerin üstüne, terk edilmiş, köhneleşmiş[2] bir hava yerleşmişti.

Hacı Fettah Efendi eski sarığını kulaklarına indirmiş, sinsi yüzünün derin çizgilerine müteredditt[3], hatta korkak bir gölge sinmişti. Uzun Hüseyin Efendi'nin sarı yüzü, çarpık burnu sabahın bu garip ve yalnız saatinde, geceden sabaha taşmış, tekin olmayan bir mahlûk gibi, aydınlıktan ürken gözlerle etrafa bakınıyor, kasabanın pembe göğünden ateşli bir al dalga gibi doğan güneşe tuhaf tuhaf gözlerini kırpıştırıyordu.

İkisi de konuşmuyorlardı. Fakat ikisinin de zihninde aynı endişe vardı. İkisi de Yunan karargâhını, şüphe uyandırmadan, ahaliden nasıl sorabileceklerini düşünüyorlardı.

Kasabanın medhalinde[4] Yunan karakolu bunlara haykırdığı zaman, hem birer tayf[5] gibi yüzlerindeki renk uçmuş, hem de Yunan neferlerinden karargâhı sorarken ahaliden kimsenin bulunmamasına memnun olmuşlardı.

Binbaşı Damyanos, akşamları çok içer, geç yatar ve sabahları da öğleye kadar uzanırdı. Onun için Hacı Fettah Efendi ile Hüseyin Efendi, bahçede bir incir altında çömeldiler ve beklediler. Hayvanları da kapıda bağlıydı; fakat ikide birde, nöbetle, hâlâ yerlerinde olup olmadığını anlamak için biraz yürüyorlarsa da yan gözle nöbetçi nefere belli etmeden tetkik ediyorlardı[6].

Nihayet karanlık ve dar bir merdivenden onları yu-

1. Bayındır.
2. Bakımsız kalmış.
3. Kararsız.
4. Girişinde.
5. Hayalet.
6. İnceliyorlardı.

karı çağırdılar ve o kadar tehalükle[1] koştular ki merdivenden inen iki köylü kadına çarptılar. İhtiyar, önünü görebilmek için kirli baş örtüsünü gözlerinden kaldırmaya ve bir eliyle de daha gencine tutunmaya çalışıyordu. Genci, sıkı bir itina ile yalnız bir tek gözünü gösteriyordu ve bunun kocaman mavi gözünde kapana tutulan zavallı bir mahlûkun korku ve yeisi vardı. İhtiyar kadın, Hacı Fettah Efendi'nin mukaddes[2] kıyafetine baktı, yavaşça:

— Allah yardımcıları olsun, dedi.

Bu iki biçâre kadının bu daireye giren Türk'ü bir felaket kapanına tutulmuş bedbaht[3], telakki etmeleri onları biraz şaşırttı. Yüzlerini duvara çevirdiler ve mümkün olduğu kadar saklanarak kadınların yanından geçtiler, ihtiyar kadın oldukça hızlı ilave etti:

— Arlaşıyorlar garipler!

Binbaşı Damyanos, müfrit[4] bir milliyetperverlik[5] istila[6] şeklinde tecelli ettiği[7] zamanlarda yetişen çok umumi ve bütün bu ruhun ifadesi olan bir insan örneğiydi. O, milliyetperverliği Yunan olmayan her şeye saldırmış zanneden en iptidai[8], hatta Balkanlar'da bile modası geçmeye başlayan dar bir zihniyetle görür ve kendi mefkûresini[9] nutuklarıyla da kendi ırkından olmayanların, bilhassa

1. İstekle.
2. Dinî.
3. Talihsiz.
4. Aşırı.
5. Ulusseverlik.
6. Sarma, bürüme.
7. Ortaya çıktığı.
8. İlkel.
9. Ülküsünü, idealini.

Müslüman olanların (Yunan tebaası[1] olsalar bile) malı, canı Yunanlıların bir hakkı olduğunu telkin ederdi[2].

Onun Anadolu seferinde kanaatleri[3], nokta-i nazarları[4] vazıhtı:[5] (Her Türk'ü imha[6], her Türk'ün malını Yunan'a maletmek). İşte bunun için Damyanos, maiyetiyle[7] Yunanistan'a hırsız ve katil bir sürü Yunan vatandaşı yetiştiriyordu. O, kanaat getirmişti ki ne kadar adama öldürmek ve çalmak için saha temin ederse o kadar yeni milliyetperverlik taraftarları ve fedakârları çoğalacaktı. Bunda da tabii, her hırsız ve âdi adam gibi, kendi yaptığı ve yapacağı cürümlere[8] iştirak etmiş adamların adedini çoğaltmak ve şahsını korumak isteyen iptidai bir tahaffuz[9] planı vardı.

Damyanos, müfrit ve ateşli, milliyetperver bir kumandan olarak tanınmıştı. Onun hiçbir insanî mülahazası[10] şimdiye kadar hırslarını tatmine mâni olmamıştı. Onun bir nevi kaba bir kışla ve kahvehane hitabeti[11] vardı ki, en meşhur cümlesini askerler tekrar ederlerdi: "Ey Elenler (Yunanlılar), azminizin[12] düşmanı olan Türkleri öldürünüz, Türkiye'yi alınız." Bu cümlesini sosyalist Yunan gazetelerinden biri, bir gün almış, mizah sütunlarına geçirmişti. Damyanos burada, karikatür halinde koca-

1. Uyruğu.
2. Aşılardı.
3. Düşünceleri.
4. Görüş açısı.
5. Açıktı.
6. Yok etme.
7. Bir kimsenin buyruğu altında çalışanlar; burada, adamlarıyla.
8. Suçlara.
9. Sakınma, korunma.
10. Düşüncesi.
11. Söz sanatı.
12. Bir işteki engelleri yenme kararı.

mân bir kazana Yunan askerlerini atıyordu. Altında şu cümle vardı: "Türkiye'yi istila için adedi kifayet etmeyen[1] Yunanlıların sulandırılıp çoğaltılması."

Damyanos, Yunan âmâline[2] hizmet eden Türkleri de, nihayetinde mutlak ortadan kaldırırdı. Bilhassa bu adamlar zengin iseler bu tahavvül[3] biraz daha çabuk olurdu. Fakat çok hilekâr ve tavrında bir nevi askerî besatet[4] olduğu için ilk nazarda Yunanlıların emellerine hizmet edenleri tavrıyla aldatırdı. Bütün bunlar, Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi'ye malum değildi. Damyanos'un bütün bu hususiyetleri, geçtiği yerlerde Kuvayı Milliye düşmanlarını bile Yunan düşmanı yapmış, ahaliyi Yunanlılara en derin gayzla doldurmuştu. Damyanos, eskisi kadar, şahsî garazlarını teskin için Yunan karargâhına yerli gelmediğini görüyor, ahaliye Kuvayı Milliye'nin adamları diye bütün her zamandan fazla zulmediyor, her zamandan fazla kendi cebini doldurmak için fırsatlar icat ediyordu. Çok içtiği akşamlar, İstanbul Rumlarından beraberinde taşıdığı genç Eleni'ye: "İster muvaffak olalım, ister olmayalım, seninle bütün ömrümüzü Paris'te geçirecek kadar para yaptım, yaşasın milliyetperverlik, amma da para getiriyormuş," derdi.

Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi odaya girince uzun boylu, geniş omuzlu, kır saçlı, bıyıkları uzun, bir gözü camdan bir binbaşı mültefit[5] bir yüzle onları karşıladı. Ufak tefek gözlerinde daimi bir korku taşıyan Giritli tercümanına Rumca:

— Hocaya söyle, safa geldi, otursun, ona kahve içi-

1. Yetmeyen.
2. İsteklerine.
3. Dönüşüm.
4. Basitlik.
5. Güler yüz gösteren.

receğim. Türklerin hocalarına biz nasıl hürmet ederiz; onu da hemen anlat, dedi.

Damyanos, Hacı Fettah Efendi'yi bir şikâyet için gelmiş zannediyor ve bu vesile[1] ile son zamanlarda halel-dar olan[2] emniyeti iade için arzusunu yapmaya karar vermiş bulunuyordu. Fakat Hoca'nın ihtiyar, zayıf elleri, dişsiz ağzı, bulanık, kanlı gözleriyle tercümana fısıldar gibi anlattığı kelimeler kendisine tercüme edilirken yerinden kalktı, hayretle ve sevinçle bir:

— *Diyavolo!*[3] savurdu.

Hacı Fettah Efendi kendisine kasabanın en mühim adamı süsü veriyor, kasabanın efkârını[4] Yunan lehine kendisi çevirmiş olduğunu söylüyordu. Sonra Tosun Bey'in kuvvetlerinin adedini, ne suretle Yunan karargâhını basmak, ilerlemesine mâni olmak için hangi köprüyü atmak istediğini anlattı. Eğer Kumandan Damyanos kasabaya gelirse bütün eşraf, başında kendisi olduğu halde, onu istikbal edeceklerdi[5]. Damyanos evvelâ telefonla Rumca emirler verdikten sonra yüzünde sevinç ve muvaffakıyet tebessümüyle kendisi konuşmaya başladı. Hoca'nın malumatından memnun olmuştu. Fakat bazı sualler sormak istiyordu. Acaba kasabada Yunan aleyhtarı hiç kimse yok muydu?

Hacı Fettah Efendi'nin yüzü derûnî[6] bir kasırga ile karıştı, ayağa kalktı, sağa sola baktı, sonra sesi kapalı koridorlardan geçen fırtınalar gibi hışıltılı ve esrarlı bir kuvvetle:

1. Sebep, bahane.
2. Sarsılan.
3. (Yun.) Şeytan.
4. Düşüncelerini, fikirlerini; kamuoyunu.
5. Karşılayacaklardı.
6. İçten.

— Nasıl olmaz? Ömer Efendi var ki, Tosun Bey'i evinde misafir eder, Kuvayı Milliye için canını feda eder. Çorbacı[1] bir kere kasabaya gelsin, biz onun elini ayağını bağlar, teslim ederiz. Hem öyle zengin, öyle zengin ki... Vicdansız, şeriat bilmez bir herif, benim bağımın dört dönümünü kendi bağına maletmek için tapu memuruna rüşvet verdi. Bakın anlatayım...

Damyanos, uzun ve kocaman elini kaldırdı. İzahatı kâfi buldu[2], işi anladı. Fettah Efendi'yi harekete getiren gayzın insanî tarafı, şüphelerini tamamen izale etti[3]. Artık Hoca'nın Kuvayı Milliyeciler tarafından gönderilmiş bir casus olduğuna inanamazdı. Fakat Hacı Fettah Efendi, en kuvvetli hislerine temas eden[4] bir noktaya gelmişti. Yanında Uzun Hüseyin'in sarardığını bile görmeyerek lâkırdısında devam etti:

— Bu Ömer Efendi'nin bir de İstanbul'dan gelmiş bir evlâtlığı var, bir muallime kız.

Damyanos, tercüman vasıtasıyla sordu:

— Güzel mi?

— Nasıl güzel mi? Şeytanı baştan çıkarır, kasabayı öyle bir fesada verdi ki... Delikanlılar, bıçak bıçağa geldiler. Tövbe estağfurullah, bizim gibi adamlar bile her gün beş vakit Cenabı Hakk'a namazlarımızda şerrinden[5] kurtulmak için dua etmesek içimizi karmakarışık yapar. Bu kadının şeytandan gelen güzelliğinden başka, öyle de sihir[6] yapmakta mahareti[7] var ki... Kasabaya gelen Tosun

1. Taşrada halkın Hıristiyan ileri gelenlerine taktığı lakap.
2. Açıklamayı yeterli buldu.
3. Yok etti.
4. Değinen.
5. Kötülüğünden.
6. Büyü.
7. Becerisi.

Bey'i bir gecede kendisine bent etti[1]. Bunu Çorbacı, mutlak, meydanda ateşe yakmalı, yoksa bu hiç...

Hüseyin Efendi, Hoca'nın işaretle laf anlamadığını görünce cüppesini eliyle çekti, burnu çarpılmış, ağzı köpürüyordu:

— Çorbacıya söyle tercüman efendi, Yunanlılar kasabaya gelirse bu kız, benim hakkım olacak. Kumandan ne isterse yaparım. Biz oranın en büyük eşrafıyız, Kumandan'a ikram ederiz, Kumandan'a canla, başla hizmet ederiz, fakat bu kız benim olmalı...

Kumandan sordu:

— Oranın en zengin ve ileri eşrafı Kantarcılar olduğunu zaten bilirim, biz bir oraya girelim, bize hizmet edenlerin hep dediği olacak; şimdi bu kız hakkında biraz malûmat verin, nasıl bir güzel? Sarışın mı, esmer mi?

Hüseyin Efendi'nin müfsit[2] kalbi korku ile altüst oluyordu. Hoca'ya ateş püskürerek baktı:

— Sen, hani bu kız lâkırdısını etmeyecektin?

Hoca ona daha derin bir gayzla ve istihfafla[3] baktı:

— Böyle bir günde karı için kavga mı edeceksin? Bu kahpenin bir ortadan kalktığını görsem.

Hüseyin Efendi evvela coşacaktı, sonra tercümanın küçük siyah gözlerinin mütecessis[4] parıltısından korktu.

— Herhalde bu kız benim olmalı, ondan ötesini bimem, dedi.

Kumandan yalnız kaldığı zaman cam gözü yerinde, sağlam gözü sağa sola dönüyor, ellerini ovuşturuyor, geziniyordu.

— Şeytanın kızı, bütün kasaba bunun için altüst;

1. Bağladı.
2. Fesatçı.
3. Küçümseme ile.
4. Meraklı.

çok güzel, artık korku, tembellik yok.

Damyanos, hayatta her arzusunu yerine getirmek için hiçbir mülahaza[1], zihninde yer bırakmazdı. Bu Türklerin İstanbul'dan gelen, kasabayı düşmana teslim edecek kadar altüst eden Türk kızı, muhayyilesini[2], arzusunu şiddetle kamçıladı. Kız güzel, ona âşık olan Hüseyin Efendi havalinin[3] en zenginiydi. Ellerini ovuşturdu.

— *Diyavolo, korie diyavolo*[4] diyordu. O akşam Damyanos, karargâhı ile Yunan karargâhı umumisi[5] arasında mütemadi[6] bir telefon ve telgraf muhaberesi[7] geçti, bütün Damyanos kıtaatı[8] süratle harekete geçiyordu.

1. Düşünce.
2. Hayal gücünü.
3. Yörenin.
4. (Yun.) Şeytanın kızı.
5. Genel karargâhı.
6. Aralıksız.
7. Haberleşmesi.
8. Birliği.

6

Mevlit ve ferdası[1]

(.....) kasabasının incir bahçelerinde yatan bir köylü bekçi, gece yarısı, muttarit[2], muntazam bir hışıltı ile uyandı. Ortalık sessizdi, yalnız el ile bile delinemeyecek kadar katı görünen karanlığın ortasından o uzun, mütemadî[3] ve muttarit sesler geliyordu. Evvela yattığı yerden yalnız kulaklarıyla değil, bütün vücuduyla dinledi. Muntazam ve mütemadî bir ihtizaz[4] muntazam ve mütemadî bir hışıltı yavaş yavaş yaklaşıyordu. Bu, büyük bir ordu yürüyüşüne benziyordu. Birdenbire bekçi, tüylerini ürperten bir korku ile bir zaman nefes alamadı, sonra sürünerek bahçenin çit duvarına yaklaştı, dikenler arasından müphem[5] bir beyazlıkla uzanan yola baktı, yolun uzaklarında karanlığı kurşunileştiren bir beyazlık, bir duman vardı. O yürüyüş, ordunun kaldırdığı toz ve dumandı. Şimşek gibi bir korku ile beyninden vuruldu. Durmadan, hatta çarıklarını giymeden, yalınayak kasabaya doğru tarla yollarından koşmaya başladı. Hiç şüphesi kalma-

1. Ertesi.
2. Düzenli.
3. Sürekli.
4. Titreyiş.
5. Belirsiz.

dı, Yunan ordusu kasabayı basmaya geliyordu, bir an evvel kasaba halkını haberdar etmek için durmadan, nefes almadan koştu, koştu.

Aynı akşam kasabanın meydan camiinde mevlit vardı. Ömer Efendi bir ticaret işi için şehre gitmişti. Gülsüm hala, feneri yaktı. Aliye ile mevlide giden kalabalığa karıştı.

Eylülün sonu idi, havada ılık ve tatlı bir sükûnet[1] vardı. Gök yakın, yıldızlar parlak ve çok, hepsi şaşaalı[2] bir sıcaklıkla kasabanın siyah bir küme gibi yığılan damlarını belirsiz ve müphem bir aydınlıkla seçtiriyorlardı. Siyah meydanda beyaz cami, narin minaresiyle, güzel ve ezelî[3] gök altında hülyalı ve yumuşak hatlarla beliriyor, her taraftan ellerinde fener, camiye giden ahali, nur taşıyan birer karanlık hayalet gibi kımıldanıyorlardı.

Camiin kapısındaki bu ışıklı karaltılar eski perdesini kaldırıp içeriye dalarken kusursuz bir çocuk göğsünün billûrî[4] bir vecd[5] ve güzellikle tekrar ettiği "Allahüekber"ler gökteki nurlar gibi ilahî bir hararetle bu ılık hava ve yarım ışıklar içinde geçen hayaletlerin kalbine dökülüyordu.

Aliye, her siyah karaltı geçerken, onda uzun ve sevgili bir endamın hatlarını seziyor, her ışık ona kalbini yakan aziz gözlerini hatırlatıyordu. Göğün gözleri ona Tosun Bey'in gözlerinden bakıyor, muzlim[6] hayaletler ona Tosun Bey'in birer gölgesi gibi geliyordu.

1. Durgunluk.
2. Parıltılı.
3. Başlangıcı olmayan.
4. Pürüzsüz.
5. Esrime.
6. Karanlık.

Minarenin ezelî teranesi[1], camiin hülyalı ve hafif nurları, buhurdanlardan[2] çıkan mukaddes ve bayıltıcı kokular, bütün bu güzel ibadet dünyası, Aliye'nin bakir[3] ruhunun heyecanında ölüme götüren bir istigrak[4] lerzesi[5] yapmıştı. Benliği tamamıyla ilk güneş gören bir gonca, mucize ile gözleri açılan bir kör gibi dünyayı ilk defa şimdiye kadar sezemediği yeni heyecanlar, meçhul lezzetler ve aziz işkencelerle hissediyordu.

Aliye kafesin arkasında ekserisi, yüreği aziz bir ölünün hasretiyle kanayan kasaba kadınlarıyla yatsı namazını kıldı. Mevlit, eşraftan Latif Ağa'nın Çanakkale'de şehit olan iki oğlunun her sene okunan mevlitlerinden biriydi. Kendi şehitlerine mevlit okutamayan zavallı analar, bu mübarek "âyîn"in inayet[6] ve şefaatinden[7] kendi şehitlerine rahmet payı çıkarmak için gelmişlerdi.

Mevlidi tesadüfen kasabadan geçen bir İstanbullu Dede okuyordu. Kafesin arkasından camiin içi sarı ve müphem[8] nurlar ve gölgeler içinde görünüyordu. Top kandilin altında başları önlerinde, yıpranmış, parça parça olmuş, rengârenk mintanları[9], poturları[10], başlıkları ile ahali, buhurdanlardan yükselen dumanlar, kandillerden

1. Nağmesi.
2. Buhurluk; içinde tütsü için kullanılan maddeler yakılan kap. Buhur: Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç vb. maddeler.
3. El değmemiş.
4. Kendinden geçip dünyayı unutmak.
5. Titreyişi.
6. İyilik, ihsan.
7. Birinin suçunun bağışlanması için o kimseyle, özellikle de Tanrı ile kul arasında yapılan aracılık.
8. Belirsiz.
9. Gömlekleri.
10. Arkası geniş, dizkapağından başlayarak bacağı sıkıca saran bir tür pantolon.

inen uzun, titrek ışık huzmelerinin[1] içinde büyük ve daimi bir eserin ahenk ve rengini hatırlatıyorlardı. Dede, ışığın tesiriyle kafeslerin arkasında uzak ve rüyaya benzeyen bir ziya içinde kürsüde oturuyordu. Sarı yüzü çenesine doğru incelen, seyrek ve beyaz sakallı bir ihtiyardı. Sikkesinin[2] tevazu ile[3] eğilen başı, bol harmanisinin[4] kıvrımları altında dindar ve zarif bir huşu ile düşen zayıf ve ihtiyar omuzları mevlidin ahengiyle yavaş yavaş sallanıyordu. Bütün bu dalgalanma ile kandiller, ibadet edenler, havanın ışıkları ve buhur dumanları, hatta cami, tutulamayan ilahi bir vecd içinde hem-ahenk dalgalanıyordu.

İhtiyar Dede'nin sesinde asırların getirdiği bu Mevlevî harsının[5] ince hassasiyeti, her perdede derece derece yükselen, büyük bir sanatın sükûn ve sadegî[6] çerçevesinden çıkan bir heyecanı vardı. Aliye, bu kadar derinden hissettiği bir şey hatırlamıyordu.

Çocukluğunda Süleymaniye'de Beyazıt kubbeleri altındaki Ramazan gecelerinin cami avlularında, mâhyalar[7] altındaki mahalle çocuklarıyla konuşup oynadığı dakikaların, verem annesinin, haber gelmeyen babasının hasretiyle loş ve çıplak odalarında, gece kandillerinin gölgesinde yanaklarından dökülen gözyaşlarındaki garip esrarın havası, bu akşam hafızasında uyandı, söndü.

Bu Dede'nin derin yüzü, güzel sesi onu Allah'a temas eden bir aziz vecdiyle sarsmıştı. Halbuki bu güzel

1. Işın demetlerinin.
2. Mevlevî dervişlerinin giydikleri yüksek ve tepesi düz keçe külah.
3. Alçakgönüllülükle.
4. Mevlevî dervişlerinin giydiği bütün vücudu saran, kolsuz bir çeşit üst giysisi.
5. Kültürünün.
6. Sadelik.
7. Ramazan gecelerinde, camilerde iki minare arasına gerilen ipler üzerine kandil veya elektrik ampulleriyle yazılan yazı veya yapılan resim.

camiin durduğu meydanda daha kaç gün evvel başka bir adam, vazifesi kutsi[1] olan bir din adamı, ona cehennem ve azâb dakikaları yaşatmıştı. Nasıl olur da bu kadar beşerî[2], bu kadar merhamet ve iyilikle dolu bir dinden Hacı Fettah Efendi o kadar kâbusa[3] benzeyen bir azâb ve işkence çıkarıyordu:

Dede, Velâdet'le[4] başladı:

Âmine Hatûn Muhammed anesi
Ol sedeften doğdu ol dür dânesi
Çünki Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt irişti hefte-vü eyyâm ile.

Dede'nin emsalsiz[5] bir şark hüzün ve esrarıyla, en garip ve kalbi yakan bir musiki ile başladığı bu satırlarda dünyanın en büyük sırrı olan "velâdeti" bir çocuk, bir şair sadeliğiyle öyle bir nakledişi[6] vardı ki, Aliye'nin fen kitaplarında kaba zevahiriyle[7] gördüğü şey, ezelî ve beşerî bir mucize tatlılığıyla kalbini sardı.

Hazreti Âmine'nin, asırlardan beri halka en tatlı bir musiki ve şiirle nakledilen ve yine bu asırlardan beri biriken heyecanlarla takdis olunan bu "velâdet" hikâyesini, Aliye de öteki Anadolu kadınları gibi kalbinden gelen sıcak yaşlar yanaklarından döküle döküle dinledi. Bir kadının kudsiyetini, hayatın ve tabiatın en derin bir alâmeti olan velâdetin nihayetsiz ıstırap ve saadetini ilk defa bir

1. Kutsal.
2. İnsanî.
3. Karabasan.
4. Mevlit'in bölümlerinden; Hazreti Muhammed'in doğumu.
5. Eşi, benzeri olmayan.
6. Anlatışı.
7. Görünümüyle.

kadın gibi anlıyordu. Hazreti Âmine'nin lohusa yatağındaki beşeri acılarını, göklerden inen melek saflarını, "Sündüs"[1] adlı meleğin döşediği nur döşeğini ruhunun gözüyle görüyordu.

Dede'nin ihtiyar sesi esrar[2] ve saadetle dolu bir kadının hülyasını ne nefis bir incelikle hikâye etti:

Dedi gördüm ol Habîbin anesi
Bir acep nûr kim güneş pervânesi
Berk urup çıktı evimden nâgehân
Göklere dek nur ile doldu cihan

İşte beşeriyetin bütün işkencelerini temsil eden "velâdet" bütün azâb ve meşakkatiyle[3] beşeriyete bir şey veren herhangi yaratıcı bir mahlûkta[4] tabiî olarak nihayetsiz bir hararet ve ihtimam[5], ancak bir ak kuşun kanatlarının okşamasıyla verebileceği nevâziş[6] ve rikkati –olduğu gibi– bakir ruhuyla Aliye duydu.

Kadın ve ana ruhunun, vücudunun en büyük sırrını Aliye'nin bu gece olanca vecdiyle, olanca kâbiliyetiyle duymuş olmasının anahtarı Tosun'dan kalan bir anın hayaliydi. Tuhaf ve fikrî ve belki de sırf ruhanî bir berraklıkla fırtınalı hayatında bu güzide[7] hissin hiçbir zaman hakikat olamaması ihtimalini içini çekerek düşündü.

Kafesin arkasında ön sıraya yığılan kadınların arka-

1. Hz. Muhammed'in doğumu sırasında döşeğini döşeyen meleğin adı. Anlamı: Altın işlemeli, parlak renkli kumaş, ince atlas.
2. Gizler, sırlar.
3. Güçlüğüyle, sıkıntısıyla.
4. Yaratıkta.
5. Özen, itina.
6. Gönül alma, iltifat.
7. Seçkin.

sında duvarın önüne çömelmiş, başına siyah yeldirmesini atmış bir kadın vardı. Bunu Aliye ilk camiye girdikleri zaman görmüş, tanımış ve öteki kadınlar gibi, o da, bu zavallının arkada kalmasını tabii bulmuştu. Bu, Bakkal Salim'in karısı denilen dul bir kadındı. Ötekinin, berikinin tarlasında çalışır, kimsesiz, hayatını temin ederdi. Fakat oldukça güzel bir yüzü olması, onu hayli dile getirmiş, dedikoduya sebebiyet vermişti.

Köy düğünlerine onu oynatmak için götürdüklerini duymuştu. Kasaba kadınları, onu, bundan dolayı aşağı bir mevkide bırakmışlar ve şeker dağıtırlarken, müezzini ona vermekten menetmişlerdi. Bunu evvela tabiî bulan Aliye, kalbinde cemaatle müşterek dinî heyecanının uyandırdığı sonsuz bir merhamet ve müsamaha[1], onu birdenbire kadınla alakadar etti. Bilhassa kadının mihnet[2] çekmişlere mahsus[3] öyle manalı ve zavallı gözleri vardı ki, Aliye bu gözlerin acısını doğrudan doğruya kendi içinde duydu. Sonra bu kadar leziz[4] bir iştirakle kalbinin, ruhunun aynı "âyîn"de yaşadığı cemaatin bu dürüşt[5] hareketi onu epeyce rencide etti[6]. Hele her satırının ve kelimesinin ilahi güzelliğini içer gibi dinlediği bu büyük menkıbenin ruhuyla kadınların hareketini zıt buluyordu. Doğduğu an, günahkâr ümmeti için Cenabı Hakk'tan af dileyen ve "Şefiül-Müminin", "ve kamu düşmüşlere destgîr" diye selamlanan Peygamberimizin ümmeti, nasıl günahkârlara ve düşmüşlere hakaretle bakabilirlerdi?

Gülsüm halanın kolunu çekti, yavaşça:

1. Hoşgörü, tolerans.
2. Sıkıntı, üzüntü.
3. Özgü.
4. Güzel.
5. Sert.
6. İncitti, kalbini kırdı.

— Peygamberimiz, doğduğu gece günahkâr ümmeti için Allah'a yalvarmış, siz, Peygamber'den de mi büyüksünüz, dedi. Sonra yavaşça kadının olduğu yere kadar gitti, şekerlerini eline koydu, döndü. Kadınlar garip gözlerle ona baktılar; fakat Gülsüm hala titreyen bir sesle:

— Ne iyi ettik de senin adını Emine goyduk (koyduk), Peygamberimiz, Resulümüzün anası da mutlak senin gibi altın yürekliydi, dedi.

Gece, dağılırken herkes kalbinde tazelediği aziz şehitlerinin yarasıyla ağlayarak gidiyor, fakat o, gökten göz kırpan ezelî yıldızlara bakıyor ve bütün dünya işlerini düşünüyordu. Hayalinde isim ve şekil veremediği saadetler ve ürperişler vardı. Altın salkımların önünde dudaklarını yakan temas, böyle parıltılı bir gecede gökte sarı ay varken, Tosun'la şiirli sokaklarda el ele dolaşarak düşündükleri sihirli hayatı zihninde tekrar ediyordu. Dünyada Yunan kaygusu filan kalmamış gibiydi. Her şey çarçabuk gelip geçecek, sonra bu kasabada Tosun'la yuvalarını kuracaklar, Aliye daima küçüklerin hocası olarak kalacak, Tosun da kasabayı kendi genç mefkûresine[1] benzetmek için bütün hayatını verecekti ve bunları söylerken birbirlerine söylemedikleri başka lezzetli hülyaları müştereken duymuşlardı. Şimdi bu akşam onları daha kuvvetle duyuyordu. Bu camiden Tosun'la Ramazan geceleri çıkarken, bu ışıklı gök altında, elinde küçücük bir el ile yürüyüp gidecekti. O kadar derin bir saadet duyuyordu ki, Gülsüm halanın boynuna sarılıp yanaklarını çok çok öpmek için çabuk eve vasıl olmalarını[2] istiyordu. Mutlak bu gece herkesi sevmek, herkesi mesut etmek istiyordu.

Eve girecekleri zaman kapının önünde, başında si-

1. Ülküsüne, idealine.
2. Ulaşmalarını.

yah yeldirme ile bir kadın koşarak yetişti. Bu, bakkal Salim'in karısıydı. Aliye'nin elini ağzına götürdü, öptü. Sonra bir şey söylemeden uzaklaştı, gitti.

Aliye, Gülsüm halanın rahmetli Emine'nin çocukluğuna ait hikâyelerini dinleyerek fakat bütün bütün başka şeyler düşünerek uyudu.

Aliye rüya görüyordu. Kasabanın sokaklarında yine Tosun Bey'le el ele dolaşıyordu. Yine şehnişinli[1] evler, yamru yumru sokaklar, beyaz ayın sihri altında bir peri memleketine benziyordu. Yine Aliye'nin bakir kalbi, tatlı bir işkence ile hayatın kendisine vaat ettiği saadetin leziz esrarıyla atıyordu. İkisi de bîhûş[2] ikisinin de dizleri titreyerek Aliye'nin kapısında ayrılacakları an, birbirlerinden alacakları tek bir busenin[3] hayaliyle sarhoştular; ve işte o büyük erkek başı, onun el kadar yüzüne eğiliyor, bir an daha vücudunun hücrelerini yıldırımla vuran ateşi de duyacak. Fakat dudaklarına soğuk bir şey dokundu, silkindi, bakındı, bakkal Salim'in karısı soğuk ihtiyar dudaklarıyla dudaklarını öpüyor, büyük gözleri tuhaf tuhaf kıvrılıyor ve nefesi kesilmiş, mütemadiyen ona:

— Kahpe, kahpe, diyordu.

Kalbi kopar gibi uyandı, açık perdeden olgun salkımların üstünü sabaha karşı çıkan ay yine altınlamıştı. Evvela ortalıkta ölüm sükûtu gibi ağır bir sükûn[4] hissetti, sonra yeraltından çıkar gibi kısık, boğuk sesler duydu. Kaçan ayak sesleri bozuk kaldırımlarla, çukur toprakların üstünde sürçerek gidiyordu.

— İbrem (İbrahim) ülen (oğlan) İbrem!

1. Odaların dışarıya doğru çıkmış, kapalı balkon durumundaki yeri.
2. Şaşkın, aklı başında olmayan.
3. Öpüşün.
4. Durgunluk.

— Melmet (Mehmet), Melmet ne taraftan geliyor?.. Aman Allahım, aman Allahım!

— Hoca'ya bir danışmadan seğirdiyon öyle, dur bir bakak!

Kadın, erkek, çocuk ayak sesleri birbirini takip ediyor, bazan anasının korkudan ağzını kapamaya çalıştığı bir çocuk derinden ağlıyor, uzaktan köpekler havlıyor, tek tük inek böğürtüleri işitiliyordu.

Aliye bütün bunların ne olduğunu anlamadan, fakat sokaktan gelen korku ve telaşın tesiri altında, ses çıkarmadan, kımıldamadan ortalığı dinliyor ve yanında sakin uyuyan ihtiyar kadını uyandırmaya cesaret edemiyordu.

"Yunanlılar geliyor!" Kasabanın bir başından öteki başına kadar bu dehşet haberi karayel gibi esti, geçti. Bu haberi kim kimden duymuş, nasıl yayılmış, doğru mu, değil mi, kimse sormuyordu. Ak sakallı ihtiyarlardan üç yaşında çocuklara kadar herkes en iptidaî[1] bir can korkusu içinde başını, aklını kaybetmişti. Ne yapacaklardı? Kaçacaklar mı? Kalacaklar mı? Tehlikeden nasıl başlarını kurtaracaklar? Bilmiyorlardı.

Nihayet, yine nereden geldiği bilinmeyen gayri şuurî[2] bir tedbir havası ortalığa yayıldı. O tedbir, herkesin Hacı Fettah Efendi'nin etrafına toplanmasıydı. Her zaman, her tehlike dakikasında iyi kötü kudrete temas ettiği zannedilen insanlardan herkes medet umar.

Burada Hacı Fettah Efendi'nin Yunanlılara mütemayil[3], hiç olmazsa Kuvayı Milliye'ye şimdiye kadar aleyhtar olması onun bu işte bir çare düşünebileceği hissini verdi ve derhal pabuçlu, pabuçsuz, yarı çıplak bütün

1. İlkel.
2. Bilinçsizce.
3. Eğilimi olan.

kasaba eşraf ve ayanı[1] onun evine koştular. Aklından, kutsiyetinden, ferasetinden[2] istiane ettiler[3]. O, başını salladı, biraz nazlandı, nihayet eşrafla ayandan üç dört kişi ile Yunan kumandanına karşı çıkıp[4] kasabanın canına kıymaması için halk namına rica etmeyi teklif etti. Canlarını kurtarmak için her şeyi yapmaya hazır olan kalabalık, bu dört beş kişiyi intihap[5] meselesi çıkınca tereddüde, korkuya düştüler. Ya bir gün Kuvayı Milliye gelirse bu karşı çıkanları asmaz mı? Nasıl bunun bir can korkusu olduğunu anlatsınlar? Hele Tosun Bey'in bal rengindeki bârid[6] ve mütehakkim[7] gözlerini unutmayanlar bütün bütün telaş etti. Fakat kasabanın dışında oturan bir kahveci çırağı, soluk soluğa, Yunan ordusunun bahçeleri geçtiğini haber verince, bu tereddütleri geçti ve o zaman Hacı Fettah Efendi'ye istediği adamı intihap hakkını verdiler. Hacı Fettah Efendi, başta Kantarcıların Hüseyin Efendi ile üç dört kişi intihap etti; kapıdan çıkarken bu perişan cemiyete kinli ve tehditli gözlerle baktı ve dedi ki:

— Sizi mutlak kurtaracağım, fakat kasabanın selameti için belki Kuvayı Milliyecilerden birkaç kişiyi feda lazım gelecek, hele Ömer Efendi hınzırı, mutlak kafasını kurtaramayacaktır. Sonra bildim bilmedim demeyiniz.

O, bir tavus[8] gibi mühim bir tavırla, korkudan büyümüş ve değişmiş gözlerin yalvaran nazarlarından uzaklaşırken Ömer Efendi'yi kardeş gibi seven Latif Ağa, elle-

1. İleri gelenleri.
2. Zekâsından.
3. Yardım istediler.
4. Karşılayıp.
5. Seçme.
6. Soğuk.
7. Hükmeden.
8. Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş.

rini açtı, Yunan, İngiliz, Müslüman, Anadolu'da hüküm sürmüş ve sürecek bütün hükûmetlere derin bir samimiyetle beddua etti. Kim gelirse, ne olursa mutlak ahali zararda, ahalinin canı, malı tehlikede idi. Hakk Teâlâ ne zaman hükûmet denilen nesneyi bu bîçarelerin başından kaldırırsa o zaman biraz huzurla nefes alacaklardı. Latif Ağa göklere bağırır gibi duasını bitirdi:

— Rabbim, sen, nefes almamızı bile bize kendi lûtufları[1] diye gösteren zalimlerden bizi bir an için tahlîs et[2].

Yunan kumandanına nasıl kendisini satacağını, düşmanlarını nasıl birer birer kahredeceğini düşünerek nâpâk[3] gayzlarıyla sarhoş olan Hacı Fettah Efendi, Kantarcıların Hüseyin Efendi'nin oğlu Uzun Hüseyin Efendi'nin böyle bir günde nasıl olup da yanında olmamasına şaşıyordu. Mutlak, yine geceyi o Maarif Müdürü ile karı oynatarak, içerek geçirmişti. Fettah Efendi sırası gelince onlara da gösterecekti. Ahlakî bir temizlik yapmaya karar vermişti. Bu zampara herifleri de, kahpeleri de gebertecekti, fakat evvela bu günahkâr kadınların güzellerini Yunanlılara teslim ederek Yunanlıların kendi itibarını arttıracak, sonra bu karıları şeriatın emrettiği cezayı millete taşlattırarak yaptıracak ve bu suretle Allah'ın rızasını kendi üzerine celbedecekti[4]. Kim bilir, Yunanlılar yerleştikten sonra bir daha Hacca dahi gidecekti.

1. Yardımları, ihsanları.
2. Kurtar.
3. Pis, kirli.
4. Çekecekti.

7

Yunanlıların mutemedi[1]

Gülsüm hala, iki garip tesirle gözünü açtı. Aliye'nin menekşe gözleri korku ile açılmış, büyümüş, kendine dikilmiş ve sokağın devam eden telaşlı ve tehlikeli gürültüsü arasında kendi kapıları evvela yavaş yavaş, fakat cevap alamadıkça artan bir kuvvetle vuruluyordu. Gülsüm hala, yeni uyandığı için, bunu Ömer Efendi'nin şehirden dönmüş olmasına hamletmek[2] istiyordu. Fakat Aliye, kasabadaki anî tehlike havasını daha evvel duymuş olduğu için o, bunu, sabaha karşı fevkalade olan bir hal ile merbut[3] buluyordu. İkisi de yataktan kalktılar, ikisi de başlarını örttü, henüz alaca karanlıkta iyi görülmeyen merdivenlerden ellerinde idare lambasıyla kapıya indiler.

Kapının anahtar deliğine uydurulmuş bir ağız: "Allah aşkına açınız, Ömer Efendi tarafından geliyorum, sizi kurtaracağım, kasabayı Yunanlılar bastı," diyordu. Gülsüm hala, evvela tereddüt etti ve Aliye'nin yüzüne baktı, biraz düşündüler, sonra kol demirini kaldırdılar, kapıyı aralık ettiler. O zaman, dışarıdaki adam, bir ham-

1. Kendisine inanılan, güvenilen kimse; burada, "adamı" anlamında.
2. Yormak.
3. Bağlı.

lede içeri atıldı, kapıyı kapadı, fakat nefes nefese:

— Korkmayın, ben size fenalık etmeye gelmedim, sizi kurtaracağım, diyordu. İdare lambasının aydınlatamadığı karanlık avluyu gözleriyle deler gibi birisini arıyordu. İki kadın da onun sesini ve tavrını tanır gibiydiler. Gülsüm hala sordu:

— Sen kim oluyon? Ne istiyon, bir gez di baham.

— Ben Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'yim. Kasabaya Yunanlılar giriyor, eşraf, canını kurtarmak için Fettah Efendi ile karşı gitti, zannedersem, bütün Kuvayı Milliyecileri toplayacaklar. Ömer Efendi en başta; ben sizi kaçırmaya geldim. Ömer Efendi galiba şehre gitti. Ben sizi isterseniz, Yunan ordusu tamamen gelmeden alır, Ömer Efendi'nin yanına kaçırırım.

Kadınlar, Uzun Hüseyin Efendi'nin ahlaksızlığını ve Aliye'ye göz attığını[1] bildikleri için, ona itimat edemiyorlardı. Fakat vaziyetin tehlikesini de olduğu gibi görüyorlardı. Kaçsalar Uzun Hüseyin Efendi tehlikesi, kalsalar Yunan tehlikesi; ikisi de orada merdivene çömeldiler. Önlerinde idare lambası, kapılarında Uzun Hüseyin, derin derin düşünmeye başladılar. Gülsüm hala dürüst ve tecrübeli nazarlarına rağmen, Aliye'nin aklına ve muhakemesine[2] tamamen emniyet ediyor ve kararın onun tarafından gelmesini bekliyordu. Binaenaleyh[3] sordu:

— Şimdi Yunanlılar nerede?

— Kasabaya girmek üzeredirler.

— Biraz düşünecek zaman var; Hüseyin Efendi, gayretinize teşekkür ederiz. Fakat onlar kasabaya girip işe başlayıncaya kadar üç dört saat geçer.

Hüseyin Efendi başını salladı: yıldırım gibi geliyor-

1. Burada "göz dikmek" yerine kullanılmış.
2. Fikir yürütmesine.
3. Bunun üzerine.

lardı. Kumandan, Aliye'nin güzelliğini haber almıştı. Bunu Hüseyin Efendi'ye (...) kasabasında Yunan karargâhıyla münasebeti olan bir adam söylemişti. Tosun Bey, nişanlısını kasabaya emniyet etmiş, gitmişti. Hüseyin Efendi yemin ile temin ediyordu ki, Aliye'ye artık kem gözle bakmıyordu. Sırf Tosun Bey'e insaniyetinden söylüyordu. Aliye, yan gözle o isli yarım aydınlıkta onu tetkik ederken, her zamandan fazla sarı yüzünü kirli iştihalarla[1] gergin siyah gözlerini ihtiras ışıklarıyla yanar buldu. Herhalde kasabadan kaçmak lazımdı. Fakat bu Hüseyin Efendi ile değil. Bir onu başından savsa, kolayını bulup Gülsüm hala ile kaçacaktı.

Aliye, Uzun Hüseyin Efendi'yi kendilerini yalnız bırakmak için iknaya[2] çalıştıkça, onun çarpık yüzü uzuyor, kurnaz gözlerindeki emniyetsizlik artıyordu. Aliye niçin böyle bir teklifi reddediyordu? Tosun Bey'le muhabere[3] mi ediyor, Ömer Efendi geldi de saklıyorlar mı, yoksa, yoksa bu hakiki bir kahpe de, Yunan kumandanına nüfuz edip[4] düşmanlarından intikam mı alacaktı? Hiç düşünmüyordu ki Tosun Bey, kendi elindeyken en büyük düşmanını dahi kurtarmıştı. O, bir şey biliyor, bir şey istiyordu. O da mutlak Aliye'ye sahip olmak, bir şey istemiyordu, o da kim ve ne olursa olsun Türk, Yunan başka bir erkeğin Aliye'ye sahip olmasına mâni olmak. Fakat az çok Aliye'nin inadını, dediğini nasıl yaptığını da biliyordu. Zahiren gitmeye razı oldu, fakat sokağa çıkınca köşenin birinde mevki aldı ve Aliye'nin sokağını gözetlemeye başladı. Damyanos, kıtasının önünde gösterişli bir alayla kasabaya giriyordu.

1. İsteklerle, arzularla.
2. Kandırmaya.
3. Haberleşme.
4. Etkili olup.

Sabahın ilk donuk ışığıyla açılan gökten, sönmüş beyaz bir ay, camiin ince minaresine bakıyor, büyük meydanın ortasından hâki alayın kaldırdığı toz bulutları içinde cami tek başına kasabayı bekleyen, kasabaya bakan muhayyel bir şekil gibi görünüyordu. O civarda ne tek insan, ne de bir ses duyuluyordu. Yalnız yürüyen ordunun mütemadi[1] ve muttarit ayak sesleri, Yunan nakliyesinin araba çıngırtısı ve Damyanos'un süvari alayının atlarının ayağından akseden süratli bir yürüyüş.

Onlar camiin önüne geldikleri zaman Hacı Fettah Efendi, arkasında eşrafla nefes nefese yetişmişti. Fakat bu kasabanın havasında dolaşan korku, onun da biraz yüzüne sirayet etmiş[2] görünüyordu.

Damyanos, hayvanını durdurdu. Hacı Fettah Efendi'ye iltifat etti. Hatta yanından iki zabit ona, konaklatılacak evlerin hazırlanmasını tevdi etti[3]. En son yanındaki tercümana dedi ki:

— Hoca bize en güzel evleri hazırlatsın, fakat mektep ve muallim evlerine dokunmasın. Yunan ordusu, medeniyet ordusudur. Ahaliye söyle, dükkânlarını kapamasınlar, korkmasınlar, bir şey yok. Bir de (yalnız Hacı Fettah Efendi'nin kulağına söyletti) o güzel kızın evinin etrafına nöbetçi dikin, yerli, Yunan kim ona dokunur, yahut kaçırırsa, derhal idam ederim. Haydi arş!

Hacı Fettah Efendi'nin yanındaki eşraf, Kumandan'ın [tercümanla] kulağına söylettiği lakırdıları merak ettiler. O, yanındaki tercümana duyurmadan yavaşça:

— Bu Aliye kahpesinin güzelliği bize bu Yunan belâsını getirdi. Onun evini muhafazaya aldırtıyor, anladınız mı? Yunanlı, Yunansız bu kahpeyi inşallah bu mey-

1. Sürekli, aralıksız.
2. Yayılmış.
3. Verdi, bıraktı.

danda şeriatin cezasıyla cezalandıracağız.

Damyanos, Hacı Fettah Efendi'nin kasabası hakkında iyi malumat almış, servet sahiplerinin listesini elde etmişti. Bu kasaba kendi kuvvetlerinin şimdilik gidebileceği son merhale[1] idi. Bundan dolayı her ihtimale göre, Anadolu'da elde edebileceği son serveti burada elde etmeye karar vermişti.

Planı, ilk günleri kasabada kendisine karşı biraz emniyet ilka ettikten[2] sonra, kendisince malum usul dairesinde para toplamaktı. Damyanos, kasabalarda kendine ait işleri bitirmeden askerine ve maiyetine yağma için izin vermezdi. Binaenaleyh, kasabaya giriş hayli muntazam olmuştu. O akşam oldukça az içti ve uzun uzun kâğıt üstünde planlar çizdi, ikide birde sabit cam gözünün yanındaki göz kımıldıyor, büyük bıyıklarını kocaman parmaklarıyla okşuyor, kendi kendine gülüyordu. Bu defa artık en iyi bir Hıristiyan ve Yunanlı olmanın son mükâfatını alacaktı. Büyük bir servet ve o İstanbul'dan gelmiş, kasabayı altüst etmiş, esrarlı Türk kızı. Bu iki şeyi mutlak, mutlak elde edecekti. Fakat nereden ve nasıl başlamalıydı?

Damyanos bunları düşünürken Gülsüm hala ile Aliye sokak üstündeki odada, ışık yakmaya bile cesaret edememişler, kafesin arkasından, büyük bir dehşetle kapıyı bekleyen Yunan neferlerine bakıyorlardı. Kantarcıların Uzun Hüseyin'le kaçmadıklarına ne fena etmişlerdi; nasıl olsa bir çaresini bulur, belki onun elinden kaçarlardı. Belki de Ömer Efendi'yi bulup hiç olmazsa onun canını kurtarırlardı. Halbuki şimdi?..

Hacı Fettah Efendi, Damyanos'un karargâhına ken-

1. Menzil, erim.
2. Aşıladıktan.

di evi gibi girip çıkıyor, dostlarına atıfet[1] düşmanlarına belâ ve nikbet[2] saçıyordu. Fakat, arada, ötekine berikine yavaşça, kasaba halkını musibetten[3] kurtarmak için Yunanlıların gözüne girmeye çalıştığını fısıldıyor, bu suretle ne kadar zayıf bir ihtimal olursa olsun Yunanlılar, bir gün giderse bu adamları kasaba efkârı[4] huzurunda şahit tutmak istiyordu. Hakikat, Damyanos, ahaliden para sızdırmak usulünü mevkii tatbike[5] koymaya başladığı günlerde ahali, Yunanlıların mutemedi bir adam aralarında bulunmasını bir teselli addediyorlar, neticesiz olsa bile, yegâne[6] ümit onda olduğu için, onun kapısının eşiğine sarılıyorlardı.

Damyanos, istediği kadar kendisi para aldıktan sonra, maiyetini serbest bırakmış, onlar da ikinci derece halka, esnafa aynı hırsızlığı, işkenceyi tatbik ediyorlardı. Hırsızlıkla beraber, tabii olarak iftira ve diğer cezalar da buyuruyordu. Yunan hükûmetine muârız[7], Yunan hükûmetine asi diye malını müsadere[8] için birçok adamlara hayli işkence ettikten sonra, Yunanistan'a sürüyorlardı.

Bütün bu günlerde Aliye'nin evinin önünden nöbetçi kalkmıyorsa da, kimse ile görüştürülmüyor, yiyeceği kapıdan veriliyordu. Ahali ona çok acımakla beraber, korkudan, oturduğu sokaktan geçmiyorlar, Hacı Fettah Efendi'nin ailesi yanında, Yunan taraftarlığı ile tanınanlar yanında, alabildiğine aleyhinde bulunuyorlardı. Fakat

1. Lütuf, ihsan, iyilik.
2. Kötülük.
3. Ansızın gelen felaketten.
4. Halkı.
5. Uygulamaya.
6. Tek.
7. Karşı çıkan.
8. Bir şeye kanuni olarak el koymak.

bu aleyhinde bulunanlardan bir kısmı da onun evinin köşesinden geçerken gözlerinin yaşını siliyordu. Herhalde Yunan kumandanı onu çağırmamış, evine kimse girip çıkmamıştı. Bundan dolayı baştaki mazlum[1] ve masum[2] tacına gayri ihtiyarî hürmet ve muhabbet hissediyorlardı.

Yunanlılar gireli iki haftayı geçmişti. Zulüm ve gazâb[3], en fena devrini yaşamış, sükûn kesbediyordu[4]. Kumandan ve maiyeti ne alabileceklerse almışlar, artık işi pek ayağa düşürmeden sükûn teminine çalışıyorlardı. Bazan geceleri hâlâ uzak ve tenha sokaklardan kadın çığlıkları geliyor, hâlâ herkesin yüzünde yalnız Türk halkında görünen derin bir tevekkül[5] ile içlerindeki galeyanı[6], ıstırabı örtüyorlardı.

Fakat Hacı Fettah Efendi, muradına tamamen erememişti. Ömer Efendi, bütün taharriyata[7] rağmen, meydana çıkmamış, Aliye'ye istediği gibi kahpe damgasını basabilmek için Kumandan onunla görüşmemişti. Uzun Hüseyin Efendi cehenneme zincirlenmiş bir zebani[8] gibi her gün Aliye'nin Kumandan'ın eline geçmesi ihtimaliyle azâb içinde dolaşıyordu. O, birkaç defa Kumandan'la kadın oynatıp içerken, ilk karargâhtaki vaadini hatırlatmış, Aliye'nin kendisine teslimini istemişti. Fakat her defasında Kumandan kanlı gözleriyle gülmüş:

— Şeytanın kızı, bakalım kimin olacak, demiş ve

1. Kendisine zulmedilen.
2. Suçsuz günahsız.
3. Kızgınlık.
4. Kazanıyordu.
5. Yazgıya boyun eğmek.
6. Coşmayı, hiddetlenmeyi.
7. Aramaya.
8. Cehennem bekçisi.

lakırdıyı değiştirmişti. Halbuki rakı âlemlerinde olmadığı akşamlar o, Aliye'nin evi etrafında bir deli gibi dolaşıyordu.

Damyanos, hayalinin mütemadiyen meşgul olduğu bu mahpus[1] kızı, kasabadaki işi bittikten sonra, görmeye karar vermişti.

O, bir defa için başladığı servetin son haddini bulacaktı. Daha elinde oynadığı birkaç eşraf, bilhassa Kantarcılar vardı. Kantarcıları tamamen soymak için Aliye'nin bir yem gibi elinde, fakat uzakta kalması lazımdı.

Hem bu İstanbul Türk kızları şeytan gibi, büyü yapan, insanın aklını altüst eden mahlûklardı. İstediği parayı elde etmeden, ahalinin bir kısmını ortadan kaldırmadan, bir Türk kızına kalbinde zaaf[2] başlarsa işi yarım kalacaktı. Öldürecek, çalacak, zengin olacak, sonra bu servet ve ihtişama bir Türk kızı konacaktı. Hele bu kızın lakırdısı olurken yüzü korkunç bir takallûsla[3] perişan olan Kantarcıların Hüseyin'in parasını kendi rızasıyla almak için bu kız, bir ay daha uzakta kalmalıydı.

Gülsüm hala, "ya Vedûd"ların[4] henüz dört binini çekmişti. Her akşam Ömer Efendi'nin selâmeti için beş bin besmele, beş bin "ya Vedûd" çekiyordu. Sayıya aklı ermediği için, Aliye onun yanına diz çöker, bu zavallı meyus[5] ihtiyara teselli veren bu dinî vazifesine yardım ederdi. Yatsı namazını beraber kılmışlar, ikisi de yan yana seccade üzerinde yüzlerinde derin bir hüzün[6] ve tevekkülle oturuyorlardı. Aliye'nin dalgalı ipek saçları üstün-

1. Hapsedilmiş.
2. Düşkünlük.
3. Kasılma ile.
4. Allah'ın sıfatlarından; çok muhabbetli, çok şefkatli.
5. Umutsuz.
6. Gönül üzgünlüğü.

deki beyaz namaz bezinin çerçevelediği ince yüzü, bu on beş günün eziyetleriyle erimiş, pembe yanakları eski bir kehribar[1] gibi sararmıştı. Daha ziyade büyüyen, etrafları moraran menekşe gözlerinin uzun siyah kirpikleri gözlerini terk etmeyen yaşlardan top top olmuş, bütün yüzüne sinen, görenleri ağlatan fevkalade bir mana gelmişti.

O, kasabanın üstündeki daimi kâbustan[2] başka, derunî ıstıraplardan, yeislerden en büyüğünü geçiriyordu. Şimdi kadınlık hayatının, muhayyilesinden ve kalbindeki ancak iki hafta süren saadet ve inkişafın[3] bir mazi[4] olduğu, şahsî hayatını yaşamadan mukadder[5] olan bir faciaya kurban olacağı hissi vardı. Ömer Efendi'nin yokluğu ayrıca bir felaketti. Gülsüm halanın iyi ve ihtiyar gözlerindeki ıstırap da ayrıca kalbini sızlattırıyordu. Kumandan onları neden hapsetmişti? Kantarcıların Uzun Hüseyin'in söylediği çirkin şey doğru muydu?

Yüreğinde bin bir keder vardı, fakat biliyordu ki bu keder bir felaketti. Beraberce, birçok kasabalarla beraber o da sonuna kadar bir mazlûm ve bir şehit işkencesini çekecekti. Bu mukadderdi, kim bilir, ölüm ne garip bir şeydi? Acaba ölürken camide duyduğu harikulade şeyleri duyacak mı? Sönük idare lambasının ziyası altında, elleri dizlerinin üstünde, gözleri uzaklarda müphem[6] bir acı veren bu şeyleri düşünürken gözlerini garip bir çekimle pencereye çevirdi. Asma dallarının, sararmaya baş-

1. Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan.
2. Karabasandan.
3. Gelişimin.
4. Geçmiş.
5. Alında yazılı olan.
6. Belirsiz.

lamış yapraklarının hafif hafif vurduğu camdan iki göz kendisine bakıyor gibi geliyordu. Korkuya galebe çalan bir tecessüsle kalktı, idare lambasını aldı, pencerenin önüne götürdü, cama yaklaştırdı ve dışarıya baktı.

El kadar küçük bir çocuk yüzü, açık mavi gözleri, çukur çenesi, yanaklarıyla asma yapraklarının arasından orada olmanın ehemmiyetiyle mest olmuş[1] bir çocuk, ancak o kadar küçük bu kalpte doğabilecek bir aşkla ona bakıyor, kirleri bu nim[2] karanlıkta görülen küçük parmağı dudaklarında Aliye'ye gürültü etmemesini işaret ediyordu. Aliye'nin beşerî bir sevinçle hayata birdenbire ümitle bakan bir teheyyücle kalbi karıştı. Fakat derhal sakin ve kavi[3] muallim ruhunu takındı, lambasını yere koydu, yavaşça pencereyi kaldırdı. Çardağın üstünde bir kedi gibi duran Durmuş, yine bir kedi çevikliğiyle evvela yere, sonra Aliye'nin boynuna sıçradı. Küçük kolları Aliye'nin boynunda, Aliye'nin kulağına:

— Hocanım, Yunan nöbetçisinin arkası dönükken iğde ağacından duvara tırmandım, geldim, diyor, namazı bırakıp dönen ihtiyar kadınla Aliye'nin kendisine bakan muhabbetli, yaşlı ve minnetli[4] gözleri üstünde onun da küçük dudakları bükülmeye başlıyordu.

Onlar, hep onun nasıl bir Yunan nöbetçisinin beklediği arka sokaktan duvara atladığını tekrar ettirmek istiyorlardı. Bu yeis ve elem[5] içinde bir tek küçük kalbin onları düşündüğünü, hatta tehlikeye atıldığını görmek, iki bedbaht[6] kadının da yaralı kalbinde zengin ve sıcak

1. Kendinden geçmiş.
2. Yarı.
3. Dayanıklı, güçlü.
4. Gönül borçlu.
5. Üzüntü, keder.
6. Mutsuz, talihsiz.

bir heyecan dalgası uyandırmıştı. Fakat Durmuş, oraya sırf pencereden atlayıp bir çocuk kahramanlığı yapmak için gelmemişti. Asıl gelişinin sebebini söylerken hakikat dudakları titriyor, gözleri yaşarıyordu.

Ömer Efendi'yi bulmuşlardı. Bir saat evvel Durmuş, meydandan geçerken, Ömer Efendi'nin ellerinde kelepçe, etrafında Yunan askerleri, Fettah Efendi ve birkaç yerliden müteşekkil[1] bir alayla Yunan karargâhına giderken görmüştü. Evet, galiba azıcık eziyet ediyorlar, itip kakıyorlardı. Hele Hacı Fettah Efendi bir iki defa yumruğunu kaldırmış, bir şeyler söylemişti. Fakat Durmuş, bunu görür görmez Aliye'ye haber vermek istemiş, zaten her gün arka sokakta dolaşıyor, Aliye'nin ışığına bakıyordu, birkaç defa da oradaki iğde ağacına tırmanmıştı. Bu akşam, nöbetçi gezinirken uzaklaşmasından istifade etmiş, atlamış gelmişti.

Gülsüm hala, başına bir sopa inmiş gibi eğilmiş, iki elini şakaklarına koymuş, "Amanin, amanin" diye derin derin inliyordu.

Aliye'nin ince yüzü sararmış, gözleri parlamış, fakat korkudan, yeisten ziyade, karar almış bir vaziyet kesbetmişti. Evet, bir karar almıştı. Durmuş'la bu arka duvardan, ağaçtan aşağı inecek, onunla hükûmete gidecek, Kumandan'ın yanına çıkacak, Ömer Efendi'yi kurtaracaktı.

Bu fikrini söylerken, küçük Durmuş yine ona tapınan gözlerle baktı. Bu, çocukların yapmak istediği harikulâde şeyleri yapan, öteki büyüklere benzemeyen güzide[2] bir mahlûktu. Bütün bunların heyecan dakikasını düşünerek yerinde duramıyor; mavi gözleri, küçük idarenin aydınlığında pırıldıyordu.

1. Oluşmuş.
2. Seçkin, seçilmiş.

Gülsüm hala, Durmuş, Aliye; derhal bir harp meclisi kurarak, Aliye'nin çıkması için plan yaptılar. Evin arkası dar ve tenha bir sokaktı, bahçeden sokağa açılan ve çoktan beri kullanılmayan bir kapı vardı. Durmuş, duvarın üstünden geldiği gibi inecek, inerken feneri söndürecekti. Yunanlılar her girdikleri kasaba ve köyde her kapının üstüne fener yakmaya ev sahiplerini mecbur etmişlerdi. Arka sokağın iki tarafı hemen tekmil bahçe duvarıyla kapalı olduğu için, bir Ömer Efendi'nin arka kapısında, bir de sokağın köşesinde bir fener vardı. Nöbetçi, bu sıkıntılı yerde durmuyor, ekseri o köşedeki fenerin altına kadar gidiyor, oradan başıboş geçen Yunan neferi olursa sigara içiyor, konuşuyorlardı. Durmuş inecek, nöbetçi, sokağın köşesine doğru giderken, hafifçe bahçe kapısını vuracak, zaten onu arkadan açık bulunduracak olan Aliye, derhal sokağa çıkacak, nöbetçi dönünceye kadar onlar sokaktan çıkacaklardı. Aliye sokakta seçilmemek için siyah uzun bir palto giydi ve başını siyah bir örtü ile sımsıkı sardı. Karanlıkta büyük bir ihtiyatla[1] bahçe kapısına kadar Gülsüm hala ile geldi ve kapının kol demirini yavaşça kaldırdı, bekledi. Sokaktan Rumca sesler geliyordu. Nöbetçinin arkadaşları gelmiş, Ömer Efendi'nin kapısının feneri altında konuşuyorlardı. Çok heyecanlı ve uzun bir saatten sonra, kapı yavaşça vuruldu, Aliye süratle kapıdan fırladı. Gülsüm hala karanlığa bir fişek gibi atılıp giden ince kıza gözlerinde yaşlarla baktı. Sonra kapıyı dikkatle kapadı ve çıktı; kalkmamış seccadesi üstüne diz çöktü, Aliye'nin selameti için beş bin "ya Vedûd" çekmeye başladı.

Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi, Kumandan Damyanos'un yanında idi. O akşam Kantarcıların, kasa-

1. Sakınmayla.

banın eteğindeki bir bağ köşkünde bir ziyafet ve eğlence vardı. Bunun teferruatını[1] Kumandan'la konuşuyor, Kumandan'ın arzularını öğreniyordu. Hüseyin Efendi bu akşam Kumandan'a bol rakı içirmek ve Aliye için ağzından sıkı söz almak istiyordu.

Damyanos, kasabaya girdiğinden beri her akşam bütün maiyetiyle beraber ziyafeti, eğlencesi Kantarcıların üzerine yüklenmişti. Maarif Müdürü içki ve eğlence akşamlarında, Fettah Efendi de daha ciddi ve Kuvayı Milliye taraftarları kimler olduğu münakaşa edildiği gecelerde geliyordu. Fakat bu akşamki, daha çok, hususî ve açık bir eğlence olacak, Kantarcıların Uzun Hüseyin'in burnunu her gün daha çarpıtan, ağzını mütekallis[2], yüzünü, sarı gözlerini müstekreh[3] yapan en kirli ve çirkin zevkler ve sefahatlerin çok itina ile hazırlanmış bir ziyafeti olacaktı. Küçük siyah gözlü tercüman, tercüme ederken, kurumuş yanaklarından kırmızı dalgalar geçiyordu. Hatta bazan Kumandan'la Hüseyin Efendi birbirinin gözüne bakarak, işaretlerle anlaşıyorlar. Hüseyin Efendi, bu basit görünüşlü askerin sefahatin, zevkin bu kadar inceliklerine vukufuna[4] hayret ediyordu.

Kumandan'ın odasındaki lüks lambasını henüz yakmışlardı ki kapıda bir gürültü oldu ve bir nefer odaya girdi. Hacı Fettah Efendi'nin kasabanın en mühim Kuvayı Milliyeci'sini Yunan neferleriyle beraber tutup getirdiğini, hemen Kumandan'ın huzuruna girmek istediğini haber verdi. Hüseyin Efendi ile Kumandan eğlencenin bazı teferruatı hakkında henüz kararlarını vermemişlerdi. Beş on dakika içeride beklemelerini emrettikten son-

1. Ayrıntılarını.
2. Kasılmış.
3. İğrenç.
4. Bilmesine.

ra, lakırdısına devam etti. Hacı Fettah Efendi gibi mühim bir adamı bile içeride bekleteceğini Hüseyin Efendi'ye göstermekle, kasabalıların ne eğlence, ne de menfaatle[1] ellerine düşmeyeceğini, hâkim-i mutlak[2] tavrını muhafaza edeceğini bir nevi[3] ihsas ediyordu[4].

Nihayet lakayt bir tavırla, Hüseyin Efendi'ye sordu:

— Ömer Efendi, kaç liralık adamdır?

— Ömer Efendi'nin paradan ziyade emlaki vardır, onları elde etmek için onu öteki hainlerle beraber Atina'ya sürersiniz, malına vaz'ı yed edersiniz[5].

Kumandan kaba kaba güldü:

— Hay şeytan hay, onu buradan göndereceğiz, ben malını, sen de kızını alacaksın, bravo bize!

— Kızını zaten (...) kasabasında bana vaad etmediniz mi?

— Tabii tabii, fakat şeytanın kızını bedava vermeyeceğiz Hüseyin Efendi, bir de biz görelim bakalım.

Hüseyin Efendi'nin yüzü o kadar sarardı ve çarpıldı ki, Kumandan sözlerini düzeltti; henüz daha Hüseyin Efendi'yi sızdırmamıştı. Kasabanın etrafı da çok açık, kaçmaya çok müsaitti. Herhalde Kuvayı Milliye'ye geçecek kadar kızdırmamalıydı.

— Kederlenme, bre canım, dedi, babasını bir kaldıralım da, elbet senin de düğününü yapacağız, hem bizim alay muzikasını çaldıracağım.

Sonra bağırdı:

— Fettah Efendi'yi ve mevkûfu[6] getiriniz!

1. Çıkarla.
2. Hükmeden.
3. Tür, çeşit.
4. Üstü kapalı olarak anlatıyordu.
5. El koyarsınız.
6. Tutukluyu.

Aliye, karanlık sokaklardan eline yapışmış gibi küçük eliyle sarılan Durmuş'la yıldırım gibi geldi, geçti. O uzun, ince ve siyah bir gölge gibi sallanarak uçan kadının yanında küçük Durmuş da küçük çıplak bacaklarının götürebildiği kadar ona yetişebilmek için adeta koşuyordu. Uçan, kımıldayan bu siyah küçük insan gölgelerinde yegâne beyaz rengiyle hareketini hissettiren, Durmuş'un çıplak bacaklarıydı.

Damyanos karargâhı, meydana çıkan sokağın sonunda ve kapısı meydanda idi. Karargâhın lükslerle aydınlattığı meydana gelmeden, Aliye durdu. Burası, iki tarafı bahçe duvarlı, izbe[1] bir yerdi. Sonbahar rüzgârları, incir yaprakları arasında uzun uzun hışıldıyordu. Aliye, yavaşça diz çöktü, ayakta duran çocuğun yüzünü elleriyle a adı, küçük başı yüzüne doğru çekti, derin ve çok ateşli bir ana rikkati ve hissiyle onun kirli yanaklarını birer birer öptü, sonra rüzgâra benzer bir sesle:

— Ayol Durmuş, seni Allahıma emanet ediyorum. Bir daha beni görmezsen de hep böyle sev ve böyle cesur bir çocuk ol yavrum, dedi.

Aliye'nin sesindeki kat'îyet, kollarındaki sıcak ve eritici şefkat, çocuğu birdenbire coşturdu. O, sokaktan aydınlığa giderken Durmuş, duvarın dibine çömeldi, küçük başı kollarının arasında ağladı, ağladı.

1. ..asık, loş, nemli.

8

Şeytanın kızı

Damyanos, telaşla nefere:

— Kim, nasıl kadın, dediği zaman nefer, aynı telaşla:

— Şeytanın kızı gibi bir şey Kumandanım; merdivenleri rüzgâr gibi çıktı, dedi ve "Getir" emrini alınca, selamını çok acele ile verdi, çıktı. O, odaya girince, neferler, dışarıda kulaklarını kapıya verdiler, heyecanla dinlediler.

Odanın çıkıntılı ve gergin havası da içindekiler gibi büyük bir intizarla[1] ve nefes almayan bir tecessüsle bekliyor gibiydi. Aliye, kasırga ile dalgalanan genç ve muzlim[2] bir çam dalı gibi odaya girdi. Bu siyah ve kapalı örtüler arasındaki genç yüz, bir sene evvel bir gonca hicabı[3] ve çekingenliğiyle kasabaya gelen pembe genç kız yüzü değildi. Antika kehribarlar gibi sararan ve bütün nefis hutûtu[4] beliren ince yüzünün iki tarafında, nar çiçeği goncası ağzı kadar kırmızı iki isyan dalgası vardı. Bunun üstünden menekşe gözleri, toplanmış uzun siyah kirpik-

1. Bekleyişle.
2. Belirsiz, karanlık.
3. Utancı.
4. Çizgileri.

leri arasından, zayıf yüzünün yarısı kadar büyük ve gayri tabiî bir parlayışla yanıyorlardı. Yüzünde ve yürüyüşünde öyle kat'î[1] bir kudret ve içten gelen bir yılmazlık vardı ki, bir sene evvel Uzun Hüseyin Efendi'nin üzerine yürüyüp mektepten attığı gibi, bu anda, bu pos bıyıklı, kocaman ve şaşkın bir hayranlıkla kıza bakan kaba Yunan kumandanını kapıdan atmak istese belki arzusuna ram edecekti[2]. Fakat o, ne kendisine doğru ellerini uzatmış, en askerî basitliği ile mültefit[3] ve açık görüşen, tek ve sabit cam gözü fırıl fırıl dönen Damyanos'u; ne yüzü korkunç bir heyecan ve arzu ile altüst olan Hüseyin Efendi'yi, aptesli elleriyle genç kızın siyah örtüsü altındaki narin boynuna sarıp onu boğmaktan ancak Damyanos'un korkusuyla kendini zapteden Hacı Fettah Efendi'yi gördü. O, lüksün sarı, çıplak ziyası altında hepsinin yüzlerini görmeden güzel gözlerini birer ateş feneri gibi çevirdi. Sonra köşede, elleri kelepçeli, ayakta duran ve kendisine nihayetsiz bir rikkat ve minnetle bakan kır sakallı, toparlak, iyi yüzlü, siyah gözlü Ömer Efendi'yi buldu. Kelepçeli elleri üstüne sarkmış abanî[4] sarığı, beyaz kalan geniş alnından geriye atılmış, gocuğu altında mavi poturları, işlemeli mavi çuha mintanı, yakasına yapışan elleri, dizlerine vurulan tekmelerle çamurlanmış, yırtılmıştı ve bu sahneye sükûnla bakıyordu. Aliye ona koştu, önünde diz çöktü, kelepçeli ellerini kendi narin ellerine aldı, ikisini büyük bir muhabbetle öptü. Sonra, birdenbire kendine siper ve hami[5] olan bu mazlum ve sevgili adam için ölebilecek bir fedakârlıkla atan kalbi, ona daha kuvvetli ve emin bir ce-

1. Kesin.
2. Boyun eğdirecekti.
3. Güler yüz gösteren.
4. İpekten, sarımtırak dallı nakışlarla işlenmiş bir tür beyaz kumaş.
5. Koruyucu.

saret verdi. Ömer Efendi'nin önünde gözlerinden alev saçarak durdu. Kumandan'a baktı. Biraz yanlış, fakat çok alışık bir İstanbul Rumcasıyla:

— Babamın ne kabahati var Kumandan, onu niçin buraya getirdiniz? Ellerine niçin kelepçe vurdunuz, dedi.

Damyanos, sırıtmaya çalışıyor, boğazı kuruyordu.

— Babanızı şimdi şu Hoca içeri getirdi, kabahati nedir bilmiyorum... Siz hiç korkmayınız Matmazel, babanızı ben bırakacağım. Siz ne isterseniz yapacağım.

Fazla nazik tavrı, yarı ölü donukluğu ile bir müddet duran, kanlı bir arzu ile dönen Kumandan, garip gözleri ve kocaman vücuduyla Aliye'nin ilk cesaretini kırdı.

Eğer ona sert muamele, hatta zulüm yapaydılar, onun cesareti derece derece yükselecek, bir şehit, bir mazlum himayesiyle hepsine, bütün bir ordu kuvvetine karşı koyacaktı. Fazla olarak Kumandan'la Aliye'nin Rumca konuşması ve Kumandan'ın gösterdiği inkîyat[1], Fettah Efendi'yi çıldırttı. Demek bu, çarşaf giymiş bir gâvur kızıydı, herhalde gâvurca söylediği için bir gâvur karısı kadar mekruhtu[2], hemen tercümanın kolunu çekti.

— Kumandan'a söyle, bu Ömer denilen herif, benim bağımı zaptetti, bunun şahidi, ispatı var, bunu salıvermesin. Daha çok adamın malını zaptetmişti, hele bu büyücü kızın lâfına bakmasın, Yunan karargâhına baskın yapan Tosun Bey'in nişanlısıdır, dedi.

Hacı Fettah Efendi bitirmeden, Uzun Hüseyin Efendi atıldı.

— Kumandan'a söyleyiniz, bizim de davamız var...

Damyanos, tercüman lakırdıya başlamadan kalın sesiyle gürledi:

1. Boyun eğiş.
2. İslam dininde, dince yasaklanmadığı halde yapılmaması istenen, iğrenç.

— Bu efendilere söyle, sussunlar! Bunda ben hâkimim. İstediğimi söyletir, istediğimi sustururum; istediğimi hapseder, istediğimi salıveririm. Haydi Matmazel, siz babanızı alınız, evinize gidiniz, hiç korkmayınız, kim size fenalık ederse, bana geliniz, dedi.

Onlar baba kız, hattâ Kumandan'a teşekkür bile etmeyi unutarak, süratle giderlerken, Kumandan tekrar:

— Ömer Efendi'nin elinden kelepçeleri çıkarınız, yarın evlerine gidip konuşacağım, dertlerini anlayacağım, diye haykırdı.

Onlar gittikten sonra Hüseyin Efendi'nin yüzü ölü gibi olmuş, Hacı Fettah Efendi'yi derin bir korku almıştı. Ya kendisi, Ömer Efendi'yi ortadan kaldırtmak, bağlarını zaptetmek ve intikam almak isterken onlar kendini mahvederlerse? Derhal muti[1] ve sakin bir tavır aldı.

Fakat Kumandan, daha Hacı Fettah Efendi'ye muhtaçtı. Tercüman vasıtasıyla:

— Hoca'ya söyle, onun da bağını kendine vereceğim. Mahsus onları serbest bıraktım. Böyle güzel bir kızın nişanlısı Tosun, elbet onu elimizden kurtarmaya çalışacak. Hiç olmazsa onu görmek için kasabaya gelmeye çalışacak. O zaman onu yakalayacağız.

Şeytanlığıyla hayran ettiği bu iki kasabalı önünde Damyanos, posbıyıklarını çekerek, gözleri garip bir ateşle parlayarak, aşağı yukarı dolaştı. Sonra Kantarcıların Uzun Hüseyin ile otomobiline bindi, meşhur bağ eğlencesine gitti.

Ömer Efendi ile Aliye, el ele, konuşmadan eve kadar geldiler. Avluda Gülsüm halanın meserret[2] çılgınlığına rağmen ikisi de ifade edemedikleri bir tehlike hissiyle

1. Yumuşak başlı, itaat eden.
2. Sevinç.

müteezzi idiler[1]. Ömer Efendi'nin ilk lakırdısı:

— Emine'yi hemen bu akşam buradan kaçırmalı, oldu. Aliye'nin kat'î ve seri cevabı da şu idi:

— Ben kaçarsam sizi öldürürler. Ya hep beraber çaresini bulur kaçarız, ya sonuna kadar sizin yanınızda, burada kalırım.

Sonra evin önünü, arkasını tetkik ettiler. Hâlâ Yunan neferleri aşağı, yukarı evi tarassut ediyorlardı[2]. Herhalde bu akşam belki fazla bir itina ile evi tarassut etmek emrini almışlardı. Biraz beklemek, mümkünse küçük Durmuş'un yardımını temin ettikten sonra çıkıp gitmek lazımdı.

Damyanos'a Aliye'nin tesiri çok garip ve çok müthiş olmuştu. Onda, başka kadınların uyandırdığı maddî ve ateşin[3] incizaplara[4] benzemiyor, Aliye'nin gözleri beyninde yanmış iki sihirli ve ateşli yıldız gibi başının içinde onu mütemadiyen[5] tazip ediyordu[6]. Bu narin, uzun kız, harikulade ruhanî[7] yüzü ve güzel menekşe gözleriyle Damyanos'un şimdiye kadar kuvvetinin varlığından haberdar olmadığı derunî ve saklı kalmış bir köşesine nüfuz etmişti. Otomobille incir bahçelerinin arasından, yanında Hüseyin Efendi ile geçerken, karanlık yaprakların arasından kızın gözleri kendini takip ediyor gibi geliyordu. Başka iptilalardaki[8] maddî heyecanlar, ihtiraslar,

1. İncinmişlerdi.
2. Gözlüyorlardı.
3. Ateşli.
4. Çekiciliklere.
5. Sürekli olarak.
6. Üzüyordu.
7. Ruhla ilgili.
8. Düşkünlüklerdeki.

şehvanî[1] sarsıntılar bu defa hiç yoktu. Yalnız kalbinde, burgu gibi iki menekşe göz, acı veren bir mana ile acı acı bir heyecan veriyor, beyninin gizli bir yerinde o başka şeyler söyler ve yaşarken, yine aynı siyah kirpikli iki göz, ona sabit ışıklarla bakıyordu. O Türk kadınlarının güzellerini *Binbir Gece Masalları*'ndaki simalar[2] gibi, ay gibi yuvarlak yüzler, al dalgalı yanaklar, olgun ve muhteşem vücutlarla tahayyül etmişti. Halbuki o, dal gibi ince, tarihî bir muamma[3] gibi kadir[4] bir eza[5] ile harekâtı zihnini altüst eden bir mahlûkla karşı karşıya gelmiş, büyük gözlerinde sihirli bir kudretle onu ipnotize[6] etmişti. Ne garip ve emsalsiz hareketleri, ne derin, acı ve ruhanî gözleri, sonra ne görülmemiş bir hüküm ve kudretle insanı sarsan al dudakları vardı. Hayır, böyle bir kızı o, ne Atina'da, ne Balkanlar'da, ne de Viyana'da ve Paris'te geçirdiği bir kış esnasında sahne üstünde veyahut eğlence yerlerindeki güzel kadınların arasında görmüştü. Çok öldüren ve zulmeden bütün adamların mağrur[7] ve küstah iradesi[8] gibi, onun da iradesi kendine azâb veren bu muamma kıza uymaktan bir isyan duyuyordu. Fakat bu, ırkı, lisanı, yüzü ve ruhu bir sır olan mahlûk, babasının zincirli ellerini tutarkenki ince parmaklarının rakik harekâtıyla bir defa Damyanos'un ellerini tutsa, o yumuşak kızın dudakları bir defa... Artık düşünemiyordu.

Rakıdan, şaraptan, maddî temaslardan gelmeyen bir

1. Kösnül.
2. Yüzler.
3. Anlaşılmayan.
4. Güçlü.
5. Üzme, sıkıntı verme.
6. Sözle, bakışla, telkin yoluyla sağlanan bir türlü uyku.
7. Gururlu.
8. Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü.

raşe[1] bir hararet, onun koskocaman vücudunu küçük bir esir gibi bu yeni heyecanla altüst ediyordu. Bütün bu haletin[2] altında bir de korku vardı. Bu kudrete kendini bırakırsa mazisinin başına yıkılmasından, topladığı para, kudret, her şeyin bir efsane gibi elinden çıkmasından korkuyordu. En doğrusu, bu kızın Hüseyin Efendi üzerindeki kudretinden istifade ederek, Kantarcıların servetini elde etmek, sonra bu kızın muhayyilesindeki nüfuzundan kurtulmak lazımdı. Fakat bunu bir an düşünürken o kadar acı duydu ki, o kızı tasavvur ederken[3] öyle sarsıldı ki, bilmeyerek kocaman yumruğunu Hüseyin Efendi'nin sıska dizine olanca kudretiyle indirdi. Sonra yanında acı ile korku ile birdenbire bağıran Hüseyin Efendi'nin yüzüne gülmeye çalıştı. Türkçe, Rumca karışık:

— *Diyavolo*, diyordu. Bu *korie* (kız) çok *omorfo* (güzel) ne [değil mi]?

O akşam Hüseyin Efendi de, Damyanos da çok, pek çok içtiler. Hüseyin Efendi, onun, kızın huzuruyla şaşırmış zihnine yeni fikirler koydu. Aliye, evinde bekleyen nöbetçilere rağmen, nasıl evinden kaçmış, hükûmete gelmişti? Bunu Damyanos derhal tahkike[4] kalktı. Emir zabiti otomobille gitti, o akşam nöbet bekleyen neferleri getirdi, birer, birer isticvap[5] ettiler. Hiçbiri, bir şey bilmiyordu. Yalnız, takriben[6] kızın evden çıktığı saatte arka kapının üstündeki fener sönmüştü.

Nefer, kendi cebindeki kibritle yakmıştı. Fener nasıl

1. Titreyiş.
2. Durumun.
3. Zihninde canlandırırken.
4. Soruşturmaya.
5. Sorguya çektiler.
6. Aşağı yukarı.

sönmüş, bilmiyordu. Çünkü rüzgâr yoktu. Nefer, yarı Kumandan'dan, yarı da hakikat gayri tabiî[1] bir kuvvetten o kadar korkmuş görünüyordu ki, gayri ihtiyarî selam vaziyetinde olduğunu unuttu, haç çıkardı[2]. Garip olarak, Damyanos da gayri ihtiyarî neferi taklit etti, o da yavaşça:

— Hristos, dedi ve haç çıkardı.

Nefer gittikten sonra Kumandan'ın zihnini altüst eden ikinci fikir, kızın nişanlısı Tosun Bey'in kasabaya gelebilmesiydi. Kumandan:

— Bundan kurtulmak için bu kızı Atina'ya sürmekten başka çare yok, dediği zaman Hüseyin Efendi sapsarı oldu. Hayır hayır, bilakis kızı burada bırakmalı, hâttâ kapının önünden askerî muhafızları[3] kaldırmalıydı. Yalnız o sokağı, hatta kasaba etrafını dikkatli ve gizli bir tarassut altında bulundurmak lazımdı. Tosun, er geç nişanlısına gelecekti. Kumandan, bu tarassut vazifesini Hüseyin Efendi'ye bıraksa o, kızın evine kuş uçurmazdı. Artık Kumandan da, Hüseyin Efendi de hayli sarhoştular. Hüseyin Efendi, Tosun ile Aliye'nin mehtaplı bir gecede el ele gözünün önünden gelip geçtiğini anlattı; kuru gözlerinde yaş, dudaklarında zehir vardı. Evet, o kızın kalbine sahip olan Tosun'u sağ bırakmamak için Hüseyin Efendi canını verirdi. Bunları bu derin gayz ve ıstırapla anlatırken, Damyanos'un takma olmayan gözü kan içinde kaldı. Evet, bu adam, sırf Tosun'la Aliye'yi el ele gördüğü için kasabasını Yunanlılara teslim eden bu âşık, herhalde

1. Doğa dışı.

2. Haç: Hıristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz; Haç çıkarmak: Hıristiyanlar sağ ellerini alın, karın, sağ ve sol göğüs hizasında götürerek haç biçiminde tapınma işaretini yapmaları.

3. Koruyucuları.

Tosun'u elde etmek için en birinci âmildi[1]. Gizli bir kuvvet teşkilatı Tosun'u tutmak için Hüseyin Efendi'nin emrine verdi. Tosun tutulup bertaraf edildikten[2] sonra, Damyanos da evvela bu çirkin yüzlü zengin herifi bertaraf edecek, sonra kızı Atina'ya gönderecekti. Otomobille dönerlerken, Hüseyin Efendi son bir teklif daha yaptı. Bu, planlarında muvaffak olabilmek için Ömer Efendi'yi evden kaldırmak, mutlak göndermek lazımdı. Kız ne kadar yalnız kalırsa, muvaffakiyet[3] o kadar kolay ve mümkün olurdu.

Ertesi sabah on buçukta Damyanos, yaveri ve tercümanıyla Ömer Efendi'nin kapısını çalıyordu.

Ömer Efendi, Kumandan'ı, Tosun Bey'in misafir olduğu odaya aldı. Tavrı, sakin ve hürmetkârdı. Yalnız bir çocuk gibi, daima yuvarlak ve pembe olan yüzü, kulaklarına doğru kızardı. Acaba bu gâvur, erkenden ne söylemeye gelmişti. Dostluk mu gösterecek, tehdit mi edecek, yoksa Aliye'ye karşı bir vaziyet mi alacaktı? Bütün kendi sınıfının hakiki bir mümessili sıfatıyla hislerini lakayt ve anlamaz görünen bir cüppe ile örtüyordu.

Damyanos fazla gülmüyordu. Tavrı ciddi, fakat bütün askerî sertliğine rağmen biraz müteheyyiç[4] olduğu hissediliyordu. Ömer Efendi'nin elinden kahveyi aldıktan sonra, ona karşısında yer gösterdi ve tercümanına ağır ağır bir şeyler anlatmaya ve eliyle Ömer Efendi'yi göstererek tercüme etmesini emretmeye başladı. Tercüman da aynı ciddi vaziyetle Kumandan'ın lakırdılarını tercüme ediyordu:

— Kumandan diyor ki: Kasabaya geldiğimizden beri

1. Etmendi.
2. Ortadan kaldırıldıktan.
3. Başarı.
4. Heyecanlı.

Ömer Efendi'yi halk siyaset yapmakla itham ediyor; bilhassa Kuvayı Milliyecilerle beraber çalışan bir adam olarak bize gösteriyor. Güya Ömer Efendi, çetelerle daima berabermiş, hele Tosun Bey çetesiyle daima münasebette imiş, Tosun Bey'in kendisi, Ömer Efendi'nin damadı imiş, şimdi de kasabaya çeteye baskın yaptırmak için vaziyeti anlamaya gelmiş, Kumandan, çok âdil bir adamdır. Yunanlıları her yerde Türklere sevdirmek istiyor, bunun için Ömer Efendi'yi birdenbire alıp ceza etmek istemedi. Kendisiyle görüşecek, eğer Ömer Efendi, Yunanlılara hizmet ederse pişman olmayacak.

Ömer Efendi, bu lakırdıların manasının nerelere varacağını tamamen anladığı için, fena halde sarardı. Cevap verebilmek için başını önüne eğdi, düşündü, düşündü. Nihayet başını kaldırdı.

— Çelebi'ye[1] de ki; ben düccâr bir adamım.

Politika filan hiç anlamam. Müslümanım. Onun için bizim hükümatın zadık bir adamıyım. Asker değilim ki Çelebi'nin ordusuna garşı çıkayım. Elimde hiçbir şey yoktur. Çelebi, Yunan ordusu için âdildir diyor. O, bizim gibi zararsız, kimsesiz adamlara bir fenalık etmez. Tosun Bey bir ay evvel buraya geldi, kasaba halkı benim evime misafir etti. Kızımı istedi, kasaba halkının önünde istedi. Kantarcıların Hüseyin de, Hacı Fettah Efendi de vardı. Hepsi razı oldular, biz de kızı verdik. Evet, Çelebi'nin emniyet ettiği Fettah Efendi ve Kantarcıların Hüseyin Efendi razı oldu, nişanladık. O gittiğinden beri kendisinden hiçbir haber almadık. Ben şehre ticaret için gitmiştim. Hiçbir çete ile münasebetim yoktur. Şehirde bana seni Yunanlılar tutar, dönme, dediler. Ben tüccarım, bana ne yapacaklar dedim. Yunan ordusuna karşı bir şey yap-

1. Bay'a.

mamış olduğuma ve yapmayacağıma, Çelebi isterse, kendi dinime göre yemin edeyim.

— Çelebi soruyor, eğer Yunan ordusu sizi şehre götürürse, orada, Tosun Bey sizin damadınızdır, onu bulur, onun harekâtı hakkında malûmat alır, getirebilir misiniz? O sizden, tabii bir şey saklamaz, ağzını ararsınız.

Ömer Efendi'nin yüzü daha ziyade kapandı. Böyle bir teklifi[1] kabul edemezdi. Fakat reddetmek de tehlikeliydi. Gerçi kabul edip şehre gitmek ve bir daha gelmemek vardı. Yalnız Gülsüm hala ve Aliye'yi tabii rehine diye alıkoyacaklardı. Birdenbire gayri ihtiyarî ağzından:

— Bir defa kızıma danışayım, dedi. O zaman Kumandan başını salladı.

— Kızınızı da buraya çağırınız. Fakat siz ona bir şey söylemeyiniz, Kumandan onu da kendisi istintak edecek[2].

Odada yaver ve tercümanın bulunduğundan dolayı en çok korktuğu tehlikeden artık ürkmeyen ve Aliye'nin zekâ ve iradesine çok itimat eden Ömer Efendi, kapıya doğru gitti ve seslendi:

— Aliye gızım, sen buraya gel!

Aliye odaya girdiği zaman, genç yaverle Kumandan ondan fazla müteheyyiçdiler. Genç muallime, yine eski siyah paltosunu giymiş ve başını siyah örtüsüyle sımsıkı sarmıştı. Küçük yüzü sarı, heyecansız, dudakları ve gözleri insanın kalbini karıştıran tatlı ve güzel renklerine rağmen sakin görünüyordu. Kumandan, genç kız odaya girer girmez ayağa kalkmış, elini uzatmıştı. Fakat Aliye çok vakur[3], çok terbiyeli, bir baş eğmesiyle iktifa etmiş[4],

1. Öneriyi.
2. Sorguya çekecek.
3. Ağırbaşlı.
4. Yetinmiş.

Damyanos'un uzattığı eli o kadar basit ve tabii bir şekilde görmemezliğe gelmişti ki, Damyanos'un elinin meydanda kalması hiddetini tahrik etmemişti[1]. Yalnız onun, uzun siyah kollarından çıkan pembe tırnaklı, uzun parmaklı lâtif ellerine temas edememek mahrumiyetinin verdiği azâbı duymuştu.

Yaverin kalktığı yegâne sandalyeyi göstererek:

— Oturunuz Matmazel, dedi. Aliye'nin kaplan kafesine giren ve tehlike hissetmeyen bir çocuk kadar kendini masun[2] gören bir hali vardı. Etrafındaki heyecan ve kendi derunî kudretini[3] duydukça sükûnu artıyordu. Bununla beraber ilk sual hiç de iyi değildi.

— Siz Tosun Bey'e nişanlısınız değil mi? Tercümana ihtiyaç yok. Siz pekâlâ Rumca biliyorsunuz, bana kendiniz Rumca cevap veriniz,

— Evet, Tosun Bey'in nişanlısıyım.

— Nişanlınızı çok sever misiniz?

— .....

— Cevap vermiyorsunuz Matmazel.

Yaver atıldı:

— Türk kızları böyle lakırdıları konuşmazlar Kumandan. Matmazel utanıyor.

— Pardon Matmazel, Tosun Bey'le muhabere ediyor musunuz?

— Hayır.

— O halde onun uğradığı son felaketi de bilmiyorsunuz?

Genç kızın menekşe gözleri koyuldu, açıldı, Damyanos'un gözleri şimşek gibi karardı ve Damyanos gözlerinden tahayyül edemediği derinliklere kadar batan ve

1. Kışkırtmamıştı.
2. Korunmuş.
3. İçten gelen gücünü.

altüst eden nazarlarla fena halde kızarmıştı. Kızı söyletmek için hazırladığı planı sükûnla tatbik edemeyeceğini hissetti. Damyanos'un bu hissini, eşini tehlikede gören bir dişi aslan gibi bütün hassasiyeti artan Aliye, olduğu gibi anladı. Damyanos'un karanlık kalbini koparan tatlı bir tebessümle:

— Ben de sahi zannettimdi Kumandan, dedi. Damyanos, tamamen bu tebessümün tesiri altında, fakat içi kanayan bir acılıkla:

— Demek nişanlınız tehlikede olsa çok mustarip[1] olacaktınız. Matmazel, deminden nişanlınızı sever misiniz sualime şimdi cevap veriyorsunuz. Fakat çok yazık, sizin gibi tahsil görmüş, güzel bir kız, nasıl oluyor da, bir haydudu seviyor, bu şayan-ı hayret.

İnsanların en nafiz[2] silahı, samimiyet ve zekâdır.

Aliye, çok samimi ve biraz da müstehzi gözlerle Kumandan'a baktı.

— Evet Kumandan! Ben bu haydudu çok seviyorum, siz iyi yürekli bir askere benziyorsunuz. Belki benim kadar bir kızınız da vardır, çok rica ederim, bir daha bana böyle nişanlım için şakadan kara haber vermeyiniz.

Damyanos'a acayip bir şeyler olmakta devam ediyordu. Kadınlara karşı en vahşi ve iptidaî[3] insanların ihtirasını[4] duymuş ve tatmin etmiş bir adamdı. Fakat bu, o hissiz bir arzu ve bütün iradesini esir eden bir iptila[5] yanında bu kadar ince, takatsız[6] bir rikkat duymamıştı. Neler oluyordu?

1. Istırap ve acı çekmiş.
2. Etkili olan.
3. İlkel.
4. Tutkusunu.
5. Düşkünlük.
6. Güçsüz.

Bu katil ve zalim Damyanos, bu her Türk'ü, dişi, erkek bir kaplan inceliği ve vahşetiyle imha[1] eden Damyanos, şimdi bir Türk kızın elinde iradesi çürümüş bir bîçare, en düşkün ve zebûn[2] bir hırsla rikkati müzic eden[3] acayip bir aşk kurbanı olmuştu. İlk defa şahsî menfaat ve emniyeti için, Yunanlılık namına etrafında bir tehlike duyuyordu. Bu kızı kendi Yunanistan'a gönderebilse... Fakat bu, Yunan ordusu için muzır[4] bir hareket olurdu. Çünkü Kantarcıların Uzun Hüseyin'in dediği gibi, bu kıza emniyet ilka etmek[5], muhafızları kaldırmak, Tosun'u tuzağa düşürmek lazımdı. Tosun bu havalide oldukça, Yunan ordusunun arkası tehlikede idi. Fakat bu sararmaya başlayan asma yapraklarından süzülen beyaz ziya içinde bu ince kızın menekşe gözlerindeki her an değişen teessür ve tebessüm, kızıl ve yumuşak dudaklarında oynayan derunî ve hâkim bir kadın kudretinin azıcık rakik[6], azıcık müstehzi hatları ne leziz, ne lezizdi.

Yunanistan'a da, kendi aşkına ve hırsına da hizmeti kâfi değil miydi? Şu kızı kudret elindeyken alsa, Yunanistan'a kaçırsa ve kendisi sonra hastalık bahane edip buradan istifa etse... Evet, evet bu kız büyü yapıyordu, bu kızda sihir vardı. Buna rağmen, acılığında bir samimiyet perdesi olan bir sesle:

— Sizi ben arada gelip görmek, konuşmak isterim Matmazel, artık bu haydut nişanlınızı yavaş yavaş Yunan ordusu unutturacaktır. Atina'dan çıktım çıkalı sizin ka-

1. Yok.
2. Güçsüz, zayıf.
3. Bunaltan.
4. Zararlı.
5. Aşılamak.
6. İnce, narin.

dar akıllı bir insanla konuşmadım. Vaktim boş oldukça buraya geleceğim.

— Bunu yapmayınız Kumandan; benim nişanlım yalnız haydut değil, biraz da eski bir Türk'tür. Bir gün işler düzelirse beni; erkeklerle ne suretle olursa olsun konuştu diye almaz. Yine söylüyorum, siz iyi bir adama benziyorsunuz, eğer beni nişanlımın bir gün almayacağını bilsem yaşamak imkânım yoktur. Siz de, tabiî, ölmüş bir kızla konuşmaktan bir şey anlamazsınız değil mi? Ölüler ne Rumca, ne de Türkçe konuşur.

Damyanos'un karanlık kalbine, kimse elinde kızgın bir demir sokarak böyle oynamamıştı. Fakat bu kızın verdiği azâbda ne tatlı, şimdiye kadar ne hissetmediği bir çeşni[1] vardı.

— Peki Matmazel, nasıl isterseniz öyle olsun. Bakın Yunan erkekleri ne medenî insanlardır. Sizin benden istediğiniz bir şey yok mu?

— Evet Kumandan, mektebi işgal etmişsiniz. Madem ki medenîsiniz, emrediniz, mektebi boşaltsınlar, çocukların tahsili geri kalmasın.

Damyanos, yaverine seri emirler verdi. Sonra genç kızın elini tuttu, hürmetle öptü, arkasına bakmadan çıktı, gitti.

Ertesi gün mektebi Aliye'ye teslim ettiler ve o geceden itibaren, Aliye'nin evinin önünden geçmeye korkan komşular birer birer gelmeye başladılar. Hepsi onun boynuna sarılıyor, derdini anlatıyor ve sürgündeki kocalarını getirtmek, garaz[2] ve mefsedet[3] yüzünden uğradıkları belâdan kurtulmak için, Kumandan'a söylemesini rica ediyorlardı. Aliye hepsini reddediyordu. Kumandan'a

1. Hoşa giden bir özellik.
2. Kin, düşmanlık.
3. Fesatlık.

bir şey rica etse, Kumandan'ın nüfuzu altına girecekti. Kumandan'la konuşmak istemiyordu. Fakat onlar, ümitlerini kesmiyorlar ve mütemadiyen geliyorlar; hâttâ Hacı Fettah Efendi'nin etrafına toplananlar, Hacı Fettah Efendi gözden düştü diye, Ömer Efendi'nin etrafına toplanıyorlardı. Çünkü Ömer Efendi'nin elini ayağını bağlayan, mutlak öldürteceğini iddia eden Hacı Fettah Efendi, hiçbir şey yapamamıştı.

Damyanos, Ömer Efendi'nin evine gittiği o meşhur sabahtan sonra, hakikat Yunan idaresi, kasabada daha emin ve rahat bir şekil alıvermişti. Gerçi Damyanos, Kantarcılardan başka, büyük zenginlerden alacağını almış ve maiyeti de oldukça kesesini doldurmuştu. Bununla beraber gece gündüz evleri basılan, canları, ırzları tehlikede olan halk nispi[1] bir huzur ve asayiş hissediyordu. Bunu, Aliye ile görüşme mi yapmıştı? Aliye, Kumandan'a ne söylemişti? Rumca olduğu için, Ömer Efendi bile anlamamıştı. Fakat herhalde bir tebeddül[2] vardı. Acaba Hacı Fettah Efendi'nin dediği gibi, Aliye, yalandan Müslüman görünen bir gâvur kahpesi de, Kumandan'a efsun[3] mu okumuştu? Herkes, bu efsunun kendilerine temin ettiği huzur ve emniyetten ziyade, ona karşı kalplerinde uyanan yabancı hislerin, şüphelerin tesiri altına giriyor, hatta kendisine çok muhabbetli olan kasaba kadınlarının bile gözlerinde zaman zaman garip ve müteredditt[4] bir şüphe dolaştığını görüyordu. Fakat bu yeni dedikoduyu ve bu yeni hissin sebeplerini Aliye bilmiyordu. Çünkü o, yaver ve Ömer Efendi yanındaki görüşmeden sonra Damyanos bir daha evlerine gelmemiş, onu

1. Önceki duruma göre.
2. Değişme.
3. Büyü, sihir.
4. Kararsız.

yalnız mektepten gelirken, uzaktan otomobille birkaç defa görmüş, şapkasını çıkarmış, selamlamıştı.

Bütün bu tahavvüllerin[1] sebebini yalnız Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'nin bildiğini zannediyordu.

Herhalde Yunan karargâhı kasabada biraz rahatsızdı. Kasabanın eteklerine kadar, erzak kollarına uzaktan ateş ediyorlar, küçük karakollarını ummadıkları zamanlarda basıyorlardı. Bunu Kumandan, etrafta Tosun Bey çetesinin faaliyetine atfediyordu[2]. Kasabaya görünürde bir emniyet vermek, mutlak bu adamı ele geçirmek lazımdı. Bu adam ele geçtiği gün, Aliye, Uzun Hüseyin Efendi'ye vaat edilmişti. Kasabanın içi, Uzun Hüseyin'in emrine verilen sivil Yunan memurlarının faaliyetiyle daima dikkatle tetkik ediliyordu. Fakat hiçbir emare, hiçbir ipucu ele geçiremiyorlardı.

Bütün bu pek resmî ve entrika[lı][3] işler olurken Kumandan'ın içyüzü bütün bütün başka bir cephe ile, bir aşk cephesiyle dövüşüyordu. Kırk beş yaşına kadar her arzusunu tatmin etmiş bir adamın en şedit[4] arzusu, şimdi gelmiş, bir genç kızın kaya iradesine çarpmıştı. Damyanos, Aliye'yi istiyor ve mutlak istiyordu. Fakat bu arzu, haris[5] ve karışık bir şekil almıştı. Yalnız kuvvet ve kudretle kızı elde edip, vücuduna sahip olmak istemiyordu. Kızın kendini, menekşe gözleri arkasında bazan müstehzi bir zekâ şeraresiyle[6] eğlenen, bazan derin ve ateşli olan kızın kendisini istiyordu. Evvela rakiplerini birer birer kaldıracaktı. Tosun Bey en mühimiydi. Onu

1. Dönüşümlerin.
2. Bağlıyordu.
3. Dalavereli.
4. Şiddetli.
5. Hırslı.
6. Kıvılcımıyla.

Uzun Hüseyin'in kıskançlığına, aşkına tevdi etmişti[1]. Evvela Tosun'u Hüseyin Efendi mutlak bulacak, tutacak ve Damyanos imha edecekti. Sonra Uzun Hüseyin'i, parasını aldıktan sonra, imha edecekti. En sonra kızı Yunanistan'a götürecek, kendisi onu servetiyle, ihtişamıyla, çılgın aşkıyla mutlak, mutlak elde edecekti. Bu planı tamamen tatbik etmeden zaafına[2] mağlûp olmamak için, neler neler yapıyordu. Asabını, iradesini yormak için, her gecesi bir sefahat, bir sarhoşluk akşamı oluyordu. İstanbul'dan Beyoğlu'nun güzel Rum kokotlarından[3] iki kadın getirtmişti. Esir alır gibi gözünü, boyunu, şeklini Aliye'ye benzer olması için İstanbul'daki memuruna çok sıkı talimat vermişti[4]. Hakikat, kadınlardan biri ince, uzun kirpikli, mavi gözlü idi. Bundan başka Uzun Hüseyin Efendi de kasaba ve köyde güzelliğiyle meşhur zavallı kadınları toplatıyor, Damyanos'un önüne atıyordu. Bunlar arasında çok şöhret olan, birdenbire zengin olan, süslenen bir kadın da, bakkal Salim'in karısı, camide Aliye'nin acıdığı kadındı.

Fakat bütün bunlar, sabahlara kadar devam eden içki âlemleri, hatta kokain şırıngasına kadar varan cinnetleri, nöbetleri ve hezeyanları[5] yine Aliye'nin top top nemli kirpikleri arasından Ömer Efendi'ye ateşle bakan nefis gözlerinin tatlılığını unutturamıyordu. Otomobille Anadolu'nun sert beyabanlarından geçerken, tozlu, kesif incir bahçelerinin köşklerinde eğlenirken bu gözleri, bu gözlerin güzelliğini, kudretini tamamlayan nar çiçeği goncası gibi kızıl açılan yumuşak dudakları düşünüyor-

1. Bırakmıştı.
2. İradesine.
3. (Fr.) Aşüftelerinden. Oynak, açık saçık kadın.
4. Direktif vermişti.
5. Sayıklamaları.

du. Çok zaman sabaha kadar kendi iradesini ve başını ağır bir kurşuna çeviren içkileri, eğlenceleri arasında neferlerini gönderip Aliye'yi getirtmek istemiş, sora muhayyilesinden böyle bir âlemde, Aliye'nin tatlı gözlerine gelecek istikrah[1] ve nefreti görür gibi olmuş, vazgeçmişti. Bazan uykusuna kadar kendini takip eden bu iki göz hayali karşısında, Hıristiyan olmayan bir büyü tasavvur ediyor, haç çıkarıyor, kemal-i huşûyla[2] kendisini şeytanın kızından kurtarması için İsa'ya yalvarıyordu. Bir gün odasında asılı Meryem Ana'nın resmi önünde böyle bir heyecan içinde yalvarıyor, Aliye'ye bütün Hıristiyan evliyasının gazâbını davet ediyordu. Odada yalnız resmin altındaki kandil[3] vardı. Bu kandilin titrek ziyası üstünde birdenbire Meryem Ana'nın titrediğini, kımıldadığını görmüştü. Bu, belki bir kurtuluştu. Bunun için hâlâ dizlerinin üstünde, fakat gözleri resme dikilmiş, ümitle beklemişti. Resim, başı örtülü, yüzü ince, gözleri önünde, uzun parmaklı elleri dizlerinde, Bizans'ın garip bir Meryem'i idi. Bu Meryem'in başındaki hale[4] hakikat aydınlanmış, Meryem kımıldamış, ince başını kaldırmış, yorgun ve kapalı gözkapaklarını birdenbire açmıştı. O zaman, azâbından kurtulmak için dua eden Damyanos, acı bir sayha[5] ile bir ölü gibi kaskatı, yüzüstü düşmüştü. Canlanan Meryem'in kapalı gözleri altında, Aliye'nin menekşe gözleri vardı.

O gece bir sarhoşluk nöbeti diye bütün karargâhın doktorları tarafından tedavi edilen Damyanos, ertesi sabah Meryem'in resmini kandiliyle beraber odadan kal-

1. Tiksinti.
2. Sonsuz bir içtenlikle.
3. İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.
4. Hıristiyanlıkta aziz sayılanların resimlerinde başları çevresinde çizilen daire.
5. Çığlık.

dırtmıştı. Doktorlar, ona sıkı bir perhiz ve kadınların yerlerine iadesini tavsiye ettiler. O, bunu sessiz ve asık bir yüzle dinledi. O gece karargâhta kaldı ve Uzun Hüseyin'i çağırttı.

Damyanos, müzmin[1] ve müziç[2] bir nöbet gibi onu mütemadî bir işkence içinde tutan bu zalim mahrumiyetin acısını birisinden çıkarmak istiyordu. Bunun için derhal, Hüseyin Efendi'ye çıkıştı.

— Bu sabah yine karakollarımdan Tosun çetesinin burada olduğuna dair raporlar aldım. Sen ne yapıyorsun? Biz geleli iki ay oldu, hâlâ o haydut herifi tutamadın. Bu nasıl şey?

Hüseyin Efendi, başını kurnaz bir tavırla salladı:

— Tutulmasını siz isteseniz tutulurdu, Kumandan?

— Ne demek istiyorsun?

— Ömer Efendi serbest ve herkesle temasta oldukça o adamı tutamayacağımızı ben size daha evvelden söyledim. Eve girip çıkıyor, her adamla konuşuyor, kahvede oturuyor, camiye gidiyor, mutlak Tosun Bey elden ele kızla muhabere ediyor. Fakat Ömer Efendi kalkmadan, kız kasabada yalnız kalmadan, Tosun Bey elimize ipucu vermez.

— Şimdi git, hangi kahvede, hangi saatlerde oturuyor, hepsini öğren, bizim yavere not et, ver; düşüneceğim.

Damyanos yalnız kalınca, hakikaten düşündü. Başını meydana bakan cama dayadı, derin derin düşündü. İçinde garip şeyler oluyordu. Ömer Efendi'yi kaldırmak lazımdı. Fakat Ömer Efendi'yi kaldırınca Meryem'in gözlerinden bile kendisine bakan, günahkâr ve hasta ru-

1. Uzun süreli, kronik.
2. Bunaltıcı, sıkıcı.

hunu her an takip eden kızdan korkuyordu. Bununla beraber, herhalde Ömer Efendi kalkar kalkmaz o, gözlerinde şimşeklerle Kumandan'a gelecekti. Uyuşmuş, zevkin, sefahatin, suiistimallerin[1] yorduğu cümle-i asabiyesi[2] bu hayal karşısında, o kadar kavi[3] ve genç bir titreyişle titredi ki, derhal başını çevirdi, masanın üstündeki zili çaldı, yaveri çağırdı. Yaverle görüşmesi, uzun ve mahrem[4] oldu.

Sonra otomobiline bindi, kasabanın içinde gezmeye gitti. Her türlü itinasına rağmen, mektepten avdet saatini bildiği Aliye'yi bugün uzaktan bile göremedi, başını salladı.

— Şeytanın kızı, gözünde cehennem alevleriyle mutlak yarın odama gelecek, dedi.

1. Görevini, yetkisini kötüye kullanmaların.
2. Sinir sistemi.
3. Güçlü.
4. Gizli.

9

Kârbanı aşk ıssız bir beyabandan geçer[1]

Şeytanın kızı, Damyanos'un bir gün evvelki tahmini gibi, gözlerinde cehennem alevleriyle Yunan karargâhına geldi. Hava biraz soğuk ve yağmur yağıyordu; buna rağmen o sabah Damyanos, en parlak üniformasını giymiş, çizmelerini, mahmuzlarını parlatmış ve her günden fazla itina ile tıraş olmuştu. Odasında güzel kokulu bir çam odunu, büyük ocakta ve demir sobada çıtırdayarak yanıyor[du]. Meydana bakan pencerelerin camları yarıya kadar koyu renk perdelerle örtülmüştü.

Nefer, bir kadının kendisini görmek istediğini söylediği zaman, boğazını tıkayan bir heyecanla "gelsin" dedi.

Aliye'nin sıkı siyah örtüsü ıslanmış, rüzgâr, yumuşak saçlarını şakaklarından sökmüş, solgun yanaklarına dökmüştü. Hâlâ üstündeki uzun siyah paltosu rüzgârla, yağmurla dalgalanırken, ince vücudundan aldığı şeklini muhafaza ediyordu. Aliye'nin dudakları bile al ve ateşin rengini kaybetmiş, yalnız uykusuz ve kederli gözleri, bütün varlığının ulviyetini[2] derinliklerine toplamıştı. Bugünkü kadar, küçük yüzü hiçbir zaman genç ve ruhanî

1. Aşk kervanı ıssız bir çölden geçer.
2. Yüceliğini.

görünmemişti. Bu gün her kirli ve sefih[1] bir zalim gibi, Neron'un[2] Vesta bakiresine[3] duyduğu ihtiras gibi, bu güzel ve ruhanî yüz, Damyanos'un bütün iradesini altüst etmişti. Genç kız ağzını açmadan, o, coşkun ve bütün kaba vücudunu sarsan bir rikkat ve iptila titreyişle:

— Matmazel, evvela şu ocağın yanında üstünüzü kurutunuz, sonra benden ne istiyorsanız onu dinler ve yaparım; emrimdeki bu Yunan fırkası, emin olunuz, sizin arzunuzu her zaman yerine getirmeye hazırdır.

Aliye de, sessizce biraz efkârını[4] toplamış, biraz da hakikat soğuktan, yaşlıktan titreyen vücuduna sükûn vermek için ocağın çatırdayarak yanan güzel kokulu alevlerinin önüne gitmiş, ince ellerini, ıslak eteklerini alevlere uzatarak kurutmaya ve düşünmeye başlamıştı.

Aliye kurunurken o, biraz uzakta, titreyen bir sesle:

— Neniz var, bir kederiniz mi var, diye sordu.

Aliye'nin genç ruhu en kederli, en derin ve dalgalı anlarından birini yaşıyordu. Onun için, çok açık ve samimî bir acılığı vardı. Birdenbire ateşin karşısında pembeleşen yüzünü Damyanos'a çevirdi:

— Babamı ne yaptınız Kumandan, diye sordu.

— Babanızı mı? Babanıza ne oldu?

Aliye'nin genç dudakları etrafında acı ve fazla tecrübekâr iki hat belirdi. Bir senede geçirdiği ıstırap ve tecrübe devresi, bin bir hud'a[5], entrika ile yaşayan türlü

1. Zevk ve eğlenceye düşkün, uçarı.

2. (Lat.) Lucius Domitius Nero Claudius Caesar Drusus Germanicus (37, Antium-68, Roma) Roma İmparatoru (54-68).

3. Vesta rahibeleri. Roma'nın kuruluşu sırasında sayıları dörttü; sonra altı ve yediye çıktı; Patricius ailelerinin kızları arasından çok genç yaşta (altı ile on) başrahip tarafından seçilir, kura ile ayrılırlardı. Çok ileri bir öğrenim görür, evlenemez, çileye girer ve otuz yıl görev yaparlardı.

4. Düşüncelerini.

5. Hile, düzen.

türlü insanlarla teması, onun çok zeki başında, hassas ruhunda, kendisinin de hayret ettiği bir bilgi ve anlayış uyandırmıştı. Damyanos'u şaşırtan bir kudretle gözlerini Yunan kumandanının gözlerine çevirdi. Acı bir istihza[1] ve istihkar[2] ile baktı, sonra tatlı sesiyle:

— Çok rica ederim Kumandan; ben, babamı tevkif ettiğinizi biliyorum. Bunu benden saklamayınız. Onu dün gece meydandan geçerken, Yunan neferlerinin götürdüğünü görenler var.

— Kim görmüş, bana haber verebilir misiniz? Aliye'nin küçük gözünün önünde Durmuş'un cesur küçük yüzü uçtu, derhal başını salladı:

— Hayır Kumandan, söyleyemem.

— O halde size yalan söylemişler.

— Hayır, yalan söylemediler.

Bir an, kumandanlık ruhu gözlerinden hiddetle, amiriyyetle[3] genç kıza baktı, fakat yine onun yaşlı ve ateşli gözlerinin tatlılığı, güzelliğiyle eridi. Çare yoktu. Bu güzel kızın önünde eriyecek, ölecekti. Bir an için ona Yunanlılıktan da, para ve şan, şeref ihtirasından da, kudretinin evvelden verdiği zevkten de daha hâkim olan bu hisse, kendini terk etmek için çıldırıyordu. Onda da, Aliye'nin beklemediği samimi bir his, kaba yüzünü değiştirdi.

— Matmazel oturunuz, sizinle uzun uzun konuşmak istiyorum. Hem babanız için, hem sizin için, hem de benim ve nişanlınız için. Korkmayınız, size bir zarar gelmez. Matmazel, babanızı mutlak kurtarmak istiyor musunuz?

— Tabii değil mi, Kumandan?

1. İnce alay.
2. Hor görme, aşağılama
3. Emir edici şekilde.

— O halde beni dinleyiniz. Ben sizi Tosun Bey'den de, kasabada sizin için birbirini yiyen gençlerden de fazla seviyorum. Sizden başka hayatta bir şey istemiyorum. Kaçmayınız, cevap vermeyiniz. Görüyorsunuz ya sizden ne kadar uzakta duruyorum ve yerimden kımıldamayacağım; sizin üstünüze hücum ederim zannetmeyiniz, yalnız susunuz ve beni sonuna kadar dinleyiniz. Ateşin yanından niçin uzaklaştınız?

— Sizi pencerenin önünde dinleyeceğim Kumandan, yalnız çabuk bitiriniz.

— Çabuk bitirmek mümkün değil. Ben, Yunanistan'ın en zengin adamıyım. Hayatta istediğim her şey oldu. Fakat şimdiye kadar bir şeyi sizin kadar istediğimi[1] hatırlamıyorum. Eğer siz isterseniz, ben sizi alır buradan giderim. Bütün ömrünüzde istediğiniz yerde, en büyük debdebe[1] ile yaşarsınız. Bana öyle nefretle bakmayınız. Ben sizi bir köylü gibi seviyorum. Benim buradan gitmem yalnız babanızı, nişanlınızı kurtarmakla kalmaz, memleketiniz için de bir iyilik olur. Çünkü, Türk toprağında harp eden Yunanlılar arasında benden daha cesur, daha kanlı bir kumandan yoktur. Niçin öyle gözleriniz katılaştı ve daldı. Görmüyor musunuz, sizin için her şeyimi, memleketimi, milletimi feda ediyorum. Ben ki, bütün ömrümde gözyaşı, kan gördüm ve bir şey duymadım. Şimdi...

Çok şayanı hayret bir şey oldu. Bu kaba, kocaman ve kanlı Kumandan, masanın üstüne eğildi, apoletleri sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Aliye vücudunun, ruhunun zerresiyle[2] en şiddetli bir istikrah ve nefret duyduğu bu adamın sarsılan koca-

1. Görkem, gösteriş.
2. Çok küçük parçacık.

man omuzlarına, zalim başına bakarken bin bir düşünce, bin bir hisle zihni perişan oldu. Bütün debdebe, şöhret ve servetini Türk kanı ve Türk malı ile elde eden bu kahredici Türk düşmanı, nihayet, her şeyi küçük bir Türk kızının ayaklarına atıyordu. Dünya ne garip, ne garip bir şeydi. Bazan adam, yirmi üç yaşında birdenbire ne kadar ihtiyar, ne kadar bütün dünyayı kavrayan bir tecrübeye sahip oluyordu.

Fakat biraz şiir, biraz felsefe olan bu his ve fikir çabuk uçtu; hakiki vaziyeti, bütün memlekette teferruatıyla[1] oynanan faciayı gördü.

Ayakta duran Aliye, masanın üzerine eğilmiş ağlayan Kumandan, bu oda, çıtırdayan, temiz bir koku neşreden[2] çam odunları, masanın üstünde Rumca yazılarla duran notlar, bunların hepsine, genç kızın vücudundan ayrılmış ruhu, hüviyeti uzaktı. O, bu odayı, bu odanın faciasını terk etmişti. O, temsil edemediği bir tarzda ruhunun tevsi ettiğini[3], görünür görünmez bir hava gibi memleketi baştan başa istila ettiğini[4] duyuyordu. Aynı dakikada ocağı tütmeyen, kerpiç evlerin hepsinin içinde ağlayan kadınları, sokaklarda mütemadi[5] bir korku ile dolaşan ihtiyar heyulalarını[6], viranelerde[7] ayakları çıplak, nihayetsiz bir ıstırap ve meşakkat[8] içinde ağlayan, sürünen avare[9] ve kimsesiz çocukları görüyordu.

1. Ayrıntılarıyla.
2. Saçan.
3. Genişlediğini.
4. Kapladığını.
5. Aralıksız.
6. Korkunç hayallerini.
7. Yıkılmış veya harap olmuş yapılarda.
8. Güçlük.
9. İşsiz, güçsüz, aylak.

O, yüzlerce yerde aynı dakikada hapsolanları, dayak yiyenleri, ölenleri, Yunanlıların, Kuvayı Milliye'nin, hayatın, bin bir kör kudretinin mütemadiyen mihnet[1] ve işkence içinde tuttuğu halkın hepsini teker teker görüyor, onlarla beraber[miş] gibi, seslerini işitiyor, yüzlerinin derin ve değişmez ezalarını[2] görüyor, hepsiyle beraber duyuyor ve yaşıyordu. Bu, öyle muazzam ve korkunç bir hâile[3] idi ki, bu öyle beşerî[4] bir yangın ve salgın idi ki, bunun içine birdenbire dalan, kafasını ve benliğini kurtarıp bir şey düşünemiyordu.

Sonra, bütün bu muazzam sahne içinde kendini, genç ve zavallı, yalnız Aliye'yi, ayrı bir insan gibi hissediyor; bu acayip ve ruhanî dakikanın Aliye'den talep ettiği[5] şeyin, bütün vücudunun hücrelerini ıstırapla, işkence ile parça parça ayıran ve koparan bir hakikatle beyninde meşale gibi yandığını görüyordu. Bütün tarihte milleti için ölen ve ıstırap çeken kadınlar, ezelî gözlerinde mukaddes[6] bir ışıkla, melek gibi dudaklarında asırların silemediği zafer tebessümüyle Aliye'ye bakıyorlardı. Demek, hayatının bu harikulade dakikası Aliye'den, zavallı, isimsiz muallimeden, o geçen kadınların birinin yapamayacağı kadar ağır ve çirkin bir fedakârlık istiyordu. Bu fedakârlık ne idi? Vazıh[7] bir şey değildi. Yalnız benliğinin her zerresi istikrah ile, isyanla, ıstırapla ayrı ayrı titriyordu.

Damyanos başını kaldırdığı zaman, bir eli pencere-

1. Üzüntü.
2. Sıkıntılarını.
3. Çok acıklı olay.
4. İnsanî.
5. İstediği.
6. Kutsal.
7. Belli.

ye dayanmış genç kızın yüzünü bir beyaz ve ölü mermer gibi donmuş buldu. Bu siyah örtülerin içinde duran kızın canı ve ruhu, bu donmuş vücutta olamazdı. Yalnız mermer gibi beyaz yanaklarından damla damla yaşlar yere düşüyordu.

— Ağlıyorsunuz Matmazel, neniz var, diye ona doğru giderken, Aliye, gözlerini Damyanos'a çevirdi. Hatıra, hayat, her şey yavaş yavaş geliyordu. Bu kadar ruhanî ve güzel bir şey görmemiş olan Damyanos, dün akşam Meryem resminin önündeki korkuyu duydu. İşte bu kızın gözleri, ölü bir resmin gözlerinden kendisine böyle bakmıştı. Nihayetsiz bir korku, nihayetsiz bir ıstırap ve aşkla ellerini kaldırdı. Ta çocukluğunda, insan kanına elleri dokunmadığı masumiyet günlerinde, kuytu ve karanlık kilisenin günlük[1] kokulu mihrabında[2] ölgün kandillerin önünde müphem[3] hutûtuyla[4] kaybolan Meryem'lere nasıl dua ettiyse aynı hisle:

— *Panaiya*[5], *Panaiya*, diyordu.

Damyanos anlayamayacağı bir karışıklıkla kendi aşkı lehine olduğunu hisseder gibi oldu. Bu hissin verdiği cesaretle biraz daha kıza doğru ilerledi. Önüne sarkan, hakikat, Bizans Meryem'lerinin uzun parmaklarına benzeyen narin ellerini almak istedi. Aliye, Damyanos'un kaba ve büyük ellerinin sıcak, muhteris[6] temasını ellerinde hissedince tabii ve iptidaî bir korku ile uyandı; Damyanos'un çirkin yüzü, yüzüne o kadar yakındı ki,

1. Tütsü için kullanılan bir çeşit ağaç sakızı.
2. Umut bağlanan yer.
3. Belirsiz.
4. Çizgileriyle.
5. (Yun.) Allahım.
6. Hırs sahibi.

müstekreh[1] bir yılandan kaçar gibi birdenbire geri sıçradı. Hayır, hayır kendisi sadece küçük ve basit bir muallime idi; bu kasaba için her şeyi yapabilirdi. Fakat Damyanos'a tahammüle iktidarı[2] yoktu. Bu tarihî ve büyük fedakârlıklara o müsait değildi. Aynı dakikada, olgun, altın salkımların arasından süzülen altın ziya içinde, genç, temiz, ateşin bir temasın dudaklarını yaktığı anın leziz titreyişlerini duydu. Artık ondan başka temasa, hâttâ şöhret, hâttâ en büyük bir şan mukâbilinde[3] bile razı değildi. Pek garip bir tarzda, karşısında, ayaklarının altına yalnız şahsi debdebe ve perestişi[4] değil, kendi memleketinin selametini atan bu galiz[5] ve korkunç adamın korkunç aşkı, Tosun'un hatırasını en, en yakıcı bir hatıra gibi tekrar uyandırmıştı. Gözleri büyümüş, yüzü ruhanî hülyalar ve düşüncelerin verdiği fevkalbeşer[6] hissini kaybetmişti. Birdenbire, kendini ve sadece aşkını müdafaa eden etten, kandan, kemikten müteşekkil basit bir genç kız olmuştu. Damyanos'u altüst eden, kudurtan bir kat'iyetle:[7]

— Sizi hiç sevmeme ihtimal yoktur, Kumandan; hiçbir şey mukâbilinde, hatta babamın, nişanlımın ve memleketimin selameti mukâbilinde bile sizi sevemem!

— Fikrinizi değiştirirsiniz zannederim.

— Hayır, ihtimali yok.

— Mesela Ömer Efendi'yi şu meydanda asmaya karar versek...

1. İğrenç.
2. Gücü.
3. Karşılığında.
4. Taparcasına sevme.
5. Kaba, iğrenç.
6. İnsanüstü.
7. Kesinlikle.

Aliye sapsarı oldu.

— Beni tehdit etmek istiyorsunuz. Fakat yemin ederim ki, böyle bir şey yapamazsınız. Çünkü ben, bunu görmemek için derhal kendimi öldürürüm. Herhangi kuvvet, ölüm karşısında âcizdir. Size bir daha söyleyeyim: ölüler ne konuşur, ne sever, ne de sevilir.

Damyanos, kızın sesindeki yeis ve kat'iyetle biraz eridi, fakat yavaş yavaş bu kızı elde etmek için kuvvet kifayet etmediğini[1] hissediyordu. Aliye, birdenbire sordu:

— Babamı bana göstermeyecek misiniz?

— Hayır Matmazel, gidin, düşünün; babanızı kurtarmak, ancak biraz daha lûtufkâr[2] olmakla olur. Siz bugün benden nefret ediyorsunuz, fakat yarına kadar fikrinizi değiştirebilirsiniz.

Ne menhus[3] ve karanlık bir gece geçirdi. Gülsüm hala ölü ve meyus[4] gözleriyle bir şey görmüyor gibi, saatlerce dalıyor, sonra birdenbire başını elleri içine alıyor, bağıra bağıra ağlıyor, bazan onun boynuna atılıyordu.

— Benim güzel gızım, bubanı o kâfirin elinden sen gurtar, diye yalvarıyordu.

Zavallı kız, ne uzun ve ne derin düşünüyordu. Bu iki ihtiyarın hayatında ifade ettiği muhabbet ve himaye, sıcaklık ve vefa, kalbini eziyor, parçalıyordu. İlk defa bunlar bir zincir olmuşlardı. Ne olurdu, İstanbul'dan hiç çıkmasa ve bu içinden çıkılmaz felakete düşmeseydi.

Damyanos'la görüşmesinin ertesi günü, mutlak Ömer Efendi için bir şey yapmak lazım geldiğini hisse-

1. Yeterli olmadığını.
2. İyiliksever.
3. Uğursuz.
4. Umutsuz.

diyor; fakat Damyanos'un talep ettiği şekli düşünmeye bile tahammül edemiyordu. Mektepte çocuklarla meşgul iken, bütün sabah şakaklarında iki çekiç vuruyor, başının içinde ateşli bir burgu, beynini oyuyordu. Yine o gün perşembe idi. Öğle vakti çocukları azat edip[1] çıkınca, mütehayyir[2] ve müterediddit, eve bir türlü gidemiyordu.

Gözünün önünde Gülsüm halanın iyi yüzü ıstırap la mütekallis[3], müşfik[4] gözleri yaşlar arasından ona imdat bekleyen, boğulurken ellerini uzatan bîçare gibi dolaşıyordu. Ne yapacaktı? Ağır ağır, ayakları geri geri giderek kaldırımların üzerinde başı önünde yürürken küçükler, ellerinde çantaları, cüz keseleri, yanından koşup geçiyorlardı. Her küçük yüzde tecessüs ve şefkate[5] benzer bir şûle[6] vardı. Bütün kasaba, Ömer Efendi'nin tevkifini[7] haber almış; yine ilk günlerdeki gibi, bazı ailelerde Aliye'den çekinme temayülü hâsıl olmuştu. Bütün bunlar yine Aliye'ye karşı çok derin bir merak ve alaka uyandırmıştı.

Aliye, tam köşeyi dönerken, küçük bir el geldi, yanında meyus bir vaziyete düşmüş duran elini yakaladı. Yavaşça, bir kabahat işler gibi öptü. Derhal döndü ve eğildi. Küçük Durmuş, yanına sokulmuş, elini almış, açık mavi gözlerinde yaşlı bir taabbütle[8] ona bakıyor, biraz bükülmüş çocuk dudaklarının etrafındaki çizgilere rağ-

1. Serbest bırakıp.
2. Şaşkın.
3. Kasılmış.
4. Sevecen.
5. Acıyarak, koruyarak sevmek.
6. Alev.
7. Tutuklamasını.
8. Tapmayla.

men, kirli yanaklarındaki cazip çukurlar, bir çocuk tazeliği ve güzelliğini muhafaza ediyordu[1]. Durmuş'un yüzü, Aliye'ye karanlık bir odaya giren bir ışık izi gibi tesir etti. Bu küçük yüz, kasaba hayatında bilmeyerek ruhuna yerleşen muhabbet ve güzellik hatıralarının en sevimlilerinden biriydi. Durmuş'un teşrinlerin[2] soğuyan rüzgârlarına rağmen, küçük ayakları çıplak, mintanı hayli ince idi. Fakat bütün bu eskimiş ve yıpranmış kıyafetine rağmen öyle güzel bir kuvvet ve iman veren küçük yüzü vardı ki, Aliye tahlil etmeden[3] bu sıkıntılı vaziyetinde onun birdenbire görünüşünü bir kurtuluş müjdesi gibi telakki etti[4]. Kirli küçük elini kendi uzun beyaz parmakları arasında sımsıkı hapsetti; menekşe gözlerinde küçüğe itimat eden, ondan yardım bekleyen bir çocuk temizliğiyle Durmuş'un gözlerine baktı, kendi gözlerindeki yaşlarla tezat yapan ince bir tebessüm, kızın dudaklarından uçtu.

— Sen söyle Durmuşçuğum, bu defa babamı kurtarmak için ne yapalım?

— Damyanos'a gidelim.

— Bırakmıyor.

— Geçen sefer bıraktı ama.

— Bu sefer bırakmıyor.

— İstersen Hacı Fettah Efendi'ye gidelim. Bu sabah meydanda gördüm, Uzun Hüseyin Efendi ile karargâhtan çıkıyorlardı. İkisinin de yüzü gülüyordu.

— Yüzleri gülüyorsa, çok fena Durmuşçuğum, mutlak babama fenalık gelecek.

1. Saklıyordu.
2. Yılın onuncu ve on birinci ayına verilen ortak ad.
3. Düşünmeden.
4. Kabul etti.

Küçük, müteredditt[1], onun yüzüne bakarken birdenbire karar verdi:

— Haydi Durmuşçuğum. Beni Hacı Fettah Efendi'ye götür.

Yarım saat sonra Aliye, aynı sokağın başında, elinde Durmuş, başı önünde, dönüyordu. Hacı Fettah Efendi ile görüşme, beyninde bir utanç ve isyan levhası gibi kalmıştı. İhtiyar, başında sarığı, elinde tespihi, ocağın karşısında sallana sallana ibadet ediyordu. İhtiyar karısı, başına örtü örtü üstüne, bir köşede dişsiz ve çökük ağzı kımıldayarak efendisinin ibadetine iştirak ediyordu; iki genç ortağı dışarıda, bir taraftan hamur açıyorlar, bir taraftan hafif tertip kavga ediyorlardı.

Evvela, Aliye'yi Efendi'nin yanına götürmek istemediler. Efendi ibadet ediyordu. Herhangi kadın yanına giremezdi. Fakat Aliye, evvela sükûnla, rica ile başlayan talebini biraz yükseltti. Efendi'yi Tosun Bey asacağı zaman böyle yapmamışlardı. Mektebin önünde köpek gibi ulumuşlardı. Nihayet odaya su götüren genç kadınların birinin arkasından odaya kendi kendisine dalıvermişti. Fettah Efendi de, ihtiyar kadın da onun girişini sessiz, fakat tahkirâmiz[2] bir lâkaydi[3] ile telakki ettiler[4]. Aliye, evvela donmuş gibi duran ikisinin gözlerini nafile[5] aradı, ikisi de tespihlerinin üstünde daha kuvvetli bir mırıltı ile "Süphanallah", "Elhamdülillah"ları birbirine katıştırıyorlardı.

Nihayet Aliye, birdenbire Fettah Efendi'nin önüne

1. Kararsız.
2. Aşağılayıcı.
3. Umursamazlık.
4. Saydılar, kabul ettiler.
5. Boşuna.

kadar gitmiş, diz çökmüş, menekşe gözlerinde zorla ve sırf Ömer Efendi'nin selameti[1] toplanan şefkatin[2] verdiği tevazu[3] ile Ömer Efendi için Hacı Fettah Efendi'nin yardımını istemiş ve yalvarmıştı.

Genç kızın bakir gözleriyle, titrek ve samimi sesiyle sarsılan ihtiyar, şeytanî igvâatın[4] tesirine atfetti[5] ve daha şedit[6] bir kinle ve gayzla zavallı Aliye'yi Ömer Efendi'nin üç güne kadar salben[7] idam edileceğini bu sabah Kumandan'dan duyduğunu ve Aliye'nin bu felaketten mütenebbih[8] olmasını, tövbe ve istiğfar[9] etmesini, yüzünü Müslüman kadınları gibi örtüp artık erkekleri günaha sevk eden gençliğini, güzelliğini kapamasını tavsiye etti. Onun da siyah bir delik gibi dişsiz açılan ağzında, iki mutaassıp hud'akâr[10] gözlerinde şeriatı Yunan eliyle bile olsa, Ömer Efendi gibi, Aliye gibi imansızları tedibine[11] bütün ruhuyla şehrayin[12] yaptığını gösteren ayetli, hadisli nutku, Aliye'nin kalbini delik deşik etti. İhtiyarda öyle bir kuruluk, bütün insaniyette, hatta dinde melce[13] ve istinat[14] aramanın boş bir hayal olduğunu gösteren öyle

1. Güvenlik içinde olması.
2. Sevecenliğin.
3. Alçakgönüllülük.
4. Ayartmanın, şaşırtmanın.
5. Yükledi.
6. Yeğin, şiddetli.
7. Asılarak.
8. Uslanmasını.
9. Tanrı'dan suçlarının bağışlanmasını dilemesini.
10. Hilekâr.
11. Haddini bildirmeye.
12. Şenlik.
13. Sığınak.
14. Dayanak

hain ve müstehzî bir gadir[1] vardı ki, Aliye, evvela ağzını açıp, Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği her şeye lanet etmek arzusunu duydu. Sonra kendi de nasıl olduğunu tayin edemeyeceği bir fikir teselsülü[2] ile mevlît akşamını hatırladı. Hayır, din bu değildi, bu çirkin ve galiz Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği şey değildi. Din, nurlar içinde nihayetsiz bir rahmetin, şefaatin tecellisiydi[3]. Kundakta ümmeti için şefaat talep eden Peygamber'in, asi ümmetine melce olan büyük Muhammed'in dini idi. Hacı Fettah Efendi, din perdesine bürünmüş, dünya yüzünde şeytanın insanları tazip[4] için gönderdiği bir mümessildi. Aliye ayağa kalktı. Gözlerindeki yaşlar kurumuştu. İnayetsiz[5] bir istihkar ve istikrahla:

— Sen Kâbe'den gelen bir hacı değilsin, sen şeytanın yeryüzünde bir nevi[6] elçisisin, dedi. Ve Fettah Efendi daha derin bir gayz ve kendinden geçen bir şiddetle onun arkasından:

— Sen İblis'in[7] halis kızısın. Yakında nâ-pâk[8] vücudunu şeriat ateşiyle temizleyeceğiz, diye haykırdı. Ve Aliye çıkarken, genç ortaklar bir ağızdan yumruklarını sallayarak:

— Kahpe, kahpe, diye onu teşyî ettiler[9].

Aliye, Damyanos'a gitmeden, son bir çare olarak ruhunda hakiki bir cehennem isyanıyla küçük Durmuş'un

1. Haksızlık.
2. Zincirleme sürüp gitme.
3. Meydana çıkışıydı.
4. Üzmek.
5. İyilikten yoksun.
6. Çeşit.
7. Şeytan'ın.
8. Temiz olmayan, kirli.
9. Uğurladılar.

elinden tuttu. Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'ye gitti.

Kantarcıların büyük kapısı önünde Durmuş'u bıraktı, girdi. Kocaman toprak avluyu geçince Uzun Hüseyin Efendi'nin karısıyla karşı karşıya geldi. Genç kasabalı, kocasının Aliye'yi almak için teşebbüslerini biliyor; Aliye'ye karşı derin bir nefret duyuyordu. Gerçi Aliye Uzun Hüseyin Efendi'nin evine daha hiç gelmemişti. Fakat kadın onu Latif Ağalarda gördükçe boynuna sarılır, dua ederdi. Toparlak yüzlü, kırmızı yanaklı, siyah, iyi gözlü genç bir kadındı. Aliye'yi görünce elindeki çamaşır torbasını bıraktı, boynuna sarıldı. Fakat Aliye, ayakta derhal Uzun Hüseyin Efendi'yi görmek istediğini söyleyince iyi ve açık yüzü gölgelendi. Aliye, bunun farkında olmadan sırf şahsî bir korunma bakımından:

— Kardeşim, sen de mutlak beraber bulun, bana yardım et, babamı Yunanlılar asacaklarmış, Hüseyin Efendi isterse kurtarır, gel beraber rica edelim, dedi.

Kadın basit bir gururla, daha bu sabah iki nefer yollayıp Hüseyin Efendi'yi Kumandan'ın çağırttığını, eve geldiğinden beri odasında kapalı olduğunu söyledi.

Uzun Hüseyin Efendi odaya birdenbire giren bir elma gibi toparlak ve kırmızı karısının arkasında Aliye'nin sarı yüzünü görünce kalbi uçurumlardan boşluğa düşüyormuş gibi garip bir sukut[1] heyecanıyla sarsıldı, dizleri pelte gibi erimişti. Kadın gülmeye çalışarak:

— Aliye Hanım, bubası için sana iricaya gelmiş. Bir disin de bah, diye söze başladı.

O, kadın lakırdısını bitirmeden:

— Sen git, kahve pişir hele, buyurun Aliye Hanım,

1. Düşüş.

nihayet bizlere de ricaya tenezzül ediyorsunuz[1], diye atıldı.

Bu görüşme Aliye için o günün ikinci büyük utancı ve azâbı oldu.

Evvela Uzun Hüseyin de sabahleyin Damyanos'un, kendisine, [Ömer Efendi'yi] üç güne kadar meydanda asacağını söylediğini tekrar etti. Aliye'nin bu tekitle[2] yüzü o kadar sarardı; büyük gözleri o kadar soldu ve büyüdü ki, Uzun Hüseyin, derhal bundan istifadeye kalkıştı. Hüseyin Efendi, Ömer Efendi'yi Yunanlıların elinden kurtaramazdı. Fakat Aliye isterse, cezasını tahfif ettirir[3], onu yalnız Yunanistan'a sürmek için Kumandan'ı ikna ederdi[4]. Yalnız, yalnız bunu istemesi lazımdı. Zaten Aliye istese de, istemese de Hüseyin Efendi'nin olacaktı. Kumandan öyle vaat etmişti. Fakat Hüseyin Efendi iyi yürekli asil bir gençti. Aliye mesela şimdi...

Aliye, Hacı Fettah Efendi'nin evinde hissettiği azâb ve istikrahtan çok fazla bir iğrenme duydu. Karşısında bu uzun burnu gittikçe iştiha ile[5] çarpılan, uzun, yosunlu dişleri, soluk ve çirkin dudakları arasında manidar ve kibirli bir tebessümle sırıtan, bulanık gözleri en bayağı bir şehvetle perdelenen bu adam, onda nihayetsiz bir tiksinme yaptı. Hüseyin Efendi belagâtıyla[6] ikna edemeyip de daha mutaarrız[7] vaziyete geçtiği zaman, Aliye ömründe unutamayacağı bir feveranla[8] Hüseyin Efen-

1. Kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi veya işi kabul etmek.
2. Sağlamlaştırmayla.
3. Hafifletir.
4. Kandırırdı.
5. Arzuyla.
6. Sözleriyle.
7. Saldıran.
8. Parlamayla.

di'nin sıska vücudunu öyle bir itti ki, rakı ile, sefahatla, en çirkin ve yorucu bir eğlence hayatıyla zaten müteredditi[1] ve bin bir hastalığın sahibi olan vücudu yıldırımlanmış gibi pencereye kadar fırladı. Karısı, elinde kahve fincanı, kapıyı açtığı zaman, Hüseyin Efendi, percerenin kenarına çarparak yaralanan kafasının kanını siliyordu. Yüzü öyle kindar ve korkunç bir nefretle mütekallisti[2] ki, kadın içeriye girip girmemekte tereddüt ediyordu. Fakat Aliye, kendinin olmayan garip ve boğuk bir sesle Hüseyin Efendi'yi tahkir ediyordu.

— Ben, diyordu, babamı böyle kurtarmak istesem sana niye geleyim? Sen ne kadar olsa bir Türk ve Müslüman'sın diye geldim. Sen, Damyanos'tan çok fena, daha çok kâfirsin, eğer ben fena bir kadın olsam, hepinizi Damyanos'a söyler, şu meydanda astırırım.

Aliye odadan, selam vermeden giderken Uzun Hüseyin Efendi'nin ağzından köpükler geliyor, acayip bir sara nöbetiyle bar bar bağırıyordu. O da tıpkı ötekiler gibi Aliye'ye "İblis'in kızı! Kahpe, kanını içeceğim" nakaratını hezeyan[3] arasında tekrar ediyordu. Kapıdan çıktığı zaman, yukarıda isyanın, galeyanın[4] verdiği ateşi sönmek üzereydi. Ömer Efendi'nin yuvarlak, iyi yüzünü, Gülsüm halanın ıstırabını olanca hakikatıyla görüyor, bunun karşısında zebun[5] ve faydasız olmak, onu çıldırtıyordu. Demek ki, sevdiği bu iki insanı ancak Damyanos'la Hüseyin Efendi'ye karşı istikrahının arasından intihap yapmakla[6] kurtarabilirdi. Fakat bunu düşünür düşünmez

1. Soysuzlaşmış.
2. Kasılmıştı.
3. Saçmalama.
4. Coşmanın.
5. Güçsüz, âciz.
6. Seçmekle.

vücudunun her zerresinden uyanan bir hatıra, gözünün önünden altın salkımlardan süzülen altın ziyada dudaklarına dokunan dudakları, biraz soğuk, fakat kalbine kadar giden altın gözleri, siyah mintanı altında uzanan kavi erkek kolunu uyandırıyordu. Ah ne olur, bu bin bir belâ ve mihnet içinde tek başına, yeisle, çaresizlikle didişen genç vücudunu bu iki kol, dünyadan, dünya mihnetinden alsa götürse; onun erkek omuzları bu zavallı, zayıf kadının yüklerini alıverseydi:

— Durmuş, dedi; seninle bizim bahçenin arkasındaki incir bahçesine gidelim, oturalım. Biraz başım dönüyor. Seninle beraber bir düşünelim, olmaz mı?

Durmuş, birdenbire durulan, ciddileşen gözleriyle ona baktı:

— Senin karnın da acıkmıştır Hocanım. Seni orada koyayım da, sana biraz ekmek, katık getireyim mi?

Hayatta yegâne sevgi ve istinat[1] noktası gibi yanında yürüyen küçüğe nihayetsiz bir muhabbetle sarılmak istedi. Fakat biliyordu ki, bu küçük adam, büyük bir erkek gibi ehemmiyet verilmekten hoşlanır ve onun için sadece küçük kirli elini sıktı. Garip bir rikkatle[2], çocuğun çok karnı acıkmış olacağını düşündü. Gözünde yaşla:

— Sahi Durmuşçuğum, git sen ekmek peynir al, bahçeye getir, orada seninle bir meclis kuralım, düşünelim.

Meydan kararmıştı. Henüz Damyanos karargâhının lüksünü yakmamışlardı. Aliye, Durmuş'tan ayrılırken onun derhal dönüp eve gitmesini tembih etmişti. Hâttâ karargâha girdikten sonra merdiven başının camlarından dışarıya bakmış, kalbinde taşıdığı nihayetsiz kesel[3] ve is-

1. Dayanak.
2. Acımayla.
3. Uyuşukluk.

tıraba rağmen, çocuğun gidip gitmediğini görmek istemişti. Çocuk hâlâ ayakta, bacakları ayrık, yüzü karargâha müteveccih[1] duruyordu ve meydanın kararan havasında, çocuğa doğru yürüyen bir gölge görür gibi olmuştu. Belki geçirdiği endişe ve felaket saatlerinin tesiriydi. Fakat herhalde bu gölge vehmi[2], onun kalbinde aşina[3] ve sevgili bir heyecan ve hatıra uyandırmıştı. Onun için Kumandan'ın yanına girerken hissettiği istikrâh ve korkuya rağmen sarı yüzü pembeleşmiş, güzel gözleri en tatlı ateşleriyle yanıyordu.

Küçük Durmuş, gözleri karargâhta, Aliye'nin kaybolduğu kapıya küçük kalbini kuvvetle çırpındıran bir heyecanla bakıyordu. Anadolu'nun on on bir yaşında en mesut, en mert, en dünyanın kimsesizlerine kendini yardım etmeye mecbur bilen garip çocuklarındandı. Aliye'nin mektebine gitmeden iki sene evvel, ölmüş babasının dükkânında amcasına çıraklık ederek annesine gündelikleriyle bakmıştı. Nihayet annesi, Latif Ağaların evine gündelikle yerleşmiş, oğlunu okutmaya karar vermişti. Çocuğu dükkânda çok müfit[4] gören amcası da onun biraz hesap filân öğrenmesini, ileride kâtip tutmaktan müstağni olmak[5] için istemiş, izin vermişti. Ömrünün en taze senelerinde aziz anasının bütün yükünü omuzlarında taşımaya alışmış olan bu küçük erkek kalbi, dünyanın en cesur, en âlim, en harikulâde mahlûku[6] diye telakki ettiği muallimenin, kendi masum[7] kalbiyle en zayıf, en

1. Yönelmiş.
2. Kuruntusu.
3. Bildik.
4. Yararlı.
5. Kurtulmak.
6. Yaratığı.
7. Günahsız.

kimsesiz ve en kardeş tarafını sezmişti. Onun için gayri şuurî bir tarzda ona yardıma kendini sevk eden itiyat[1] yanında, bir de bu fevkalâde muhabbet vardı. Zihninde karargâhın lüksleri yanıncaya kadar beklemeye karar vermişti. Fakat karanlık derinleşiyor, lüksler yanmıyor, süngülü Yunan neferleri gelip geçiyorlardı. Küçük kalbi biraz daha atıyor, dizleri biraz titriyor ve çocuk ruhunun uzaklaşmak arzusuyla, Aliye'ye karşı duyduğu müşfik[2] bir köpek yavrusu kadar kavi[3] olan bağı, o korku noktasından ayrılıp ayrılmamak için birbiriyle mücadele ediyordu.

Vücuduna birdenbire sarılan bu kudretli şey ne idi? Birdenbire anlamadı. Korkudan bağıracak kadar bile dermanı kalmamıştı.

— Korkma yavrum, sana bir şey soracağım.

Ahenktar[4] ve aşina gelen bu güzel erkek sesinin kime ait olduğunu düşünmedi bile; karargâhın lüksleri yandı ve o, kendisini acele ile çeken ve aydınlık sahasından uzaklaştırmak isteyen adamın yanında bir küçük çocuk itimadıyla yürüdü.

— Aliye niçin Yunan karargâhına gitti?

Birdenbire küçük yüzünü kaldırdı. Başındaki siyah başlık arasından bakan kumral yüzü, ziyanın arkadan gelmesine rağmen, gölgeler içinde tanıyacak gibi oluyordu. Birdenbire kalbi daha kuvvetle atmaya başladı. Korkusu yanında, çocuk kalplerine çok kıymetli olan bir nevi fevkaladelik ve masal havası sezer gibi oluyordu. Evet tanımıştı. Bu, aynı meydanda çok eski günlere ait gibi görünen ve bütün mektep çocuklarının unutamadı-

1. Alışkanlık.
2. Sevecen.
3. Güçlü.
4. Uyumlu.

ğı bir hadisenin küçük zihninden uçtuğunu görüyordu. Heyecanla, tecessüsle, belki de sevinçle:

— Siz Tosun Bey'siniz, değil mi, diye sordu.

— Nereden bildin yavrum?

— Hiç bilmez olur muyum?

Sonra yavaş yavaş onunla ilerlerken Yunanlılar girdiği zamandan beri geçen vakayii anlattı. Ömer Efendi'nin son felaketini ve Aliye'nin Kumandan'ı yumuşatmak için oraya gittiğini, sabahleyin geçen o acı ve faydasız müracaatları hep anlattı. Tosun Bey bunları dinlerken, yanındaki küçüğü unutmuş gibi, dalmış ve uzak görünüyordu. O zaman Durmuş, onun elinde gevşeyen kavi elini çocuk parmaklarıyla sıktı.

— Siz şimdi askerinizi getiriniz. Yunanlıları kovunuz, Aliye Hanım'ın babasını kurtarınız, olmaz mı, dedi. Çocuğun lakırdılarıyla uyanan Tosun, gözlerinde katılaşan, soğuyan düşüncelere rağmen, çocuğa muhabbetle gülmeye çalışarak:

— Şimdi bana bak, senin adın ne küçük asker?

— Durmuş.

— Âlâ Durmuş. Sen şimdi meydanda dolaşır, Aliye Hanım'ın çıkmasını beklersin. O çıkınca, yanına gidersin, onu evinin arka sokağından götürmeye çalışırsın. Ben, incir bahçelerinde bekleyeceğim. Fakat sakın bir şey söyleme. Yalnız arka sokağa gelince, sen kaç.

— Niçin, diye sorarsa.

— Ben bilmem, sen bir çare bul, onu oradan getir; haydi bakalım, Yunanlıları kovunca seni çavuş yapacağım.

— Ya Aliye Hanım?

— O... O, ne olacak o zaman görürsün. Haydi arş bakalım.

Küçük başı önünde, yavaş yavaş uzaklardan karargâhın kapısını gözetlemeye başladı. Sığındığı duvar kö-

şelerinde küçük vücudunu lüksün altındaki süngülü nöbetçiler görüyor zannediyordu. Fakat beyninde bir ışık, harikulade bir oyunu aydınlatan bir ışık vardı. Tosun Bey süvarileri önünden bütün bu kadar korktuğu süngülü Yunanlılar kaçarken kendisi çavuş nişanlarıyla, süvarilerle beraber koşuyordu ve o zaman Aliye Hanım ne olacaktı? Zihninde bu cümle saat gibi işliyordu.

— O... O zaman ne olacak, o zaman görürsün! Ve o zaman hakikat görülür.

Yine beyninde bu cümle bir saat gibi işledi. Fakat o zamana kadar daha hayli uzun hâdiseler ve vak'alar vardı.

Damyanos, Aliye'yi kırk sekiz saatten beri müthiş bir sabırsızlıkla bekliyordu. İki akşam hemen sabaha kadar içmiş, son sahnenin teferruatını[1] tekrar tekrar yaşamıştı. Ömer Efendi'yi idam edeceğini, Hacı Fettah Efendi'ye ve Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'ye mahsus söylemiş, kasabada şuyuunu[2], Aliye'nin kulağına gitmesini istemişti. Fakat, o kararına rağmen, kalbinde bir korku vardı. Türkler, umumiyetle garip ve hislerini izhar etmeyen[3] adamlardı. Kız, ona, babasını öldürürse intihar edeceğini söylemişti. Kafasında, kızın, "Yemin ederim ki, bunu yapamazsınız, çünkü ben, bunu görmemek için mutlak kendimi öldürürüm," dediğini hatırlıyordu ve kendi kendine şimdiye kadar duymadığı bir acı ile Aliye'nin ölü vücudunu tahayyüle kalkışıyor, sonra bir deli gibi, "Ölüler ne konuşur, ne sever, ne sevilir," diye haykırıyordu. Hayır, hayır imkânı yoktu. Fakat ikinci gün geçip de Aliye görünmeyince, telaşı ve asabiyeti arttı. Bu

1. Ayrıntılarını.
2. Duyulmasını.
3. Açığa vurmayan.

gün geçer de gelmezse, mutlak yaveri gönderecek, sorduracak, onu tatmin ve teselli edecekti. Belki bir saatten fazla meydana inmeye başlayan akşam karanlığına gözleri iki ok gibi dalıyor; gelen, geçen her gölgede Aliye'nin narin ve güzel endamını[1] arıyordu. Nihayet, o da ümidi kesmiş ve masasına dönmüştü ki, şiddetle kapı vuruldu ve yaver "Türk kızı, güzel Türk kızı geldi," dedi.

Aliye'nin gelişini Damyanos geçirdiği endişe ve korkudan sonra büyük bir heyecan ve hayranlıkla karşıladı. Şaşkın ve Aliye'yi sağ görmekten son derece mesut:

— Çocuğum, çocuğum, nihayet geldiniz, dedi.

Aliye, Kumandan'ın bu acayip kabulünden bir şey anlamamış olmakla beraber, babası için hayır addetti.

— Babamı bırakacak mısınız, Kumandan, diye sordu.

O, ellerini ovuşturuyor, cam gözü yine mıhlanmış gibi dururken, öteki sevincinden fırıl fırıl dönüyordu.

— Siz isterseniz, Matmazel.

Aliye'nin genç ve ince kaşları çatıldı:

— Babamı bırakmak için benim size teklif edeceğim bir şey yoktur. İsterseniz tarlalarını alınız, satar para yaparsınız, canını bize bağışlayınız.

— Benim ne kadar zengin olduğumu bilmiyorsunuz, Matmazel. Ben Ömer Efendi'nin tarlasını ne yapayım? Bakın, benim ne kadar iyi adam olduğumu size ispat edeceğim. Belki o zaman biraz beni seversiniz, bizim divanıharp, babanızı mutlak asmak istiyor; ben, olsa olsa onu Yunanistan'a sürdürebilirim. Bunu da yaparsam, en büyük iyilik olur. Fakat siz, bana teşekkür etmez misiniz?..

Aliye'yi odada görmekten aklı başından gitmiş ço-

1. Bedenini.

cuk gibi ellerini ovuşturarak aşağı yukarı yürüyordu. Aliye, yine kaşları çatık:

— Hiç olmazsa babamı bugün görmeye müsaade etmez misiniz?

— Hayır çocuğum, yarın bu zaman geliniz, göstermek için emir veririm.

Aliye, çıkmadan durdu. Kumandan'a, güzel gözlerine verebildiği en kat'î ve sert nazarlarla baktı:

— Babamı sakın asmaya kalkmayın, bundan bir şey kazanamazsınız. Çünkü tekrar ediyorum, ben mutlak o zaman kendimi öldürürüm.

Sonra birdenbire kapıyı kapadı, Kumandan'ın yanından çıktı.

Aliye, Yunan karargâhından çıkarken Ömer Efendi'nin serî bir idamdan kurtulmak imkânının kalbinde büyük bir meserret[1] yapması lazım geleceğini düşünüyordu. Halbuki öyle değildi. Onun Yunanistan'a sürülmesi, oralarda sefalet içinde geçireceği hayat, burada Gülsüm hala ile kendisinin biçareliği, Uzun Hüseyin Efendi'nin düşmanlığı, Kumandan'ın müstekreh[2] aşkı, bütün bunlar teferruatıyla tahammül edilmez, işkence ve ıstırap dakikalarını gözlerinin önüne getiriyordu. Hayatında bu kadar yorgun, bu kadar meyus[3] olmamıştı. Akşam, Gülsüm halaya ne diyecekti? Sonra ertesi gün, Kumandan'dan Ömer Efendi'yi görmek için izin alırken, geçecek sahne, bunlar hep titrediği, korktuğu anlardı. Bütün hayatı belki bundan sonra, bu korku ve sıkıntı dakikalarıyla geçecekti. Esasen Uzun Hüseyin Efendi'nin eline düşmemesi, Kumandan'ın kendisine karşı duyduğu

1. Sevinç.
2. İğrenç.
3. Umutsuz.

bu müstekreh aşktan ileri geliyordu. Hayat çok zor, çok zor olmuştu. O, uzun meydanı geçerken genç kalbinde şimdiye kadar hissetmediği bir kırıklık, bir bıkkınlık taşıyor ve ölmek, hakikaten ölmek istiyordu. Hayatının güzide[1] saadeti, bu kasırgalı, korkunç felaket arasında bir an parlamış, çakmış, geçmişti. Ne bekliyordu? Ne bekleyebilirdi? Bu Tosun Bey nasıl adamdı? Acaba bu en uzun hayattan uzun olan saadet saatinde bağlandığı bir adam kendisine hiç kimse ile bir tek haber gönderemez miydi? Acaba o da sağ mıydı? Ne umumî ve ezelî bir ümitsizlik ve karanlık vardı. Şüphe yok, ölmek istiyordu.

— Arka sokaktan gidelim Hocanım.

Birdenbire durdu. Durmuş duvarın gölgesinden sıçramıştı.

— Sen gitmedin mi Durmuş?

— Hayır, sizi bekledim, arka sokaktan gidelim.

O kadar yorgun ve bezgindi ki, çocuğa niçin olduğunu sormadı bile; elini çeken küçük pençeye takıldı, yürüdü, gitti ve giderken Durmuş, Aliye'nin itirazsız, sualsiz yürüyüp gelmesine hem hayret ediyor, hem çok seviniyordu. Sokağa daldılar ve biraz karanlıklaşan yamru yumru taşlar üzerinde sendeleyerek ilerlediler. İncir bahçesinin kerpiç duvarının yıkık bir yeri vardı ki, gündüz Durmuş'la beraber oradan bahçeye girmiş, peynir ekmek yemişlerdi. Orada Aliye de çocuk da gayri tabii[2] bir hisle durdular. İçeride ağaçların koyu karanlığında bir zulmet[3] kümesi kımıldanıyor gibiydi. Bir ses, aşina bir ses, yavaşça çağırdı:

— Durmuş, Durmuş; buraya giriniz.

1. Seçkin.
2. Acayip
3. Karanlık.

Hayatın bazı ezelî anları vardır ki ne müddeti, ne şekli, ne tarifi vardır. Sadece bir tahassüs[1] sadece bir hayat sarsıntısıdır. İncir bahçesinin karanlık ağaçları altında Aliye, Tosun'un demir kolları arasında bir an evvel ölümler temenni ettiren[2] bütün kaygılarından, yüklerinden, ıstıraplarından sıyrılmış; bir kuvvet, heyecan ve bir vecd[3] içine kendini salıvermişti. Ne düşünüyor, ne kendisinin vücudunu saran kavi ve kadir[4] varlıktan ayrı bir varlık olduğunu hissediyordu. Hatta bir çocuk gibi boğula boğula ağladığını, gözlerinden o kadar uzun gelen elem[5] günlerinin topladığı zehirlerin aktığını, boşaldığını hissediyordu. Karanlıkta bin bir kâbus[6] içinde çırpınan biçare bir çocuğun fena rüyadan uyanıp da anasının kollarını duyduğu zaman bundan daha emin ve mesut olması kabil değildi.

Ağacın dibine yan yana çömelip konuşmaya başladıkları zaman, ikisi de söyledikleri şeyden ziyade, birbirlerinin sesinin uyandırdığı vahşi saadeti duyuyor ve anlıyordu. Tosun, ne şayan-ı hayret şeyler söylüyordu. Mutlak pek yakında taarruz[7] olacak, Türk ordusu kasabayı kurtaracaktı. O zamana kadar Aliye'nin Yunanlıların şüphesini tahrik etmeden[8] burada kalması, kasaba ahvalinden[9] onu haberdar etmesi lazımdı. Aliye, Uzun üseyin'in edepsizliğini, Hacı Fettah Efendi'nin hiyanetini

1. Duygulanım.
2. Dileten.
3. Kendinden geçme, esrime.
4. Güçlü.
5. Acı.
6. Karabasan.
7. Saldırı.
8. Kışkırtmadan.
9. Durumundan.

birer birer anlatmış, hatta Damyanos'un kendisine karşı aldığı vaziyeti de anlatmıştı. Nihayet, nihayet tahammülü[1] kalmadığını, kendisini alıp buradan kaçırmasını rica ediyor, Tosun'un emirberi[2] gibi çalışacağını vaat ediyordu...

Tosun, bu korkmuş, bir küçük kız gibi başı kolları üstünde yalvaran sevgiliyi niçin alıp derhal götürmüyordu?

Aliye kasabadan çok, hayattan çok, belki belki (dudakları titriyordu) memleketinden çok, Tosun'u seviyordu. Fakat Aliye bunları söylerken, o, katı ve kuru eliyle genç kızın yumuşak dudaklarını kapamıştı. Çok kısık, fakat kat'î bir sesle:

— Sen, benim nişanlımsın, aşkımızın memleketimizden ayrı bir yeri olamaz; burada kalacaksın, bu hafta zarfında Yunanlıların askerini, kuvvetini, cephanesini koyduğu yeri öğreneceksin. Burada bir hafta sonra aynı saatte belki ben, belki Kaptan Selim bulunacak, sen gelirsin, yahut bir kâğıt yazar, Durmuş'la gönderirsin, dedi. Sonra daha kısık bir sesle ilave etti:

— Allahaısmarladık Aliye, korkma, seni ben biliyorum. Dünyanın en kavi kumandanı sana bir fenalık yapmaya kadir değildir, haydi yavrum git.

Aliye, Gülsüm halanın kolları arasında Ömer Efendi'nin hayatı masun olduğunu[3] söylerken bir daha gözyaşı fırtınası içinde boğulur gibi hıçkırdı. Çok mesuttu. Genç vücudunun her zerresinden hayat yıldırımı geçmişti. Fakat, kendisinin Tosun'a karşı aşkıyla Tosun'un kendisine karşı aşkında çok müthiş bir fark vardı. Tosun, onun için yegâne şeydi. Fakat Aliye, Tosun'un hayatını

1. Dayanma gücü.
2. Emireri.
3. Korunduğunu.

sarsan bütün ihtiras içinde sadece bir parça, bir zerre idi. Zavallı küçük kız bilmiyordu ki, aynı kudretle birbirine [bağlı] olan büyük aşkların hepsi masallardadır. Kendi bâkir kalbinin taşıdığı, bütün dünyasını dolduran aşk sahrasında tek ve yalnızdır. Garip bir hissikablelvukuyla[1] kendisinin Tosun'a her şeyi (her şey nedir, henüz bilmiyordu) vereceğini, Tosun'un gece geçen gemiler gibi onun ıssız hayatında bir defa ışığını gösterdikten sonra geçeceğini hissediyordu. Bilmiyordu ki:

"Kârbanı aşk ıssız bir beyabandan geçer."

1. Önseziyle.

10

Fırtınadan evvel

Ömer Efendi, Atina'ya sürülmüş, tarlalarının bir kısmına Hacı Fettah Efendi sahip olmuştu. Kantarcıların Hüseyin Efendi, Aliye'ye sahip olmayı beklerken bu, Damyanos ancak Tosun Bey'in ele geçirilmesinden sonra kabil olacağını söylemişti. Bundan dolayı Hüseyin Efendi hayli Yunanlılara küskün ve gizliden gizliye kendisine Kuvayı Milliye süsü vermeye başlamıştı. Biraz milli harekete taraftar telâkki ettiği[1] her adama Yunan idaresini, Damyanos'u çekiştiriyor, bunun arasında da Aliye'nin Kumandan'a yüz verdiğini, babası idam edilecekken, onu sürgün ile kurtardığını, binaenaleyh[2] şayet Türk kuvvetleri gelirse evvela Aliye'nin ceza görmesi lâzım geldiğini söylüyordu. Bununla beraber, yine Damyanos'un âlemlerine devam ediyor, ona her türlü zevk malzemesi ve zemini hazırlıyordu. Damyanos, Aliye'nin, Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi'nin düşmanlığı karşısında, er geç kendisine dehâlet[3] edeceğine, etmezse onu Atina'ya göndereceğine kani bulunuyordu[4].

1. Saydığı.
2. Bunun için.
3. Birinin merhametine ve himayesine sığınma.
4. İnanıyordu.

Fakat Damyanos, Aliye için kurduğu hulyalar tahakkuk etmeden, Orta Anadolu'dan Yunan vaziyeti hakkında Atina'da izahat vermek üzere payitahta[1] davet edilmişti. Buna sebep, yalnız Anadolu'daki Yunan ordusunda, en milliyetperver[2], ahvale vâkıf[3] Kumandan diye tanınmış olmasından değil, biraz da maiyetinin[4] son zamanlarda Damyanos'un iade ettiği nispî[5] muntazam idarede kâfi derecede çalamadıklarından âmirlerini Atina'ya jurnal etmeleriydi:[6] "Damyanos, bir Türk kızına âşık olmuş ve Yunan menfaatlerini[7] feda etmiş" vadisinde[8], Yunan ordusunda, aleyhine propaganda vardı.

Damyanos, kasabadan ayrılırken Aliye sıtma ile karışık, teşhis edilmeyen bir hastalıktan yatıyordu. Damyanos, vekilini çağırdı. Çok sıkı emirler verdi. Evvela Aliye'yi serbest bırakıp, Hüseyin Efendi'ye ve Yunan memurlarına tarassut ettirmek[9] ve Tosun Bey'i bu sayede mutlaka elde etmek; sonra Kantarcıların servetini elde etmek için, onlara vurulacak darbeyi mutlak Tosun Bey'in tutulmasına kadar tehir etmek[10] lazımdı. Kasabanın etrafında Tosun Bey kuvvetleri ve dahilinde Kantarcıların ailesi gibi bu kadar nüfuzlu bir eşraf ailesi Yunanlılara düşman olursa Yunan kuvvetlerinin mevkii, çok emin sayılamazdı. Kendisi kolordu kumandanı ola-

1. Başkente.
2. Ulussever.
3. Durumları bilen.
4. Üst görevlinin yanında bulunan kimseler.
5. Önceki duruma göre.
6. Biriyle ilgili olarak yetkililere verilen kötüleme, ihbar bilgileri.
7. Çıkarlarını.
8. Yolunda.
9. Gözetletmek.
10. Ertelemek.

rak mutlak yakında avdet edecek[1] ve vekili, Yunan idaresi için en faydalı olan emirlerini ifa ederse[2], o zaman mükâfat görecekti. Damyanos, Aliye'ye ait bu emirleri verdikten sonra, kasabadan hareket etti, gitti. Damyanos'un çok aleyhinde olan yeni idare, onun aksi ve zalim tabiatından, Atina'daki nüfuzundan, belki de hakikat kolordu kumandanı olarak kendilerini ezmesi ihtimalinden korkarak, şiddetlerinde, hırsızlıklarında muayyen bir hudut dahilinde kaldılar. Fakat hepsi, Damyanos gelmeden bir vesile bulmak[3], Kantarcıların büyük servetini, hâttâ Hacı Fettah Efendi'nin, Damyanos sayesinde bir kısım halka zulüm ederek elde ettiği serveti mutlak ele geçirmek istiyorlardı. Damyanos gittikten bir ay sonra, Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi aleyhine Tosun Bey'le teşrikimesai[4] ediyor diye sahte raporlar icat ettiler ve bahara kadar Tosun Bey'i elde edemezlerse onu tevkif edeceklerini söylediler. Hacı Fettah Efendi'nin de kasabada Yunanlılar vasıtasıyla elde ettiği nüfuzu kırmak için, ona düşman olan Latif Ağa'yı tutmaya, Hacı Fettah Efendi Yunanlılar namına[5] ahaliye zulmediyor[6] diye onu da tazyike[7] başladılar. Çok garip olarak, bahara doğru kasabada en koyu Yunan taraftarı ve Yunanlıları kasabaya davet etmiş olan Hacı Fettah Efendi ile Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi, yavaş yavaş hem servetlerini, hem de şahıslarını muhafaza için Türk ordusuna taraftar olmak, onların gelmesini temenni etmek zaruretine düştüler.

1. Geri gelecek.
2. Yerine getirirse.
3. Sebep yaratmak.
4. İşbirliği.
5. Adına.
6. Eziyet ediyor.
7. Zorlamaya.

Bütün bu tahavvüller[1] ve karışık menfaatlerin, siyasetlerin çarpışmasından Aliye, biraz görünür görünmez bir rahata erişti. Ömer Efendi'den muntazam haber alıyorlardı. Bundan başka o, küçük Durmuş vasıtasıyla Tosun Bey'le muntazaman mektuplaşıyordu. Hatta iki defa beşer dakika aynı incir bahçesinde Tosun'la görüşebilmişti. Bu kadar küçük şeyler bile hayatına harikulâde bir saadet getirmişti.

Vaziyetin ne kadar mütehavvil[2] olduğunu, kendisinin ne yaman tehlikelerle sarıldığını hissedemeyecek kadar yeni hayatının cazibesine kapılmış, bunun dünyada en emin, en ebedî bir şey olduğuna, herhangi zavallı bir aşk hastası gibi, razı olmuştu.

Bahar ve yaz, kasabaya en muhteşem, en şa'şaalı güzelliği, bahçelerinin olgun ve altın üzümleri, bal akan incir zenginliğiyle geldi. Havalar, öyle içinden akan sıcaklıkla, mis kokan, insanı bayıltan bir temasın mutlak cazibesiyle Aliye'yi sarmıştı ki, o, Damyanos'un korkunç gölgesinin silindiği bu inayet[3] ve güzellik memleketinin düşmanı da musibet[4], felaketi de fena bir rüya gibi uçup gidecek zannediyordu. Hiçbir zaman bu kadar çok sevmemiş, hiçbir zaman bunun atisi[5], saadeti için bu kadar ümide düşmemiş, hiçbir zaman [kasabanın] çocukları, ihtiyarları ve bütün halkıyla bu kadar alakadar olmamıştı. Fakat bütün bu günler arasında uzak, fakat müthiş bir tehlikenin alâmetleri belirdiğini görmüyordu. Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi'yi hain bilen halk,

1. Dönüşümler.
2. Değişken.
3. İyilik.
4. Ansızın gelen felaket.
5. Geleceği.

onlar etrafında Yunan aleyhtarı diye yapılan telkinata[1] kapılıyor, Aliye'nin şüpheli bir mahlûk olduğuna dair bu iki adamın gece gündüz neşrettiği[2] masallar, ahalinin aşağı tabakasında, tesirini çok az bile olsa, göstermeye başlıyordu.

İşte kasaba da bu vaziyet içinde ağustosa kadar bocaladı durdu.

1. Aşılamaya.
2. Yaydığı.

11

Cephanenin atıldığı akşam

Yine sarı bir sonbahar ayı, ılık ve berrak mavi boşluktan kasabanın damlarına bakıyordu. Yine açık beyaz perdeler arasından olgun, altın salkımları parlıyordu ve yerdeki yatağında uyanık Aliye, kasabada son haftadaki garip manevi havayı tahlile çalışıyordu. Ne oluyordu? Herhalde Yunanlılarda bir endişe, bir düşünce vardı.

Kasabadan harice, hariçten kasabaya Yunan askeri girip çıkıyordu. Fırtınadan evvel, tutulacak kadar, dokunulacak kadar ağır vücudu hissedilen gayri tabii bir sükûn vardı. Bundan başka, kahvelerin, dükkânların önünden geçerken, hatta alışveriş ederken ahaliyi zihnen meşgul ve köşelerde birbirleriyle fısıldaşır buluyor. Hatta küçük çocukların yüzünde bile garip bir tecessüs ve intizar[1] vardı.

Son bir aya yakın Tosun'dan da hiçbir haber almamıştı. Bütün bunları birbirine katarak içinden bir duygu, ona, Türk ordusunun Yunanlılarla çarpışmaya ya başlamış veya başlamak üzere olduğunu söylüyordu. Bu his, çocuklar gibi onun içini şiddetinden acıdan bir se-

1. Bekleyiş.

vinç çarpıntısıyla mütemadiyen sarsıyordu. Taarruz[1] başladı mı? Herhalde, bundan açık bir surette bahsetmemekle beraber bu hissi, gayri şuurî[2] bir tarzda etrafına yayıyordu. Gizli gizli kasabada istikbal[3] hazırlıkları da oluyordu. Aliye, mektep çocuklarına yavaş sesle manzumeler ezberletiyor, kızların analarına beyaz kırmızılı esvaplar[4] yaptırmak için, imalarda bulunuyordu. Herhalde kasaba ahalisinin ruhunu kıskıvrak sarmış, derinden istila etmiş[5] mukaddes bir sevinç vardı. Aliye bütün kasabanın ruhunda uyanan kudreti teşçi ederken[6] onlarla beraber, birbirlerine itiraf etmeden, müşterek bir sevinç yaşarken evde bir bayrak, ipek bir bayrak işliyordu. Buna, Gülsüm halayı sıkıntıya sokmamak için verdiği muallimelik aylığının bir kısmını feda etmişti. Fakat bu para yetişmediği için, annesinden yegâne[7] yadigâr[8] kalan yüzüğünü Latif Ağalara terhin etmişti[9]. Bütün bu yeni sevinç havası başladığından beri Hacı Fettah Efendi ile Kantarcıların Hüseyin Efendi, Yunanlıların kahrına uğramış birer insan gibi kendilerini göstermek, Türk ordusuna kendi hain vücutlarından başkalarını kurban etmek için, muhiti hazırlıyorlardı. Tabii olarak, ilk kurban kahpeler, Yunanlılarla münasebette bulunmuş kadınlar olacaktı ve bunlar arasında Aliye'yi kargaşalığa getirip mahvetmek biraz müşküldü. Babası,

1. Saldırı.
2. Bilinçsizce.
3. Karşılama.
4. Giysiler.
5. Sarmış.
6. Yüreklendirirken.
7. Tek.
8. Bir kimseyi veya bir olayı hatırlatan nesne.
9. Rehine koymuştu.

Atina'da idi. Fakat onun da aleyhinde mümkün olduğu kadar şeytanî ve ince bir propaganda şebekesi vardı. Yalnız Damyanos olsa ve Aliye'yi babasına ait bile olsa, bazı işler için görse, bunların bir arzusu kolaylıkla tahakkuk edecekti[1]. Aliye'den nefret, Aliye'yi parça parça etmek arzusu, Fettah Efendi'de nasıl kendi zihniyetine göre dinî bir ihtiras ise Kantarcılar'ın Uzun Hüseyin Efendi'de o kadar bütün cümlei asabiyesini[2] sarsan çarpık bir ihtirastı. İçerken, düşünürken, dolaşırken hep Aliye'nin ölümünü düşünüyordu; kasaba ahalisiyle beraber kendisinden kaçan güzel vücudunu parçalayacağını şehvanî[3] bir vecd içinde tahayyül ediyordu. Yine penceresinden genç muallimenin mektebe girip çıktığını kendinden geçmiş, ağzı mütekallis, sarı yüzü uzamış, canı gözlerine toplanmış olarak gözetliyordu ve onun bazan siyah örtüsünden dışarı çıkan ipek dalgalı siyah saçlarının tatlılaştırdığı nefis yanaklarından, uzun kirpiklerinden gözleri kayıyor, uzun zarif boyuna, narin, fakat yuvarlak, genç göğsüne gidiyordu. O zaman boğazı tıkanıyor, ağzı köpürüyordu. Kuru elleriyle bu yeldirmeyi parçalayacağını, beyaz ince boynunu parmakları arasında sıkacağını düşünürken, tamamen Aliye'ye temellük etmiş[4] olmanın divane eden, kudurtan zevkini tadıyordu.

Aliye de bütün bu müstesna[5] hava ve muhit içinde geceleri geç vakte kadar bayrağını işliyor, Tosun Bey'in kuvvetleri yine o meydandan girerken nasıl bu bayrakla onları karşılayacağını rüyasında görmek için uyuyor, er-

1. Gerçekleşecekti.
2. Sinir sistemini.
3. Kösnül, şehvetle ilgili.
4. Kendine mal etmiş.
5. Benzeri az bulunan.

kenden fevkalade bir çarpıntı ile uyanıyor, saatler ve günler böyle geçiyordu.

Sonbahar ayının, asmalardan süzülüp Aliye'nin bakir yatağına baktığı gece, genç kız, sebebini bilemediği bir teessürle[1] uyanmış, izah edemediği müphem bir şey bekliyordu. Niçin uyanmıştı? Nasıl uyanmıştı? Pek bilmiyordu. Yalnız, işlediği ve uykusu geldiği için, minderin üstünde bıraktığı ipek bayrak, altın ışık içinde kırmızı yumuşak zemini, harikulade bir kan rengi almış, henüz gümüş yıldız üstünde yarım kalan ayın bir ucundan iğnesiyle beyaz ipek bir gümüş tel gibi minderden aşağı sallanıyordu. Aliye'nin çok, pek çok çarpıntısı vardı. Arka sokakta fazla ayak sesi, belki de lakırdı vardı. Uyuyalı pek çok zaman olmamıştı. Yanındaki küçük saat, odanın uyuyan havasını yırtar gibi şayan-ı hayret bir gürültü ile işliyordu. Eğildi, baktı. Henüz yatalı bir saat olmamıştı. Ne garip, pencereden, aydan başka bir kuş da yatağına bakıyordu.

Yataktan kalktı. Pencereye, o altın ışık içinde altın salkımların muhayyilesinde[2] ifade ettiği hayale doğru gitti. Kolları çıplak, beyaz geceliği üstünde, omuzlarına düşen dalgalı siyah saçlarına, beyaz, yıkanmış, ince geceliğinin altında temevvüc eden[3] güzel hatlı, narin endamıyla ayın altın ışığında harikulade bir tayf[4] gibi yürüyordu. Yüzünü cama dayadı. Asma yapraklarının, yeşil ve taze güzelliklerinin, zengin gölgelerinin arasını menekşe gözleriyle aradı, bir şey görmedi ve pencereden çekilmeye karar verdi. Başını çekerken yapraklar kımıl-

1. Üzüntüyle.
2. Hayal gücünde.
3. Dalgalanan.
4. Hayalet.

dadı, aralarında bembeyaz, sevgili bir yüz, bal rengi gözleriyle Aliye'ye bakıyordu.

İlk defa Tosun Bey, askerliğinin, vazifesinin, dünyanın, her şeyin fevkinde[1] genç ve coşkun bir vecd içinde kollarını genç kızın biraz çıplaklığından ürker gibi kaçan vücuduna sardı. Omzunda dalgalanan ve nefis küçük yüzünü örten siyah ve muattar[2] saçların arasından gözlerini, yanaklarını, nihayet kızıl dudaklarının ateşini bulan Tosun, zaten kendinin olan ruhu, kızın yumuşak, nemli, alevli, ağzından bütün bekâreti ve varlığıyla teslim aldı.

Kasabanın damları üstünde altın ziyasıyla gülen ay, Ömer Efendi'nin mütevazı çardağının yeşil asmasından süzülerek girdiği bu odanın o geceki güzel ve genç aşk sahnesini, sıcak, zahmetsiz huzmeleriyle[3] aydınlattı. Dizlerinin üstünde genç kızın narin endamını kavramak için uzanan kavi ve kadir kollarıyla Tosun, bu yarım ve hülyalı ışık içinde kendisine bakan nefis ve bâkir başın, tatlı gözlerin, taze ateşin dudakların hazlarını gözleriyle içiyor, içiyor ve yalnız bakmakla her an artan saadetinin, hazzının sarhoşluğuyla yavaş yavaş kendinden geçiyordu. Bu saçları esrarengiz gece çiçekleri gibi kokan kızın güzelliğiyle o kadar bîhûş[4] oluyor ve takati[5] kesiliyordu ki, nihayet genç kız, onun zincirlenmiş bir aslan gibi düşen başını kaldırıyor, elinden çekiyor, ilk buselerini aldıkları salkımların gölgesinde, bayrağın dibinde kalpleri ve dudakları muazzam girdap, iki müthiş kasırga şiddetiyle birbirine karışıyor ve tamamen dünyayı unutmuş gibi birbirlerini seviyorlar, seviyorlar...

1. Üstünde.
2. Güzel kokulu.
3. Işın demetleriyle.
4. Şaşkın.
5. Gücü.

Odayı nazik ve müphem ışık izleriyle aydınlatan ayın ziyasına daha beyaz günün ve hakikati, daha nizam[1] getiren tanyerinin ışıkları karışırken, birbirlerinin varlığında kaybolan, bîhuş benliklerine biraz anlayış gelmeye başladı. Şimdi Aliye arkasına duvardaki asılı siyah mantosunu giymiş, çıplak ayaklarına terliklerini geçirmiş, minderin üstünde, Tosun'un yanında, yan yana oturuyorlar. Tosun onun yeni saadetinin titreyişiyle birdenbire harikulade derin bir mana alan yüzünü kaldırıyor, bazan dudaklarıyla, bazan gözleriyle birbirlerini alıyor, başladıkları ve hayat ve memat[2] meselesi olan mevzuu unutuyorlar.

İlk beyaz ziya pembeleşmeden Aliye, odayı topladı, pencereyi açtı, başını sardı. Gülsüm halanın gelmesi ihtimaline karşı hazırlandı. Kasabanın uyuyan bahçelerinden yüzlerce horoz, sabah neşesiyle öterken Gülsüm hala da karşıki odada kıpırdadı. O zaman, Tosun birdenbire Aliye'ye vaziyeti anlattı. Bugün, Aliye'nin yanında kalacak, akşam karanlığında çıkacak, gidecekti. Evet, Türk taarruzu başlamıştı ve ilerliyordu ve kasabanın kurtuluşu birkaç günlük mesele idi. Tosun, kuvvetleriyle pîşdârlık[3] ediyordu ve bu kasabada pek mühim bir vazife almıştı. Bunu genç kıza söylemek pek istemiyordu. Çünkü üzülecekti. Tosun Bey'in kuvvetleri, Yunanlıların buradan kaçarken yapmaları muhtemel[4] olan mezalime mâni olacaktı. Yeter ki Tosun vazifesinde muvaffak olsun, Yunanlılar bu kasabanın cenubunda[5] birikiyorlardı ve kuvvetle mukavemet edeceklerdi[6].

1. Düzen.
2. Ölüm kalım.
3. Öncülük.
4. Olası.
5. Güneyinde.
6. Dayanacaklardı.

Damyanos dünden beri, kasabaya kolordu kumandanı ve bu havali[1] Yunan kuvvetlerine hâkim vaziyetinde dönmüştü. İsterse, çok korkuyorsa Aliye'yi de akşam beraber kaçırabilirdi. Çünkü diğer ricat ettikleri[2] yerlerde genç kızlara pek feci muamele etmişlerdi. Aliye, kaçmak istemiyordu. Kasabanın kurtuluşuna, genç talihine o kadar emindi ki, hem o son dakikaya kadar felaketlerinde ve kurtuluşlarında mutlak onlarla beraber kalacaktı.

Tosun yapacağı büyük işi yaparsa, zaten Yunanlılar çingene gibi perişan olacaklar ve kaçacaklardı. Hep bunlar konuşulurken ve bir günün on iki saati, bütün bir hayattan uzunmuş gibi, genç müstakbel planlarından emniyetle bahsederlerken, Gülsüm hala çıktı ve Aliye, sarı yanakları iki gül gibi, onu haberdar etmeye, hazırlamaya gitti.

Bitmeyecek zannedilen uzun saatler nihayet soldu, karardı. Hava karardıkça Tosun'un kuvvetli yüzü endişe ile bulutlanıyor, kendi gözlerini arayan güzel menekşe gözlere derin bir ıstırap, şefkat ve rikkatle karışık bir hayranlıkla dalıyordu.

Tosun, ne zaman ve nasıl çıkacaktı?

Çıkması mevzuubahis olunca kadınlar, kendine, nasıl girdiğini sordular. Kasabaya bir köylü saman arabasının samanları arasında girmişti. Kasabanın etrafında çok kuvvetli karakol tertibatı vardı. Sonra köylü Durmuş'u bulmuş, çağırmıştı. Tosun Bey, Yunanlıların en çok aradıkları bir adam olduğu için, itina ile saklanması, görünmemesi lazımdı. Evvela Durmuş'u göndermek, kapıyı çalarak gelmek istemişti. Fakat Durmuş, kapı etrafında ekseri[3] Uzun Hüseyin Efendi'nin adamları ve Yunanlı-

1. Yöre.
2. Geri çekildikleri.
3. Çoğu kez.

ların dolaştığını haber vermişti. Durmuş, arka sokaktan, iğde ağacından kendisinin, Yunan nöbetçisi olmasına rağmen, nasıl girdiğini hikâye etmişti. Bunun üzerine Tosun, aynı yoldan gelmeye karar vermişti. Gecenin ilerlemesini, kasabanın uyumasını, Aliye ile ilk birleştikleri incir bahçelerinde beklemişti. Girerken kendisini kimsenin görmediğine emindi. Herhalde Aliye'nin birdenbire müthiş bir korku ile gözlerini açtığını görünce, bunu daha kuvvetle ve gülerek teyit ediyordu[1].

Karanlık basınca evin önünü, arkasını Gülsüm hala pencereden, kapıdan tetkik etti[2]; sokakta henüz ayak sesleri ve geçenler vardı. Arka sokakta her ne kadar fener varsa da, ışığı uzaklara gidemezdi. Yine iğde ağacından çıkacak olan Tosun'u ay çıkmadan kaçırmak lazımdı.

Fakat karanlık basmasına ve arka sokağın her zamanki tenhalığına rağmen, bu akşam mütemadi[3] ayak sesleri vardı. Gülsüm hala, itina ile[4] uzun uzun dinliyor, bazan on dakika ses kesiliyor, sonra duvarın arkasındaki fısıltı ve muttarit ayak sesleri başlıyordu. Bu ayak seslerinde askerî bir ıttırâd[5] ve intizam vardı. Zavallı Gülsüm hala, bunu fark edince kendini korkudan bağırmaktan zor alıkoydu. Bahçeden yavaş yavaş döndü. Aliye'nin eli elinde, uçan dakikaların saadeti içinde bîhuş oturan Tosun'a, sesinde korkusuna galebe çalan bir merhamet ve muhabbetle vaziyeti anlattı.

Bundan sonrası asıl işkencenin başlangıcı oldu. Tosun, evvela bunu sükûnetle telakki etmiş[6], kalkmış, ken-

1. Doğruluyordu.
2. İnceledi, kontrol etti.
3. Sürekli.
4. Özenle.
5. Birbirini takip ediş.
6. Kabul etmiş.

disi kapılara kadar inmiş, evin arkasını, önünü dikkatle tetkik etmişti. Evet, hiç şüphe kalmamıştı. Ev, iki taraftan askerî bir muhasara[1] içindeydi. Buna kanaat getirdiği an Tosun'un yüzündeki tahavvül[2], Aliye faciasının ilk sahnesi oldu.

Aliye'yi en ateşli ve samimi bir derinlikle seven Tosun'un yüzünde, her şeyden uzak, münferit[3] ve korkunç bir düşünce, belki bir yeis hâkim oldu. Birkaç saat evvel Aliye'nin gözlerinin temasıyla sarhoş ve uysal, kendinden geçen Tosun, şimdi beynindeki hâkim fikrin haricinde hiçbir şey hissetmiyor, anlamıyor, hiçbir lakırdıya mukabele etmiyordu. İdare lambasını yakmışlar, perdeleri indirmişler, kadınlar gayet yavaş yürüyorlar, nefes almaya korkuyorlardı. Halbuki Tosun, tamamen etrafına lakayt, başındaki müthiş fikrin tesiri altında, görmeyen gözlerle boşluğa bakıyordu.

Aliye, Tosun'un birdenbire kendinden uzaklaşan, yabancı olan hâlinden, tehlikeden fazla müteessir olmuş, yaralanmıştı. Bir defa daha hissediyordu ki Tosun, evvela kendi dimağındaki hâkim fikrin esiri, bendesidir. Ve bütün idealist adamlar, muayyen bir maksada varlığını vakfedenlerin[4] zulmüyle zalimdir. Çünkü bunlar için, insanî rabıtalar[5], en kavi ve kadir aşklar, maksattan sonra gelen şeylerdir ve maksatları için hiçbir elemden[6], hiçbir fedakârlıktan, hiçbir kurbandan kaçınmazlar. Bunların bu kudretidir ki, ihtilalleri, millet tarihinde herhangi yeni dönümü, herhangi sarsıntıyı, kan ve facia mukabilinde

1. Kuşatma.
2. Değişme.
3. Tek.
4. Adayanların.
5. Bağlar.
6. Üzüntüden.

vücuda getirir. Fakat veyl[1] o kadına ki, kalbini böyle bir adama, iradesini böyle bir fikir esirine uydurmuştur. Çünkü fikriyle sevgilisi karşı karşıya geldiği zaman, her ne ıstırap ve gözyaşı mukâbilinde olursa olsun, mutlak feda edilecek olan, sevgilidir.

Tosun'un yüzü, el dokunsa, donacak kadar soğumuş, sararmıştı; bal renginde gözleri ayın sarı ziyalarını aksettiren iki güzel buz billuruna benziyordu. Küçük, kumral bıyıkları altında kırmızı kavi dudakları bile yüzünün umumî soğukluğunu, sarılığını almıştı. Birdenbire ölmüş gibi soğuyan bu yüzde, kartal burnu, yegâne canlı, mütecaviz[2] ve mücadeleye müheyya[3] bir hâlde odanın müphem ışıkları içinde kudretli görünüyordu.

Aliye, ona dayak yemiş küçük bir kızın korkak gözleriyle bakıyordu. Kalbinde akşamdan beri en beşerî[4] bir saadetin ezelî anlarını bir tek kalp gibi, bir tek vücut gibi yaşadıkları bir adam, birdenbire uzaklaşmıştı.

Fakat bu aşk inkisarı[5], elemi çok sürmedi. O da Tosun'un bir fare gibi Yunanlılar tarafından kapana tutulmasının fecaatini[6] düşündü. Tosun'un yanına gitti, ellerini almak istedi. Teselli etmek için:

— Bu muhasara sırf benim için olabilir, Tosun. Senin buraya girdiğini haber almamışlardır. Mutlak bir çare bulur, seni burada saklarız.

— Çare mi, Aliye? Benim burada saklanmam bir çare olmaz ki, benim mutlak gece yarısına kadar bu evden çıkmam lazım. Yunanlıların mutlak benim kasaba-

1. Yazık.
2. Saldırgan.
3. Hazır.
4. İnsani.
5. Kırıklığı.
6. Korkunçluğunu.

da olmadığıma kanaat getirmeleri lazımdır. Yoksa, bütün ordunun selameti mevzuubahistir. Anladın mı? Hem bu felakete sırf kendi zaafım[1], seni görmek için kalbimin çocuk zaafı sebep oldu. Eğer buraya gelmeyeydim, vazifemi yapmam muhakkaktı. Eğer kalbimde bu hodbin[2] aşk olmasaydı, memleketimi, ordumu, binlerce Türk'ün canını tehlikeye koymayacaktım, dedi; sonra aşağı yukarı başını parçalayarak, pişmanlık ve çaresizlik içinde dolaştı. Kendini öldürmek bile onun zaafının tevlit ettiği[3] felaketi temizleyemezdi. Şimdi davasına hıyanet[4] etmiş bir mefkure[5] mücahidi[6], ordusunu tehlikeye düşürmüş bir askerdi. Zaafı yüzünden namusunu, memleketini attığı muhakkak hezimetle[7] karşı karşıya kalmıştı ve öldükten sonra ruh için ebediyet varsa, ruhu bu utancı, bu hezimeti ebediyen[8] manevi bir ceza olarak çekmeye mahkûmdu. Ne kadar zaman dolaştı, kadınlar ne halde idi, pek bilmiyordu. Yalnız, dimağının cehennemî ıstırabı arasında gayri ihtiyarî durdu. Kendisini çeken, kendi ıstırabına hükmeden garip bir nüfuzun tesirine girdi. Ay doğmuştu; ince beyaz perdelerin arkasında titreşen asma yapraklarının gölgelerinden süzülüp, loş odayı aydınlatıyordu. Ay ışığının iki altın, ziyadar[9] perde gibi yaldızladığı pencerenin önünde Aliye ayakta, Tosun'a bakıyordu. Onun da menekşe

1. Düşkünlüğüm.
2. Bencil.
3. Doğurduğu.
4. İhanet.
5. İdeal.
6. Savaşçısı.
7. Yenilgiyle.
8. Sonsuza dek.
9. Aydınlık

gözleri tamamen değişmiş, derinliklerinde yeni ve ruhanî[1] bir kudret peyda olmuştu[2]. O da mukaddes cennetlerin âni güzelliği ve etrafını kendine uyduran kuvvetiyle Tosun'u, odayı, her maddî şeyi delip geçiyor, ebediyete bakıyordu. Kızıl dudakları, sarı ince yanakları üç nar çiçeği gibi ruhundaki sıtmanın alevlerini küçük yüzünde tutuşturmuştu. Bir daha Aliye, kendinden hayatın istediği muazzam fedakârlığı olanca müşkülatıyla duymuştu. Damyanos'un odasında işkence içinde gördüğü, bütün bir millet için kalbinde tutuşan aşk ve merhametin onu sevk ettiği zalim ve korkunç vaziyetten bir daha kurtulmak imkânı yoktu. Bu defa, basit bir muallime, etten, kandan müteşekkil zavallı bir kız diye hayatının mukadder[3] ıstırabından, felaketinden kaçamayacaktı. Bu defa vücudunun her zerresini ayrı ayrı istikrahla[4], isyanla titreyen fedakârlıktan kaçamazdı. Yine Damyanos yanında olduğu zamanki gibi, genç kızın yüzü güzel bir ölü gibi beyaz bir mermere dönmüştü. En garibi, karar verdiği bu büyük fedakârlıkla yavaş yavaş vücudu donar ve ruhu taş kesilirken yine tarihte milleti için ölen ve ıstırap çeken kadınlar, ezelî gözlerinde mukaddes bir ışıkla, şahane dudaklarında asırların silemediği zafer tebessümüyle Aliye'ye bakıyorlardı. Yavaşça gözlerini kaldırdı. Birdenbire gezintisini bırakmış, kendine bakan Tosun'u gördü. Aliye de onu karşısında yarım aydınlıklarda, dar, siyah kostümü içinde güzel erkek vücuduyla, geniş omuzları üstünde geniş alınlı, muntazam çizgili kumral yüzüyle her zamandan başka bir manevî mana ile gördü. İşte saadet hülyasının en

1. Ruhla ilgili.
2. Ortaya çıkmıştı.
3. Alında yazılı olan.
4. Tiksintiyle.

yükseğini beraber kurduğu, kısa saatlerde cenneti, cehennemi dudaklarının temasıyla Aliye'nin ruhunda yaşatan, bu harikulade mahlûktu. Bütün sevmek kâbiliyeti, bütün hayat manası bunda toplanıyordu. Bunun için bunu, ölümden, utançtan kurtarmak için atılmayacağı ölüm ve ıstırap yoktu. Şimdiden damarlarında şehitliğin hummasını[1], gayri tabii, fakat derin ve esrarlı heyecanını duyuyordu. Fakat en garibi, korkunç kararının sıtması ona şimdiden çok garip şeyler düşündürüyordu. Önünde bu kadar nefis ve yüksek bir hayat tablosu gibi duran bu sevgili vücut, biraz çekilse, arkasından bütün memleketi, baştan başa, hailesi[2] içinde kıvranırken görecekti. Ruhu yine bir esire inkılap edecek[3], garip vatanı baştan başa istila edecek her ıstırap, meşakkat[4] içinde inleyen, her sürünen, ölen avarenin[5] kalbine kadar girecekti. Tosun'a hayret veren acı ve kısık bir kahkaha, kırmızı dudaklarından fırladı. Yüzü o kadar ruhanî güzellikle yanan bu kızın kalbinde acaba şeytan mı vardı? Aliye, Damyanos'un odasında kendini feda edemediği millet ve kasaba, şimdi ona önlerine en çok sevdiği şeyi getirerek ondan en müşkül, en feci bir fedakârlık talep ediyordu[6]. Demek bu kasaba için *"toprağınız toprağım"* diye bazan gülerek tekrar ettiği lakırdıları, yüksek, manevî bir el kaydetmiş, şimdi ondan vaadini talep ediyordu. Demek, *"hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi billâhi"*yi dudakları tekrar ederken, ruhunda ne kadar korkunç şeyler olduğunu takdir edememişti.

1. Hararetini.
2. Çok acıklı olay.
3. Dönüşecek.
4. Güçlükler.
5. Aylağın.
6. İstiyordu.

Aliye alevler içinde büyüyen, derinleşen gözleri, Tosun'un donmuş gibi sabit nazarlarla kendine bakan hâkim gözlerinde, bir an sabahki saadetin titreyişlerini aradı, sonra mahkûmların mukadder ve korkunç teslimiyetiyle Tosun'un boynuna atıldı. Nermin[1] kolları boynunda, başı geniş ve kavi erkek göğsünde, gözleri kupkuru, fakat vücudu zavallı bir küçük sıtmalı gibi, soğuk bir raşe[2] ile titredi. Fakat ölümlere kadar sevdiği bu kavi ve erkek göğsü, kendisinin değil, daha büyük ve daha mücerret[3] bir aşkın yüklerini taşıyordu. Tosun, mefkûresinin, maksadının asker bir âşıkı idi ve zavallı küçük Aliye sade onun, tamamen onundu.

Bu zaafı ve düşünceleri çok sürmedi. Başını ruhanî güzelliği içinde kaldırdı. Titreyen dudakları ve yaşlarını içine akıtan gözleri gülmeye çalışıyordu. Tosun'un elini tuttu, çekti. Minderin üstüne, yanına oturttu. Uzun, ince parmaklarının içinde onun kocaman elini bir çocuk eli gibi okşayarak konuşmaya başladı:

— Ben kurtuluş çaresini buldum, Tosun. Sen dün gece bana Damyanos'un geldiğini söyledin. Ben, şimdi kapıdan çıkarım, Damyanos'a giderim ve kapıdan bu askerî muhafızları[4] kaldırtırım. Daha evvel sana Durmuş'u göndereceğim. O, aşağıdan, bilhassa arka sokaktan askerler çekilince, seni kaçırmanın yolunu bulur. Ben hemen gidiyorum. Ne iyi etmişim de sabahtan örtünmüşüm. Haydi alnımdan öp, Tosun.

Şimdi ıstırabın başka bir şekliyle, işkencenin henüz yeni tattığı bir acılığıyla kıvranmak sırası, memleket ve ordu hummasıyla yanan askere gelmişti. O, birdenbire

1. Yumuşak.
2. Ürperişle.
3. Soyut.
4. Koruyucuları.

zavallı narin kızı, kemiklerini birbirine geçirecek bir şiddetle sıktı:

— Sen, Damyanos'a her şeyi yaptırabiliyorsun öyle mi Aliye, dedi.

Aliye, gözlerinde açık, samimi bir teessüfle:[1]

— Evet Tosun, yalnız ona bir şey yaptırmadım; hâttâ babamı sürgünden bile kurtarmadım. Çünkü, ondan bir hizmet istemenin neye mal olacağını pekâlâ biliyordum. Evet, evet Tosun, gözlerimin içini iyi ara; belki bir daha birbirimizi görmeyeceğiz. O, bana babamı kurtarmak için gittiğim gün, izdivaç[2] teklif etti ve buna mukabil buradan çekileceğini, onun çekilmesinin buradaki Yunan askerini zaafa düşüreceğini ve belki Anadolu'daki Yunan ordusunun inhilâl edeceğini[3] söyledi. Reddettim, Tosun. Çünkü seni, seni memleketimden çok seviyorum galiba! Haydi bir daha öp, Tosun... Bak şimdi ağlamıyorum bile...

Tosun, bir lahza[4] için yalnız eşini bilen bir erkek, yalnız sevgilisini ve aşkını tanıyan bir ruh oldu. Fakat o da tıpkı kendine çiçek dudaklarından cenneti ve cehennemi veren bu kadının arkasında yürüyen ordusunu, meşakkat ve zincir altında ıstırap çeken milletini gördü. Demek memleket ve maksat, insandan yalnız vücudunu, yalnız hayatını istemiyordu. Bunların bin defa fevkinde[5], bunların heyecanını oyuncak yapan aşkın pahasını istiyordu. Fakat o, çok düşünmedi. Titreme bir an için geldi, geçti; genç kızın kemiklerini birbirine geçiren demir kolları gevşedi. Eğildi, minderin önüne diz çöktü,

1. Yerinmeyle.
2. Evlenme.
3. Dağılacağını.
4. An.
5. Üstünde.

elleri kızın dizinde, gözleri en derin bir hürmet ve kendinden geçişle zavallı kızın gözlerine, en kahraman bir askerin mezarı başında gözlerine bakar gibi, baktı:

— Aliyeciğim, dedi. Yarın bizim ordu öğleye kadar buraya gelecek, ben mutlak bu gece, sabahtan evvel, Yunan cephanesini atmaya, ilerideki köprüyü tahribe[1] memurum. Bunun olmaması, maazallah, bütün ordu için felaket olabilir. Seni ölümden beter bir şeye gönderiyorum. Fakat senin zekân, senin kahraman kalbin bu felaketten de bir yol bulup sıyrılacaktır. Herhalde sana namusum üzerine yemin ediyorum ki, senden daha cesur, senden daha kahraman bir tek asker tanımıyorum. Hâttâ Türk ordusunda bile, anladın mı? Çünkü senin çekeceğin ıstırabı, senin feda ettiğin şeyi feda eden kimse, daha ben görmedim...

Son uzun buseden sonra Aliye indi; aşağı kapıyı açtı; hemen sokağa fırladı. Fakat birdenbire kapının önünde durdu. Sokağın iki başında nöbetçiler dolaşıyor, kendi kapısının ta yanında iki askerle beraber kasabalıya benzeyen aşina[2] bir adam duruyordu. Ay ışığı, sokağa çok kuvvetle gelmiyordu. Kasabalı adam da pek meydana çıkmak istemiyordu ki, derhal fenerin altından uzaklaşmaya çalıştı. Fakat Aliye eğildi, yüzüne baktı. Uzun Hüseyin Efendi idi. Sonra askerlere döndü, kuvvetli sesiyle, basit Rumcasıyla:

— Siz burayı bekliyorsunuz, anladım; fakat bu adam niçin benim kapımda duruyor? Bu, bizim düşmanımızdır. Kapımızdan uzaklaştırınız, dedi.

Nefer:

— Kumandan'ın emri var *Kiria*[3], dedi.

1. Yıkmaya.
2. Tanıdık.
3. (Yun.) Bayan, hanımefendi.

— Kumandan'ın yanına beni derhal götürünüz. Ona Yunan ordusunun selameti için bazı şeyler söyleyeceğim ve bu adamı bizim eve kat'îyen sokmayınız.

Neferler, Damyanos'un genç kıza zaafını bildikleri için, fazla bir itina ile arzusunu yerine getirmeye çalıştılar.

Kantarcıların Hüseyin Efendi, adamları vasıtasıyla, kıyafeti Tosun Bey'e benzer bir adamın kasabaya gelmiş olduğunu haber almıştı. Bunu gidip Yunan kumandanına haber verirken Damyanos'un o gün avdet edeceğini[1] öğrenmişti. Herhalde Damyanos'un vekili, Tosun Bey'in tutulması için ona lazım olan kuvveti bir zabitle temin etmişti. Yalnız itinalı davranmasını, yüzde yüz Tosun'un Aliye'nin evinde olduğuna kanaat getirmeden evi basmamasını tembih etmişti. Ev ve sokak o kadar itina ile muhasara edilmişti ki, Aliye'nin değil, bütün o sıralardaki evlerden kuş uçmasına imkân kalmamıştı.

Aliye sokağa çıkınca, biraz vaziyeti olduğu gibi anlamıştı. Onda şimdi karar vermişlerin ipnotize hali vardı. Damyanos'u görmek istediğini neferler, yakındaki zabitlerine söylediler. O da nefes nefese geldi, Aliye'yi istintak etti[2]. Evet, Aliye'nin vakit kaybetmeden Damyanos'u görmesi lazımdı. Zabit, kızı o kadar kat'î ve sakin buldu ki, ona, muhafaza için üç nefer verdi, karargâha gönderdi. Kız, birkaç adım gittikten sonra döndü, zabite, babası Ömer Efendi gittikten sonra kendi işlerine bakan, bilhassa çarşıdan lazım olan şeyleri alan Durmuş isminde fakir bir çocuk olduğunu, o çocuğu bulup, annesine göndermek için müsaade istedi. Zabit, bunu itirazsız kabul ettikten sonra, çocuğu evinde bulup Gülsüm halaya

1. Döneceğini.
2. Sorguya çekti.

göndermek kalıyordu. Durmuş, Aliye'nin evinin köşesinde bir odalı basık bir kulübede oturuyordu. Aliye kapıyı vurduğu zaman, henüz gündüz Latif Ağaların evinde işinden dönmemiş olan anasını bekliyordu. Aliye neferlerin şüphesini celbetmemek için kendi başıyla bir, alçak pencereyi vurdu, seslendi:

— Durmuş, seni Gülsüm hala istiyor çocuğum. Sen hemen git!

— Hocanım, Gülsüm hala hasta mı?

— Evet, biraz hasta, ben doktora gidiyorum. Haydi çocuğum.

Bunu, çocuğu korkutmamak için söylemek mecburiyetinde idi. Bütün varlığını bir tek noktada toplayan, yalnız Tosun'un selameti için göze aldığı fedakârlığın şeklini düşünen Aliye, kendisini, en menfaatsiz ve pürüzsüz bir teslimiyetle seven bu çocuk için kalbinde gözlerinden yaş şeklinde çıkmak için toplanan bir rikkat, bir zaaf duydu ve çocuğun kendisini görmemesi için süratle neferlerle uzaklaştı. Meydana geldiği zaman, arkasından iki küçük, çıplak ayak koştuğunu duydu. Dönüp bakmadan bu ayakların kimin olduğunu biliyordu. Onun nereye gittiğini, ne olduğunu anlamak için arkasından koşuyordu. Bundan, yanındaki iki Yunan neferin sinirlendiğini ve süngüleriyle oynadıklarını görünce, sakin bir sesle:

— Rica ederim, bu çocuğa darılmayınız. Bu, küçük bir öksüzdür. Beni tevkif ettiniz zannetti. Bakın, ben onu geriye döndürürüm.

Durmuş'a seslendi:

— Durmuş, çocuğum, geri dön; Gülsüm hala yalnız, seni bekliyor.

O küçük, çıplak ayaklar, ilk defa itaatsizlik etti[1], koş-

1. Söz dinlemedi.

tu, geldi. O kadar aşina olduğu iki kirli küçük ellerini yakaladı. Sesi kısık, yaşla, isyanla dolu idi. Aliye, garip bir surette bu meydanda Hacı Fettah Efendi'nin kendisi aleyhinde vaaz ettiği günün tehlikesini ve o gün Durmuş'un aynı heyecanını hatırladı. Bu defa belki, bu küçüğü en son görüşüydü. Nermin elleriyle onun küçük yanaklarını okşadı.

— Sana nidecekler Hocanım?

— Bir şey etmeyecekler Durmuş, sen hemen eve git, öyle lazım. Haydi bir küçük asker gibi.

İtaate alışmış bir küçük asker gibi gözleri ve boğazı dolu, döndü. Acaba Tosun tutuldu mu, ne oldu? Heyecanını, kederini Aliye'nin evine doğru koşarak teskine çalıştı. Aliye'nin yanındaki bu iki Yunan neferin boğazını sıkmak istiyordu. Yine meydan, yeni çıkan ayın ışığında beyaz bir kümbet gibi, beyaz iki kol gibi, müphem[1] boşlukta cami minareleriyle kabartma bir tayfa benziyordu. Fakat, ellerinde fenerlerle siyah hayaletler burada dolaşmıyordu. Yalnız mütemadî askerî bir faaliyet, Yunan süngüleri, nakliyeleri, topları geçiyordu. Yalnız bunların hepsinin üstünde yine genç ve acıklı bir ses, ezan okuyor; kasabanın sessiz damları üzerine gökten dökülür gibi, ümidin ilahî tesellisi, "Allahüekber, Allahüekber" diye Allah'ın büyüklüğünü, hiçbir istinadı[2] olmayan esir ve bedbaht[3] halka tekrar ediyordu.

Bu ses, Aliye'nin de donmuş ruhuna teselli ve muhabbet getirdi. Mevlit gecesinin ilahî heyecanını ve o geceki tahassüslerini[4] hatırladı. O gece kadınlığın en derin ve mukaddes raşesini duymuş, o gece rahmet ve şefa-

1. Belirsiz.
2. Dayanağı.
3. Talihsiz.
4. Duygulanımlarını.

atini insanlara ebediyen vaat eden dinin, tahlil etmeden vasıl olduğu teselli ve iyiliğini anlamıştı. Mevlit okuyan Dede'nin ruhanî yüzü, müphem ışıklar arasında ona bakıyor zannediyor, o insanın zaafını ve bîçareliğini bilen nefis ve güzel sesin, kulağına, sevgilisi için feda ettiği genç hayatını takdis ettiğini[1] tahayyül ediyordu. Aynı dinin kavi bir mümini[2] olan Hacı Fettah Efendi'nin ihtirasla, hile ile, kin ve gayzla ve zulümle dolu çirkin yüzü bir zebani[3] hayali gibi kafasından geçmek istedi, fakat Aliye, onu artık düşünmek istemiyordu. Zaten şimdi, bir an sonra, Hacı Fettah Efendi gibi, Uzun Hüseyin gibi, belki onlardan çok korkunç bir tesirle hayatını ifna edecek[4] olan Damyanos'la karşı karşıya gelecekti.

Aliye'yi karargâhın önünde bıraktılar ve haber vermeye yukarı gittiler, fakat zaman geçiyor, kimse Aliye'yi çağırmıyordu. Yukarıda mühim bir harp meclisi vardı. Meclis bitinceye kadar kimsenin girmemesi için, oda kapısında nöbetçiler vardı. Aliye'nin derhal yukarı çağırılmamasından cesaret alan neferler, küstah olmak üzere idiler. Lüks fenerinin direğine dayanmış duran siyahlı genç kızın etrafında daha yakın dolaşıyor, öksürüyor, bıyıklarını buruyor ve yavaş yavaş Rumca söz atıyorlardı. Fakat Aliye, bunları henüz anlamıyordu. Kendisinin Damyanos tarafından hemen celbedilmemesi[5] acaba neye delalet ederdi[6]? Eğer Damyanos'un kalbi üzerindeki tesiri zail olduysa[7], ne yapacaktı? Tosun'un Yunan asker-

1. Kutsadığını.
2. İnananı.
3. Cehennem bekçisi.
4. Yok edecek.
5. Çağrılmaması.
6. Ne demeye geliyordu.
7. Yok olduysa.

leri tarafından sürüklendiğini, bu meydanda asıldığını, sonra ordunun cephaneyi atılmış, Yunan ordusunun müdahalesi kesilmiş zannıyla girerken Yunanlıların faik[1] bir kuvvetle orduyu da, kasabayı da mahvettiklerini tahayyül ediyor ve kalbinde bunun uyandırdığı ıstırabı unutmak için tırnaklarını kendi elleri üzerine batırıyordu. Düne kadar Damyanos'un aşkına en şedit[2] istikrah ile nefretle bakan kız, şimdi o aşkın zayıf olması ihtimaliyle müteessir oluyordu. Ne garip, ne garipti...

Nihayet Yunan neferlerinin çirkin temayülleri, kızın eteğini çekmek, kolunu çimdiklemekle müncer olunca[3], azıcık aklını topladı. Oldukça sert bir sesle:

— Mutlak Kumandan'a benim geldiğimi söyleyiniz. Çok mühim bir şey söyleyeceğim, dedi.

Kendisine yukarıda meclis olduğunu söyledikleri zaman:

— Öyle ise yaverine haber veriniz, dedi.

Aliye, yaverin odasında da düşünceleriyle yalnız kalamıyor, Damyanos'u görünce alacağı vaziyet ve söyleyeceği sözleri zihninde hazırlayamıyordu. Genç yaver, ona mütemadiyen yarı Rumca, yarı gösterişli bir Fransızca ile Atina'dan ve Atina'da geçirdikleri hayatın debdebesinden, şaşaasından[4] bahsediyordu.

Ay yükseliyor, pencereden çıplak ve ziyadar meydanda Yunan askerleri hâlâ gelip gidiyorlardı.

Nihayet yaver, bir aralık kayboldu, bir kapı açıldı ve kapandı. Sonra kendi oturduğu odanın kapısı telaşla itildi, Damyanos büyük bir tehalükle[5]:

1. Üstün.
2. Şiddetli.
3. Sona varınca.
4. Görkeminden.
5. Can atmayla.

— Matmazel, nasılsınız; beni görmeye bu zaman niçin geldiniz, diyor ve kızın ellerini sıkarken her zaman el vermeyen Aliye'deki sükûna ve kendisine nefret göstermeyen hale hayret ediyordu. Fısıldar gibi:

— Bir mühim meclis var, bunu dağıtmak imkânı yok, ne yapayım Matmazel?

Genç muallimenin ince yüzü pembeleşti:

— Mümkün olduğu kadar sizi çabuk görmek isterdim Kumandan, dedi.

Harp meclisi çok süratle ve çabuk neticelendi. Türk ordusu Afyon'a muzafferen[1] girmişti. Yunan işgali altındaki Türk kasabalarından bu hakikat, çok itina ile saklanıyordu. Damyanos'un kuvvetleri bir müdafaa için hazırlanıyor, hem de ordunun dahilde selameti için yerli ahaliyi çok sıkı bir göz hapsi içinde tutuyorlardı. Her kasabadaki asker bozulduğu takdirde Türklere azamî zararı vermek, kasabayı yakmak ve geniş ölçüde yağma yapmak için teşkilat yapmıştı. Zatî[2] servetini çok, istediğinden fazla kabartmış olan Damyanos, kasabadaki yağmayı avenesine[3] terk etmek istiyordu. Bilhassa kendisinin menkûb[4] olmasına az daha sebebiyet verecek olan Kantarcıların servetini mutlak maiyetine bırakmak, onları kazanmak istiyordu.

Bütün bunların arasında Damyanos'un geldiği dakikadan beri en ehemmiyetle yaptığı plan, Aliye'yi elde etmek ve kaçırmaktı.

Gelir gelmez, kızın kasabada olduğunu haber almıştı. Esasen, Atina'da bulunduğu müddette, kızın bilvasıta[5]

1. Zaferle.
2. Kişisel.
3. Yardakçılarına.
4. Gözden ve mevkiden düşmüş.
5. Dolaylı.

gönlünü kazanmak için Ömer Efendi'yi Yunanistan'da Türk sivil esirlerin uğradığı sefalete, meşakkate[1] düşürmemişti. Onu derhal serbest bıraktırmış ve ailesiyle haberleşmesine izin almıştı. Atina'da, milliyetperver muhitte bir kahraman diye Yunan kızlarının, kadınlarının etrafını aldığı ve bin bir eğlence ile işgale çalıştıkları Damyanos, Aliye'yi unutamamıştı. Bu, o kadar garip ve gayri tabii bir hastalık, bir azâbdı ki, Nemrud'un* başındaki sinek gibi Damyanos'a kafasını parçalatacak kadar tazip ediyordu[2]. Bundan onu ne Atina, kadın, zevk, ne de kiliseye, dine bir günahkâr ihtirasıyla iltica ettiği[3] anlar kurtarabilirdi. Ne kadar derin yaşar, ne kadar şiddetle cümle-i asabiyesi[4] ihtizaz ederse[5], o kadar, bütün varlığının derinliğinde kendisini perişan eden kızı hatırlıyordu. En nihayet bunu bir hastalık gibi telakki etti[6] ve Atina'nın en büyük asap mütehassısına[7] gitti, doktor onun sefahatten, suiistimalden[8] şişmiş, sarkmış, acayip ve zalim yüzüne, şehvetle titreyen müstekreh ağzına, kanlı gözlerine baktı. Mutlak bu kadar arzu veren kızı elde etmesini, ancak bu kıza malikiyetin[9] onu kurtaracağını söyledi. Kasabaya döndüğü zaman, Aliye'yi mutlak elde etmek, çıldırmadan, kudurmadan yaşayabilmek için elzem olduğuna kanaat getirmişti. Fakat İzmir'e ayak bastığı dakika, Türk ordusunun taarruz ettiğini haber almıştı ve

1. Sıkıntıya.
2. Sıkıntıya sokuyordu.
3. Sığındığı.
4. Sinir sistemi.
5. Titrerse.
6. Saydı.
7. Sinir uzmanına.
8. Kötüye kullanmadan.
9. Edinimin.

kasabaya geldiği zaman Yunan ordusu en buhranlı ve endişeli dakikalarını yaşıyordu. Hatta Aliye'nin evinin Kantarcıların Hüseyin Efendi vasıtasıyla muhasarada[1] olduğunu, kâfi derecede mühim bulmadıkları için, ona söylememişlerdi. Esasen, yüksek rütbede, küçük rütbede bütün Yunan memurları Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'nin servetinin herhangi hizmete mukabil masun kalmasına razı değillerdi. Tosun'un kasabaya girdiğini de yalnız bir tevatür[2] telakki ediyorlardı. Çünkü, kaç defa bu rivayet[3] üzerine tertibat alınmış, bir netice çıkmamıştı.

Damyanos, meclis dağılır dağılmaz kendisi yaverinin odasına kadar gitti ve genç kızı çağırdı. Odada lüks lambasının altında karşı karşıya gelince, ellerini tuttu, fakat Aliye ellerini birdenbire çekti.

— Kumandan, dedi. Size çok ciddi bir kararımı söylemeyè geldim. Siz buradan gitmeden evvel, bana izdivaç[4] teklif etmiştiniz.

— Evet Matmazel.

— Bazı şerait[5] mukabilinde onu kabule karar verdim.

Damyanos'un o kadar başı döndü, o kadar gözleri karardı ki, masasına dayanmasaydı, boylu boyuna devrilecekti. Bu sesin ifade ettiği saadet ve heyecan öyle müthiş ve öyle şeytanî idi ki, bunun karşısında ne askerî, ne insanî ve ne de millî hiçbir düşünce arzusu kalmamıştı. Bunu Türk ordusunun zaferi arifesinde yapması ona öyle baş döndürücü hulyalar veriyordu ki, kız ondan, hatta

1. Kuşatmada.
2. Yaygın söylenti.
3. Söylenti.
4. Evlenme.
5. Şartlar.

Yunan ordusuna hıyanet, hatta Türk ordusuna iltihak[1] teklif etse, kabul edecek kadar bîhuştu.

Kumandan'ın bu saadet sarhoşluğu ile beş dakika süren sükûtu, Aliye'yi fena halde korkuttu. Yanındaki pencereden gördüğü ayın garip ziyasındaki boş havada Tosun'un beyaz ve gergin yüzünü ölüm ıstırabı içinde gördüğünü zannetti. Bunun olmaması için her şeye, kendisi için ölümün her şekline razıydı. Damyanos'un cevap vermemesinden müteessir, ağır ve cazip sesiyle, menekşe gözlerinin musirîr[2] ve karıştırıcı bir nazarıyla tekrar sordu:

— Bana cevap vermiyorsunuz, Kumandan?

— Her ne şart olursa olsun, bilmeden ve sormadan derhal kabul ediyorum, Matmazel.

Damyanos'un mütehalik[3] kocaman ellerini, kadın, çocuk kanıyla mülevves[4] ellerini yine itti.

— Evvela benim evimin etrafında iki gündür askerî bir muhafaza var. Bu, muhafazanın başında, düşmanım Kantarcıların Hüseyin Efendi var. Bu muhasarayı derhal kaldıracak ve bu adamı hapsedeceksiniz. Sonra, bir senedir kasabaya her türlü işkence yapılmasına âlet olan[5] Hacı Fettah Efendi'yi kaldıracaksınız.

Damyanos zile bastı. Yaveri çağırdı. Büyük bir şiddetle bu iki adamın derhal tevkifini[6] ve Aliye'nin evinin etrafındaki muhafazanın kalkmasını emretti. Sonra tek kanlı gözüyle bir köpek gibi kıza baktı.

Aliye, yaverin, Tosun'un o evde saklı olduğunu Hü-

1. Katılma.
2. Direnen, ısrar eden.
3. İstekle atılan.
4. Kirli.
5. Aracı olan.
6. Tutuklanmasını.

seyin Efendi'nin iddia ettiğini söylerken, uzun ve asabî güldü:

— Eğer Tosun beni hâlâ sevse eğer Tosun benim yanımda olsa gelir, sizinle evlenmeye söz verir miydim, Kumandan, dedi.

Sesi o kadar acı ve samimi idi ki, iki Yunan birbirine baktılar ve yaver, derhal odadan çıktı. Hakikat o an için Aliye, yalan söylemiyordu. Tosun, kendisinin değildi. Tosun, sırf vazifesinin, Tosun ruhuyla, bütün varlığıyla maksadının askeri idi. Bu bîçare kız, memleketi için altı ay evvel reddettiği korkunç fedakârlığı, onun kalbinde kendisine rakip olan memleket aşkının zaferi için yapıyordu. Fakat ıstırap sıtması arasında memleket, ordu, kasaba, çocukluğundan beri en iptidaî bir taabbütle sevdiği her şey, hâttâ din ve hayat Tosun'un erkek yüzünde timsalini bulmuştu. Gittikçe sararan ince yüzünün iki parlak güneş gibi yanan güzel gözlerini yine ısrarla Damyanos'a çevirdi.

— Evden muhasaranın kalktığını, düşmanlarımın ceza gördüğünü haber verdikleri an, en son şartımı söyleyeceğim, dedi.

Telefonla, posta ile gönderilen emirler ve faaliyet yarım saat sürmeden ona istediği neticeyi temin etti. Sonra kendi, Damyanos'a doğru gitti, ellerini tuttu ve gözü gözlerinde:

— İzdivacımız akdedilinceye[1] kadar, bizim Müslüman ve Türk âdetinde olduğu gibi bana muamele edeceksiniz, söz veriyor musunuz, dedi.

Hem Damyanos'un şüphe etmesine imkân vermemek, hem de o geceki hadisata[2] hâkim olabilmek için:

1. Nikâhımız kıyılıncaya.
2. Olaylara.

— Ben artık sizin yanınızda kalacağım, Kumandan, bana burada bir oda hazırlayınız, olmaz mı?

Ne uzun ve korkunç dakikalar, ne ebediyet[1] gibi geçmeyen, sabit anların mütemadî işkenceleri vardı. Aliye, Damyanos'un odasında bir koltuk üstünde, karşısında milletinin katilinin mutlak saadetini kendi dinmeyen, sönmeyen acılarının pahasıyla ödüyordu. O, çiçek gözleri ve çiçek dudaklarıyla Damyanos'a gülerken kulakları hep cephanenin atıldığını bekliyor, hep sakin dilsiz gecenin esrarını dinliyordu.

Ne kadar saat, ne kadar yıl, ne kadar asır gelip geçti, bilmiyordu. Fakat nihayet, nihayet işte ilk tarakka[2], işte karargâhın pencerelerini sarsan, bütün kasabayı cehennemî sesiyle yırtan, tazyikî[3] ile camları parça parça eden ilahî muvaffakiyet! Cephane atılıyor, cephane atılıyordu.

Sonra büyük bir panik, kaçışan askerler, birbirine giren karargâh ve Damyanos'un neferler arasına kadar giren paniği teskin[4] için koştuğu kargaşalık dakikaları ve bütün askerlerle, ahaliyle koşan, kaçan Aliye... Sabah titrek beyaz ışıklarla kasabanın zulmetini dağıtıyor ve horozlar öterken Aliye, Gülsüm halanın kolları arasında bir ölü gibi küskütük[5], kaskatı, bir daha uyanmayacakmış gibi baygın yatıyordu.

1. Sonsuzluk.
2. Gümbürtü.
3. Basıncı.
4. Yatıştırmak.
5. Çok sarhoş.

12

Vurun kahpeye

Damyanos, cephanenin atılmasıyla başlayan paniği teskin edemeden ikinci bir haber, kasabadaki Yunan kuvvetlerin maneviyatlarını[1] altüst etti. Askerin hatt-ı ric'atı[2] üzerindeki büyük köprü yıkılmıştı. Bozgun başlarsa, topları ve ağırlıkları götürmek imkânı gitmişti. Bu yeni hâdise üzerine Damyanos, erkân-ı harbiyyesiyle[3] yeni bir karar almaya zaman bulamadan, bekledikleri Türk taarruzu başladı. O zaman bütün fecaati[4] ve facia kudretiyle kasabanın felaketi başladı. Dağılan ve inzibatı[5] tamamen yok olan Yunan askeri, baştan başa kasabayı yağmalamaya ve yakmaya başladılar. Kasabanın üstünden muazzam ve kızıl bir ateş dalgası her şeyi sarıyor, yalıyor, yutup geçiyordu. Bu ateş dalgası arasında insanlar kaçışıyor, boğuşuyor, yanıyor, kıyamete benzer bir vaveyla[6] ile çığrışıyorlardı.

Damyanos, ancak Yunan ordusunun tamamen elin-

1. Morallerini.
2. Dönüş yolu.
3. Kurmaylarıyla.
4. Çok acıklı durum.
5. Sıkı düzeni.
6. Çığlık.

den çıktığını, inhizamın[1] mutlak ve kat'î olduğunu anladığı zaman, kendi firar vesaitini[2], muhafaza heyetini topladı ve karargâha döndü. Aliye, kargaşalıktan istifade ederek kaçalı birkaç saat olmuş, kimse onunla meşgul olmamıştı. Her şeyin mahvolduğu bu anda, Aliye'nin de elinden kaçmasından Damyanos o kadar sarsılmış, o kadar çıldırmıştı ki, inzibatsızlığı, paniği bahane ederek eliyle birkaç Yunan neferini vurdu. Sonra küçük bir kuvvetle en çok ateşler içinde olan Aliye'nin mahallesine koştu. Aliye'nin evinin olduğu mahalle, köşede Durmuş'un küçük balçık kulübesi müstesna[3], tamamen yanmıştı. Kendi neredeydi? Nasıl kaçmıştı, sağ mıydı? Tahkîki gayri kâbildi[4]. Tarifi gayri kâbil bir boğuşma, bir felaket, bir kan sahnesi olan bu kasabaya Türk askerinin girmesi gün değil, saat meselesiydi. Damyanos da Türk topları kasabanın eteklerine düşerken ve bu ayakta nihayetsiz bir korku ve işkence içinde çırpınan halk, muvakkat[5] bir cinnet içinde kaynaşırken, bütün bu trajedi[6], mütemadî bir ateş ve duman içinde kaybolurken, kendisi de maiyetiyle çekildi, gitti. Damyanos çekildikten bir saat sonra, kasabanın yarısından fazlası yangın ve kıtal[7] harabesi olan sokaklarında bir tek Yunan neferi kalmamıştı.

Bütün bu trajedinin ortasında Aliye ile Gülsüm hala, evvela arka sokaktaki incir bahçesine iltica etmişlerdi[8].

1. Bozgunun.
2. Kaçış araçlarını.
3. Dışında.
4. Soruşturulması imkânsızdı.
5. Geçici.
6. Acıklı olay, ağlatı.
7. Savaş.
8. Sığınmışlardı.

Bir duvarın kısmen yıkık enkazı arasına saklanan bu iki kimsesiz kadın, dudakları, boğazları korkudan kupkuru, vücutları heyecandan çarpılmış bir halde büzüldüler, beklediler. Evvela kimsenin uğramadığı incir bahçesi, canını kurtarmak için kaçan erkeklerle, namusunu ve çocuğunu kurtarmak için koşuşan kadınlara, kızlara sığınak oldu; çok geçmeden, yağmacılar ve Yunan askerleri, burada kurtuluş arayan kurbanlarının izini buldular ve saldırdılar. Nihayetsiz bir kâbus ve fecaat sahnesi, bir saat burada Aliye'nin korkudan fazla merhametten, isyandan büyümüş, dönmüş gözleri önünde cereyan etti. Üstleri parça parça, saçları lime lime kaçan kadınlar, kimsesiz ve avare, anasını, babasını kaybetmiş çocuklar, bunların arasında gözleri dönmüş, ellerinde tüfeklerini sebepli sebepsiz boşaltan, söven, en çirkin bir ihtiras ve cinnetle zavallılara salan Yunan neferleri, ağaçlar arasında, kızıl bir hava ortasında birbirine karışmış, boğuşuyor, mütemadiyen bağrışıyorlardı. Akşam yaklaştıkça, karanlık arttıkça alev, daha muhteşem bir kızıllıkla facia sahnesini tenvir ediyor[1], top sesleri, uzaktan gelip geçen tek nal sesleri, umumî ahenge daha sık iştirak ediyordu.

Aliye'de üç gündür durmadan devam eden korkunç heyecan, onu yavaş yavaş donduruyor, kendinden geçiriyor, şakaklarında, bütün damarlarında humma ile tutuşmuş, zehirlenmiş kanı kafasını parçalayacak, damarlarını koparacak gibi atıyor, atıyordu.

Yunanlılar çekildikten sonra, Gülsüm hala, kendinden geçmiş gibi yatan genç kızı arkasına aldı. Kendi mahalleleri kül olmuş, kızıllık azalmıştı. Bir ânın sükûtundan istifade ederek, onu arkasına aldı, Durmuş'un kulübesi-

1. Aydınlatıyor.

ne götürdü. Kimsenin ne tamahını[1], ne de nazarı dikkatini celbeden[2] bu tavanı basık, balçık kulübenin tek odasında Aliye bir ölü gibi uzanmış, yatıyor; etrafında Gülsüm hala, Durmuş ve annesi, en muhabbetli ve vefakâr üç kalp, onu bekliyorlardı. Belki zavallı kız, son saatlerini yaşıyordu. O kadar korkunç, o kadar kanlı saatlerden sonra Yunanlıların gitmiş olmasından bile bekledikleri saadeti hissedemeyecek bir haldeydiler. Esasen kasabada Yunanlıların yerine yerli serseriler, yağmacılar kaimdi[3]. Hiçbir hükûmet, hiçbir teşkilat, hiçbir emniyet yoktu. Mum yakmadan, cehenneme zincirlenmiş gibi üç çift masum ve zavallı göz, Aliye'nin yanında oturdular, ordunun, intizamın, selametin gelmesini beklediler, beklediler...

Gece yarısı kasabada hiç Yunan kalmadığına kanaat getiren ahali, hapishaneye hücum ettiler, mahpusları salıverdiler. Yunanlıların zulüm ve işkencesinden kurtarılan, bir nevi millî kahraman gibi ilk takdis edilenler[4] arasında, hapishaneye birkaç saatten beri atılmış olan Hacı Fettah Efendi ile Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi de vardı. İlk ahaliye Yunanlılar aleyhine nutuk irad eden[5], Türk ordusunu selamlamak için bir heyetin kasabanın hudutlarına gidip beklemesini teklif eden, Hacı Fettah Efendi oldu. Yunanlılarla işbirliği yapan, Yunanlılar olduğu zaman hiç olmazsa millî orduya aleyhtar olan kasabanın en aşağı tabakası, en büyük velvele[6] ve nümayişle[7]

1. Hırsını, açgözlülüğünü.
2. İlgisini çeken.
3. Geçmişti.
4. Kutsananlar.
5. Söylenen.
6. Gürültü, bağrışma.
7. Gösteriyle.

günün milliyetperverleri ve kahramanları olmuşlardı. Hepsi birden bu heyete Hacı Fettah Efendi'yi, Yunanlıların daha o gün gündüz, evinden alıp ite kaka götürdükleri Hacı Fettah Efendi'yi reis olarak teklif ettiler. O, reddettikçe ahali onun kabulünü ısrarla talep ediyordu. Hacı Fettah Efendi, bunu şiddetle reddetti. Türk ordusu kasabaya girmeden, aralarında temizlenecek adamlar vardı. Mutlak kasabaya kendi çektiklerinin cezasını bir yere ödetmek ihtiyacını hissediyordu. Hacı Fettah Efendi büyük bir kabiliyetle, bu felaketin pahasını ödeteceği kurbanları en müdafaasız[1], en biçarelerdene[2] intihap etmek[3] istedi.

— Biz, kendi ordumuz girmeden, burada şeriatın namusunu temizleyeceğiz, izzet[4] ve şerefini yükselteceğiz. Evvela, burada Yunanlılara namusunu satmış ne kadar kahpe varsa temizleyeceğiz. Şu büyük cami meydanında, Allah'ın beyti[5] önünde onları öldüreceğiz. İslam'a, İslam'ın namusuna hıyanet etmiş bir tek kahpe bırakmayacağız, diye haykırdı.

Bir kısım halk, kendi kendine orduyu karşılamaya giderken, Hacı Fettah Efendi de bu mukaddes işi görecelerin başında, en ateşli nutuklarıyla kalabalığı galeyana getirerek, kahpeleri bulmaya gitti.

Sabah ezanı okunurken, Aliye'nin yanında dalmış olanların üçü de uyandılar. Aliye hâlâ dalgın, hâlâ geçen korkunç saatlerin damarlarında tutuşturduğu humma, sarı, hasta yüzünde kızıl dalgalarla dolaşıyordu. Üçü de

1. Savunmasız.
2. Çaresizlerden.
3. Seçmek.
4. Yüceliğini.
5. Evi.

gözlerini açınca Aliye'nin yanına gittiler, sevgili yüzüne baktılar. Kurumuş dudakları mütemadiyen kımıldanıyor, mütemadiyen siyah kirpiklerinin ipekten birer saçak gibi tamamladığı çürümüş gözkapakları titriyordu.

Ne söylüyordu? Aliye'yi dinlemek için büyük bir hassasiyetle gerilen müşfik[1] kulaklar, ezanla beraber ötüşen namütenahi[2] horoz seslerine uzak ve derin bir "Allahüekber" ahenginin karıştığını, meçhul sesler ve meçhul ayakların yaklaştığını duydular. Hepsi birden "Allahüekber"lerin heybetinden ürktüler. Bir Kurban Bayramı havası, bir kan kokusu duyuyor gibiydiler. Aynı zamanda titreyen dudaklarıyla:

— *Toprağınız, toprağımdır... Sizin çocuklarınıza... ışık olacağım... Vallahi ve billâhi, korkmayacağım...* diye sayıklıyordu.

Fakat, trajedi başladığı zaman, genç ruhunun bu güzel yeminine rağmen hummasından uyandı ve tatlı gözlerinden arkada bıraktığı üç insanın ölünceye kadar hatırladıkları, bir korku geçti.

Aliye, Hacı Fettah Efendi'nin şeriat uğruna kurban ettirdiği, Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi'nin milliyet namına parçalattırdığı ilk hain kahpeydi. Yunan kumandanının karargâhında son gece görülen bu İstanbullu kahpenin, etinden, kemiğinden bir zerre bırakmamak [için] Hacı Fettah Efendi'nin din ve millet namına ikna ettiği[3] halk, ahdetti[4].

Alacakaranlıktan ilk sıyrılan beyaz ve titrek ışık, kasaba meydanında, beyaz camiin gölgesinde halkın büyük

1. Sevecen.
2. Ucu bucağı olmayan.
3. Kandırdığı.
4. Yemin etti.

bir şecaatle[1] Yunan kumandanıyla münasebeti olan iki kadını parçaladıklarını, cehennemî bir feveranla insanların kolları, yumrukları, sopalarıyla kaynaştıklarını gördü. Bütün kasabanın ufuklarında iki ses, çirkin, fakat muhteşem bir ahenkle karışıyordu:

— *Vurun kahpeye, vurun kahpeye.*

— Allahüekber, Allahüekber...

Aliye'yi Durmuş'un evinden sürükledikleri an, korkunun tutulur, hissedilir dehşetini, mukavemet edilmez[2] kudretini bütün varlığında duymuştu. Hummadan yanan el kadar küçük yüzü, ölü gibi sararmış, şakaklarından, moraran dudakları etrafında soğuk ter taneleri fışkırmış, dizleri tamamen kemik aksamı erimiş gibi pelte olmuştu. Hacı Fettah Efendi'nin gümbürdeyen sesini, ahalinin hiç tanınmaz hale gelmiş yüzlerini görünce, bütün yüzünü kaplar gibi büyüyen menekşe gözlerini kapamış, kendinden geçmişti. Uzun zamanlardan beri müthiş bir ihtirasın şehvetle, gayzla ve cinnetle toplanan kudreti, birdenbire infilak etmiş[3] ve Uzun Hüseyin Efendi de, Hacı Fettah Efendi'nin din ve ahlak namına idare ettiği cinayeti, milliyet namına idare eden genç zebani[4] oluvermişti. Aliye, Uzun Hüseyin Efendi'nin sarı ve müstekreh yüzünü yüzünde, murdar[5] nefesini en galiz bir galeyanla kulaklarında, kuru kirli ellerini başındaki örtüyü, omuzlarındaki mantoyu parçalar bulunca, gözlerini açmış, birdenbire zebun bir korkunun ortasından isyanın en kadir dalgaları yükselmiş ve her mazlûmu za-

1. Yiğitlikle.
2. Dayanılmaz.
3. Patlamış.
4. Cehennem bekçisi.
5. Kirli, pis.

limlerine, her şehidi cellatlarına faik[1] yapan mukaddes kudret, onun da âciz kalbini yükseltmişti. Biraz ötede ölmek üzere olan pek tanıdığı bir bîçare kadının parçalanmış gırtlağından, son nefesin, kaynayan bir su gibi kanlar arasında muttarit bir ahenkle inip çıktığını, zaten sopadan, yumruktan pelte olan vücudu üzerine kavi bir erkek kolları sopalarıyla hâlâ işlediklerini gördüğü zaman, kendisinin de halk önünde aynı akıbete mahkûm bir kahpe, gâvurla zina etmiş bir günahkâr diye itham edildiğini[2] anlamıştı. Olanca sesiyle, sesinin en tatlı ve kasabanın hiç unutmadığı samimiyetiyle:

— Siz, dün Yunan kumandanının adamları, kasabanın zalimleri olan bu hainlerin sözüyle beni nasıl öldürüyorsunuz, diye haykırdı. Bunlar Yunanlıları kasabaya davet etmedi mi? Bunlar babam Ömer Efendi'yi, ordumuzu istiyor diye sürgün etmedi mi? Bana değil, Hacı Fettah Efendi'ye, Uzun Hüseyin Efendi'ye vurun!

Aliye'nin sesi ve itham eden güzel sözlerinde kendi derileri için tehlike sezen Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi, kin ve intikamlarına karışan can korkusuyla daha iğrenç, daha korkunç oldular:

— Kahpeyi daha söyletiyor musunuz? Dün akşam Damyanos'un koynundan çıktı. Dün bizi hapse attırdı, Yunan zabitleriyle cümbüş eden, dinini, milletini aşağılayan bu karıyı söyletmeyiniz. Bunu dinleyenler kâfirdir. Vurun, vurun, vurun, kahpeye vurun! Kafasını, hâlâ söz söyleyen dudaklarını parçalayınız; erkekleri baştan çıkaran haram saçlarını parçalayınız, yolunuz, vurunuz, vurunuz!

Birdenbire Aliye'nin tam etrafındaki Hüseyin Efen-

1. Üstün.
2. Suçlandığını.

di'nin sara ihtirasıyla kuduran, en çirkin arzularıyla insanlığı kaybedenler, Aliye'yi en feci ve en kirli evzâyla[1] parçalarken, kalabalığın haricinde[2] onu tanıyan, kadınlarını vaktiyle Tosun Bey'e şefaat için gönderenlerden biri:

— Hacı Fettah'ın sözüyle, Damyanos hafiyesi Hüseyin'in sözüyle Ömer Efendi'nin kızına dokunmayınız, evvela bu hınzırları gebertelim, diye haykırıyor ve ahali ikiye ayrılıyordu. Fakat Aliye tamamen kendinden geçmiş, alnından, boynundan, çıplak omuzlarından sızan kanlar, mosmor ezilen çıplak vücuduyla ölümün, zulmün, gayzın ve fenalığın kendisini takip edemeyeceği hudutlarına yaklaşıyordu.

Son esrar ve geçit yerinde, ruhî, hayatının en güzel dakikasını, o meydandan mevlide gittiği geceden hatırında kalan parçaları tekrar etti; yine top kandilin altında yükselen dumanlar, kandillerden inen uzun, titrek ışık huzmeleriyle arasında ruhanî yüzlü Dede'nin ezelî bir rahmet ve şefaat addeden güzel sesini duyuyordu. Bin bir hayat hayalinin karıştığı bu anda, camiin ortasında kendisini Hacı Efendi yatırmış, kesmek istiyordu. Kurban Bayramı'ydı; halk, hep birden tekbir getiriyor, Aliye'nin orada, camiin rüyaya benzeyen ışıkları ortasındaki çukura uzatılan başının kesilmesini tesit ediyordu[3]. Vücudu bir küçük kuzu olmuştu. Bir defa küçüklüğünde, babası bahçelerinde böyle kurban kesmiş ve kendisinin biraz büyümüş kuzusunu da böyle kurban etmişlerdi. Camiden, çocukluk evlerindeki küçük, rutubetli bahçeyi görüyordu. Ahalinin bir kısmı:

— Kuzudur, yazıktır, kurban olmaz, diye haykırıyor, diğeri korkunç bir vaveyla ile:

1. Davranışla.
2. Dışında.
3. Kutluyordu.

— Kesin, kesin; millet için, kasabanın kefareti için kesin, diye haykırıyordu.

Millet, millet Tosun'du. Son aşk gecelerinde en son saadeti insanlara nasip olmayan lerze[1] ve vücudu kollarıyla, dudaklarıyla veren güzel Tosun için onu öldürüyorlardı. Tosun'un altın salkımlardan süzülen ayın altın ışığındaki gözleri bütün imanını, bütün kadınlık ve iyilik hülyalarını almıştı; sevmek meşakkatti[2]. İyilik, çocuk gibi azâbdan, fedakârlıktan, belki de ölümden doğardı. İhtiyar ve ruhanî Dede, "Kamu düşmüşlere destgîr" olan mü'minlerin Peygamber'ini selamlarken, o zavallı, eli ayağı bağlı, kuzu olmuş genç vücut da titredi. Tıpkı o gecedeki gibi uzak olmayan bir yerde, başka bir kadın, kendisinin merhamet ve şefkatle gidip elini uzattığı günahkâr kadın vardı.

Bir an ruhanî Dede ile Hacı Fettah Efendi'nin kendi vücudunu çektiklerini zannetti. Kadın ona, "Korkma, korkma," diyordu. O zaman yine Tosun ve Tosun'un temsil ettiği bin bir rakik ve güzel şey, ruhunda titredi, uçtu.

Muazzam bir ses okuyordu:

Dedi gördüm ol Habîbin anesi
Bir acep nûr kim güneş pervânesi
Berk urup çıktı evimden nâgehân
Göklere dek nur ile doldu cihan.

Nihayet her yaratıcı mahlûkun ıstırap ve mukadder şahadetinin meşakkatleri ve mihnetlerini[3] giderken ak

1. Titreyiş.
2. Güçlüktü, zorluktu.
3. Sıkıntılarını, üzüntülerini.

kuş kanatlarının ihtimam[1] ve harareti, nevaziş[2] ve rikkatıyla Aliye'nin bakir ruhu, bir pıhtı olmuş, ezilmiş bir et peltesi olan vücudundan uçtu.

"Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ışık, bir ana olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!"

Aliye'nin bu yeminini yerine getirirken, yine tarihte milleti için ölen, ıstırap çeken kadınlar, ezelî gözlerinde mukaddes bir ışıkla, şahane dudaklarında asırların silemediği zafer tebessümüyle Aliye'ye bakıyorlardı.

Kasabaya ilk giren Binbaşı Âli Bey'in kumandasındaki alaydı. İlk gördükleri şey; meydanda, gayri muttarit[3], ani hareketlerle kabaran toz bulutları içinde sopalar, yumruklarla birbirine karışan bir kalabalık ve onların ortasında beyaz saçlı, beyaz sakallı bir ihtiyarın avazı çıktığı kadar haykırarak, tekbir getirerek ahaliyi teşçi etmesiydi[4]. Âli Bey, yanındakilere:

— Halk, mutlak şehri yakan, mezalim yapanlardan birini bulmuş, linç ediyor, dedi.

Filhakika[5], yeni doğan güneşin, kızıl, parıltılı güzelliği altında kısmen kül olan kasabanın, meydanda boğuşan halkın, yollarda Yunanlılardan korkup da yeni dönen bîçare ahalinin kalbi karıştıran bir garabeti vardı. Kasabaya ordunun girdiğini Hacı Fettah Efendi görür görmez Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi ile iki biçare kadının zaten birer et peltesi gibi ezilmiş olan vücudunu bıraktılar, herkesten evvel istikbale koştular.

1. Özen.
2. Okşama.
3. Düzensiz.
4. Yüreklendirmesiydi.
5. Hakikaten.

Toz bulutları içinde gelen askerin genç kumandanın önünde bağırarak, ağlayarak, atın üzengilerini, kumandanın çizmelerini öperek zaferini tesit ettiler. Bağırmaktan boynunun damarları iki parmak kabarmış, ihtiyar yüzü kasırga gibi heyecandan takallus etmiş[1], dişsiz ağzı her vakitten daha fazla karanlık bir delik gibi açılmış Hacı Fettah ile çarpık sarı yüzü, uzun burnu, küçük kanlı gözleri insandan başka bir maskeye dönmüş Uzun Hüseyin Efendi, genç kumandanın derhal nazarı dikkatini celbetti:

— Çok eziyet çektiniz galiba efendiler, dedi. Ailenizden kimseyi düşman alıp götürdü mü, öldürdü mü?

— Efendim, ne hacet, bizi hapsetti, dayak attı. Eğer dün, evvelki akşam cephane atılmasa, siz taarruz etmeseniz bizi öldürecekti.

— O cephanenin atılışı için Tosun Bey'e dua edin. Aslan arkadaş, vücudunun yarısını kaybetti. Bana bak Hoca Efendi, onun burada bir nişanlısı varmış, evvela onu arayacağım.

İkisi ölü gibi sarardılar.

— Sükût ediyorsunuz. Yoksa bir felaket mi oldu? Yunan kumandanı, peşinde dolaşırmış. Yoksa biçare kızı Yunanistan'a mı gönderdi?

— Daha fena Kumandan Bey, daha fena, keşke öyle olsa, keşke Yunanlılar öldürseydi, hiç olmazsa şehit olurdu.

— Ne oldu?

— Kahpe oldu, son geceyi Yunan kumandanının koynunda geçirdi. Bu sabah ahali, Yunanlılara Müslüman namusunu satan kadınları meydanda parçaladılar.

Âli Bey, iki kasabalıdan fazla sarardı:

1. Kasılmış.

— Sakın iftira, garaz olmasın?

— Nasıl olur efendim. Aliye'nin geceyi Yunan kumandanının yanında geçirdiği muhakkaktır. Halk, haksız iş görmez. Biz bunu men'e çok çalıştık. Ahali, çok galeyanda idi. Efendim çok melun bir kızdı. Bizi o hapsettirdi. Damyanos'la içtikleri su ayrı gitmezdi. Herif, evlerine bile giderdi. İsterseniz kasabadan tahkik ediniz.

Âli Bey kuvvetlerini iskân için Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi delalet ettiler. Türk karargâhının bütün kasabaca lazım olan hizmetlerini bu iki adam süratle yapıyorlardı. Adeta vaktiyle Damyanos'a olduğu gibi, şimdi de yeni karargâha en yakın ve nafi adamlar olmuşlardı.

Bunları ilk şikâyet eden, Aliye vak'ası için, bunları itham eden Lâtif Ağa oldu. Âli Bey, bunlarla Lâtif Ağa'yı karşılaştırdı. Lâtif Ağa, Aliye'nin kasabadaki melek gibi geçen hayatını, hepsini anlattı. Fakat, Hacı Fettah Efendi:

— Âlâ Lâtif Ağa, Damyanos, evine geldi mi, gelmedi mi?

— Senin evinden de Damyanos çıkmazdı, Hüseyin Efendi! Damyanos bir defa Ömer Efendi'ye gitti. Fakat Ömer Efendi evde idi.

— Ya gece, evvelki gece?

— Evvelki gece, evini Uzun Hüseyin Efendi Yunan askerleriyle muhasara etmişti, kız bundan sıyrılmış, kaçmış, Kumandan'a şikâyete gitmiş.

— Ama geceyi orada geçirmiş!

— Kim bilir canavar herif ne yaptı? Kızı zorla kapamıştır. Kumandan Bey, bu kız öldü. Allah taksiratını[1] affetsin. Fakat bu adamlar, Yunan casusu ve Yunan adamı-

1. Kusurlarını.

dır. Aliye'nin babası Ömer Efendi'yi, daha ne kadar Kuvayı Milliye taraftarı varsa hep bunlar haber verdiler, sürdürdüler.

İki adam bağırdı:

— Bizi mahkemeye verin, şahit getireceğiz, biz Yunanlılara ahaliyi ellerinden kurtarmak için gidip gelirdik.

Kasabaya bir ay sonra gelen İstiklâl Mahkemesi'nin muhakeme ettiği adamlar arasında Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin Efendi vardı. Hıyanetleri[1] sabit oldu ve kadınları öldürdükleri yerde, günahlarını ip üstünde ödediler.

1. Hainlikleri.

13

Tosun'un avdeti[1]

Bir küçük oğlan, her gün kasabanın kapılarında dolaşıyor, gelenin gidenin yüzlerini acı ve mustarip mavi gözleriyle arıyordu. Elleri kirli, yanakları sarı ve zayıf, gözleri sıtmalı, arkası lime lime mintanlı bir küçüktü. Onu ne dayak, ne korku, kasabanın kapılarından alıyordu. Amcası dükkânda çalıştırmak için onu dövmekten bıkmış, annesi her gün incelen, sararan yüzün verdiği merhamet ve şefkatten onu kendi haline terk etmişti.

Altı ay sonra taşla, sopa ile, yumrukla Aliye'nin parçalandığı noktada bu küçük, iki koltuk değnekli, gençliğinin harabesini sürükleyen, kumral ve mustarip[2] yüzlü bir zabite faciayı anlattı.

— Ölürken ne dedi?

"Toprağınız toprağım... çocuklarınıza ışık olacağım... vallahi ve billâhi!" dedi, sonra geldiler, aldılar. Ben bir daha onu burada gördüm ama...

Durmuş cümlesini bitiremedi. Tosun, onun içinde hıçkıran küçük kalbini teskin için arkasını sıvazladı. Biraz sonra yine sordu:

1. Dönüşü.
2. Istırap ve acı çeken.

— Onlar, öldürürken ne dediler?

— Hep bir ağızdan bağırıyorlardı:

"Vurun kahpeye, vurun kahpeye!"

— Nerede gömülü olduğunu bana gösterebilir misin?

Çocuğun yüzü daha sarardı, mavi gözleri büyüdü, fısıldar gibi:

— Biz, Gülsüm hala ile gece, onun vücudunu incir bahçesine sürükledik. Orada, hani o sizin ağacın altına gömdük.

Kasabanın üstünden yıldızların berrak karanlık gökte gümüş parıltılarla bahçeyi seyrettikleri ılık bir bahar akşamında Tosun, Durmuş'la mezarın başında oturuyordu. Kanının yarısını, uğrunda gençliğinin çelik azasını sakat ettiği mukaddes cihat[1] bitmişti. Fakat onun yeryüzünde vatanı için açtığı mücadele bitmemişti. O da eski müstahkem[2] ve kudretli sesinden başka, namütenahi, mütevazı ve rahim bir sesle Aliye'nin mezarıyla konuşuyordu. Bu ılık ve yumuşak toprakların altındaki aziz şehide[3], onun şahadetinin işaret ettiği fedakârlık ve aşk yoluna girmiş olduğunu tekrar etti.

Hud'a'nın[4], hıyanetin timsali olan Hacı Fettah Efendi ile Hüseyin Efendi'nin Aliye'yi ebediyen bir kahpe gösterebileceği bu aziz topraklarda, Aliye'nin masumiyetini, büyük hayatını, fedakârlığını halka öğretmek için ikinci cihadını[5] açmaya yemin etti. Gözlerinde en rakik[6] yaşlarıyla:

1. Kutsal savaş.
2. Belirtilmiş, sağlamlaştırılmış.
3. Kutsal bir ülkü veya inanç uğruna savaşırken ölen kadın.
4. Aldatmanın.
5. Savaşını.
6. Merhametli.

— Toptan, silahtan başka olan korkunç şeylerden korkmayacağım. Aliye senin gibi sevmeye, senin gibi cesur olmaya, senin yaptığın şeyleri yapmaya hayatımı vakfedeceğim. Nasıl sen, hayatta seni anlamayanlar arasında muhabbetin, rahmetin, dinin, iyiliğin timsali oldunsa, sen nasıl bu güzel hayat abidesinin hilekârlar elinde yıkılmasına karşı cesur oldunsa, tıpkı ben de senin gibi korkmayacağım.

Âli Bey, üç gün sonra, *Tosun* imzalı bir mektup aldı. Diyordu ki:

Kardeşim,

Cephaneyi atmak için 24 Ağustos akşamı kasabaya gelince büyük bir zaaf gösterdim. Vazifemden evvel sevgilime gittim. Orada olduğumdan şüphe edenler, evi muhasaraya aldılar. Orada kalmak, tutulmak demek, ordumuzun belki felaketi olacaktı. Ricatleri kesilen köprüyü atamayacak ve cephaneleri kalacaktı. Bu müthiş vaziyetten beni Aliye kurtardı. Duvardan atladı, muhasarayı kaldırttı. Nasıl kaldırttı, bilmiyorum. Onun çektiği azâbın, yaptığı fedakârlığın derecesini ölçebilecek kudretim yok. Bana, büyük fedakârlığı temiz kalarak yaptığını tekrar edecek olan güzel dudaklar, artık ebediyen susmuş bulunuyor. Fakat bana yemin etti ve onun yemini herkesten büyük bir yemindir.

Sana rica ediyorum, onun mezarını yaptır ve kasabada iyilik ve fedakârlık abidesi gibi yaşadığı temiz ismini iade et. Ordunun kurtarıcısı, cephanenin atılmasını hayatı mukabilinde, en feci bir facia, belki ebedî bir leke mukabilinde alan büyük bir kadın olduğunu ilan et! Ben sevgili değneklerime dayanarak memleket mücadelesinde daha içten, daha iman ve fedakârlığa dayanan bir savaş açabilmek için kuvvet ve sıhhat toplamaya gidiyorum. Mütevazı odasının, altın salkımlarından süzülen ziya içinde menekşe gözleriyle sevdiğim, bir kız ço-

cuk kadar küçük ve zavallı, fakat en büyük bir kahramandan kahraman, şehit kızı, kalbimde götürüyorum. Dudaklarımda onun tekrar ettiği kelimeler var. Ben, o kelimelerin bu topraklar üstünde tahakkuk etmesi[1] için hayatımı vakfedeceğim[2]:

"Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!"

1. Gerçekleşmesi.
2. Adayacağım.

Vurun Kahpeye: Birkaç izlenim

Vurun Kahpeye, beni Halide Edib'le tanıştıran romanlardan değildir. Bu eseri, *Handan*'dan, *Sinekli Bakkal*'dan, galiba *Kalb Ağrısı*'ndan ve *Zeyno'nun Oğlu*'ndan sonra okudum.

Bir yarıyıl ödeviydi *Vurun Kahpeye*: Okuyacak, özetini çıkaracak, belli başlı kişilerini tahlil edecektik.

Bilmem böylesi ödevler yine veriliyor mu? Ödev dosyasında derlediğimiz ödevden, yazdıklarımdan, bugün tek satır, tek sözcük hatırlamıyorum. Ama Aliye'nin yemini –hemen hemen sözcüğü sözcüğüne– ezberimde:

> "Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!"

Aradan geçen onca zaman, *Vurun Kahpeye*'nin belki de bu ülküsünü benden silip götürememiş.

Reşat Nuri'nin, *Çalıkuşu*'nun Feridesi ile Aliye yakın akraba sayılabilirler mi? Her ikisinin de ülküsünde yurdun eğitimden yoksun bırakılmış çocuklarına bilgi sağlamak tutkusu billûrlaşır.

Yalnız, Feride romantizm inceliğiyle yaratılmışken; Halide Edib, Millî Mücadele'nin acı anıları arasından Aliye'ye yıkım ve ölüm biçer.

Zaten Aliye daha ilk günden yalnızlığa yazgılı, yıkımlı sona hazır gibidir:

"Yemen'den Kafkas'a, Kafkas'tan Suriye'ye geçmiş ve kaybolmuş kahraman, fakat isimsiz ve talihsiz bir yüzbaşı ile, dal gibi ince, zavallı ve içli, Fatih'li bir verem kadının çocuğu idi."

Adı verilmemiş Anadolu kasabasına öğretmen olarak gelen Aliye'nin çocuklara sevgisi, bağlılığı, sevecenliği biraz da kendi yalnızlığından, kimsesizliğindendir.

Üstelik dekor, Kurtuluş Savaşı'nın ölüm kalım günlerinin dekorudur. Bununla birlikte, Halide Edib, *Ateşten Gömlek*'teki çözümleyici tutumunu *Vurun Kahpeye* için gerekli görmez; daha "şematik" denebilecek bir yaklaşımla, günün tarihçesini çıkarmayı dener.

"Şema"da belirgin çizgi, ilerici-softa ayrımıdır. Gerçi Aliye ya da Tosun tipik birer "aydın" kimliğinde değillerdir ama, Türk romanı üzerinde öylesi iz bıraktıklarını geçen zaman saptıyor bugün. Bu açıdan, *Vurun Kahpeye*'nin, asıl, kendinden hayli sonraki "köy romanı"nda etki bıraktığını söylemek mümkün.

İlerici öğretmen-gerici din adamı şeması bir bakıma *Vurun Kahpeye*'yle kurulmuştur. Yalnız, Halide Edib, şemaya yüzde yüz bağlı kalmak istememiş; dinin özünde "insanca olan"ı aramış, Tanrı inancının, inancı çarpıtmış ellerde nasıl yobazlığa dönüşebileceğini dile getirmiştir. Yobaz Hacı'nın "göz kamaştırıcı" gökyüzü altında ve "eski", "güzel" cami önündeki konuşması hiç de yabana atılacak bir sahne değildir.

Kaldı ki Aliye, yetiştirmeyi gönül borcu bildiği çocuklara, insanı insan yapacak bütün sevgileri aşılamak için sonsuz çaba harcar.

Trajik olan, vatan savunmasında, vatan hainiyle vatanseverin zorunlu ayrılığıdır. Halide Edib, bu ayrılığı değerken, tanıklık ettiği, vatanseverler arasında yer aldığı acı günlerin derin heyecanı altındadır. *Vurun Kahpeye*'nin hemen bir oturuşta yazılmış, handiyse aralıksız, kesintisiz bir zaman diliminde kaleme getirilmiş "coşku romanı" olduğunu neden söylemeyelim?

Türk'ün Ateşle İmtihanı'nda "savaş"ın insanlık için yıkımla donandığını bilen, bunu bir Türk subayına söyleten Halide Edib, savaşan askere merhamet duyar. Burada istiklâllerini arayan özbeöz Türkler kadar düşman ordusunun askerleri, adsız neferleri de zavallıdır. Halide Edib:

"Zavallı Türkler! Zavallı Yunanlılar! Zavallı dünya!" diye noktalar.

Vurun Kahpeye, siyaset sahnesinin hesap-kitap işlerine global açıdan bakmadığı için olacak, düşmanı ferdin kendisinde görür, o tuhaf Damyanos kimliğini çizer. Sanki romancı Halide Edib aradan çekilmiştir de, romanın Damyanos gibi, kasabanın yerli yobazları gibi bazı kişileri kendi bildiklerini okumaya başlamışlardır.

Romancıya gelince, serinkanlı tutumu bir yana bırakmış; günün tarihî çözümlemesi yerine, güncelin yansıtılmasını tercih etmiştir.

Muhakkak ki günün kederi ve heyecanı da bunu gerekseniyordu.

Yetmişi aşkın yıl sonra, *Vurun Kahpeye*, toplumların yükselişinde ve sancısında "eğitim"in önemini vurgulamasıyla yine gündemde. Eğitime kavuşamamış kişilerin gitgide vatan hainliğine, nihayet insanlık düşmanlığına yol alabileceklerini, bu büyük tehlikeyi söylüyor.

SELİM İLERİ

KİTABI YAYINA HAZIRLAYANLARIN YARARLANDIĞI KAYNAKLAR

Adıvar, Halide Edib; *Vurun Kahpeye*, İstanbul, Mahmud Bey Matbaası, 1926.

Adıvar, Halide Edib; *Vurun Kahpeye*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1943.

Çeri, Bahriye; *Türk Romanında Kadın;* 1923-1938 Dönemi; İstanbul, Simurg, 1996.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İstanbul, 1970.

Enginün, İnci; *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.

Lekesiz, Ömer; *Şirazeden Şirazeye*, İstanbul, Timaş Yayınları,1997.

Meydan Larousse; *Meydan Gazetecilik*, İstanbul, 1969-1973.

Türk Dil Kurumu; *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988.

Uyguner, Muzaffer; *Halide Edib Adıvar; Yaşamı, Sanatı, Yapıtları, Seçmeler*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, 2. basım.